

**Τ.Ε.Ι. ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ: Σ.Ε.Υ.Π.
ΤΜΗΜΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

**ΟΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ
ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΤΟΥ Τ.Ε.Ι. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΑ ΑΤΟΜΑ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ**

**ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ:
ΚΟΥΚΟΥΛΗ ΣΟΦΙΑ**

**ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ:
ΑΝΔΡΑΚΑΚΗ ΕΙΡΗΝΗ
ΣΟΦΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ**

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	2
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ	6
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η ΤΡΙΤΗ ΗΛΙΚΙΑ	12
1.1 Ορισμός	12
1.2 Μέγεθος και Χαρακτηριστικά της Ομάδας	13
1.2.1 Δημογραφικά και Στατιστικά Στοιχεία	14
1.3 Αλλαγές στους ρόλους των ηλικιωμένων	15
1.4 Προβλήματα και Ανάγκες των ηλικιωμένων	19
1.4.1 Η οικονομική κατάσταση	21
1.4.2 Κοινωνική Απομόνωση	22
1.4.2.1 Οικογενειακές Σχέσεις	22
1.4.2.2 Συνθήκες Κατοικίας	23
1.4.2.3 Κατάσταση Υγείας	24
1.4.2.4 Περιορισμός Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων	25
1.5 Υπηρεσίες και Παροχές για τους ηλικιωμένους	26
1.5.1 Στόχοι της πολιτικής για τους ηλικιωμένους	26
1.5.2 Μέτρα Προστασίας, Φορείς Εφαρμογής Προγραμμάτων	27
1.5.3 Ιδρυματική Περίθαλψη	29
1.5.4 Αποτελεσματικότητα των μέτρων προστασίας για τους ηλικιωμένους	30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΚΑΙ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ	
ΤΗΝ ΤΡΙΤΗ ΗΛΙΚΙΑ	32
2.1 Ορισμός.....	32
2.2 Είδη Στερεοτύπων για τους ηλικιωμένους	33
2.3 Παράγοντες που επιδρούν στην δημιουργία των Στερεοτύπων	34
2.4 Συνέπειες των Στερεοτύπων για τον ηλικιωμένο και το κοινωνικό σύνολο	35
2.5 Στερεότυπα και Προκαταλήψεις Κοινωνικών Λειτουργιών για τους ηλικιωμένους.....	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΝΕΟΤΗΤΑ.....	41
3.1 Ορισμός.....	41
3.2 Γενικά χαρακτηριστικά των νέων.....	43
3.3 Σχέσεις νέων – ηλικιωμένων.....	46
3.4 Παράγοντες που επηρεάζουν την συνύπαρξη νέων – ηλικιωμένων στην ελληνική κοινωνία.....	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	55
4.1 Ορισμός.....	55
4.2 Εκπαίδευση και Στερεότυπα.....	59
4.3 Η Κοινωνική Εργασία	61
4.3.1 Βασικές Αρχές στην άσκηση της Κοινωνικής Εργασίας	62
4.3.2 Οι προσωπικές αξίες του Κοινωνικού Λειτουργού	63
4.4 Θεωρίες που διαμορφώνουν τις στάσεις των Κοινωνικών Λειτουργών απέναντι στους ηλικιωμένους	65
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	69

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ – ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	72
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΑ ΑΤΟΜΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....	74
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: ΚΛΙΜΑΚΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΤΩΝ ΣΤΑΣΕΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟ ΦΟΒΟ ΤΩΝ ΓΗΡΑΤΕΙΩΝ.....	78
ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΚΛΙΜΑΚΑ ΤΩΝ ΣΤΑΣΕΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟ ΦΟΒΟ ΤΩΝ ΓΗΡΑΤΕΙΩΝ.....	81
ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ: ΒΑΘΜΟΣ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ	86
ΜΕΡΟΣ ΕΚΤΟ: ΠΡΟΘΕΣΗ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΩΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ	87
6.1 Λόγοι μελλοντικής ενασχόλησης με τους ηλικιωμένους.....	89
6.2 Λόγοι μη επαγγελματικής ενασχόλησης με τους ηλικιωμένους	90
ΜΕΡΟΣ ΕΒΔΟΜΟ: ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗ ΜΕ ΑΛΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ.....	91
ΣΥΖΗΤΗΣΗ.....	92
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	97

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ98

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ104

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΦΥΛΟ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΜΑΣ	72
ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΕΞΑΜΗΝΟ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΩΝ.....	73
ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΠΑΤΕΡΑ	73
ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ.....	74
ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΤΟΠΟΣ ΜΟΝΙΜΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΩΝ	74
ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΖΟΥΝ ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΤΩΝ ΓΟΝΙΩΝ ΣΑΣ	75
ΠΙΝΑΚΑΣ 7: ΔΙΑΜΟΝΗ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΣΠΙΤΙ	75
ΠΙΝΑΚΑΣ 8: ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	75
ΠΙΝΑΚΑΣ 9: ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΣΤΙΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	75
ΠΙΝΑΚΑΣ 10: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΤΗΡΙΞΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ	75
ΠΙΝΑΚΑΣ 11: ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΕΠΙΣΚΕΨΕΩΝ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΣΤΟΥΣ	75
ΠΙΝΑΚΑΣ 12: ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΕΠΙΣΚΕΨΕΩΝ ΤΩΝ ΓΟΝΙΩΝ ΣΑΣ ΣΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ ΤΟΥΣ.....	76
ΠΙΝΑΚΑΣ 13: ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΣΤΙΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΙΣ	76
ΠΙΝΑΚΑΣ 14: ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΣΤΙΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΙΣ.....	76
ΠΙΝΑΚΑΣ 15: ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΓΝΩΜΗΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ.....	76
ΠΙΝΑΚΑΣ 16: ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΣΤΙΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ	77
ΠΙΝΑΚΑΣ 17: ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΣΤΑΣΕΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟ ΦΟΒΟ ΤΩΝ ΓΗΡΑΤΕΙΩΝ	80
ΠΙΝΑΚΑΣ 18: ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ.....	81
ΠΙΝΑΚΑΣ 19: ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΣΤΙΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΑ ΓΗΡΑΤΕΙΑ	81

ΠΙΝΑΚΑΣ 20: ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΣΤΙΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΑ ΓΗΡΑΤΕΙΑ	82
ΠΙΝΑΚΑΣ 21: ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΣΤΙΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ	83
ΠΙΝΑΚΑΣ 22: ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ ΤΗΣ ΓΝΩΜΗΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ.....	84
ΠΙΝΑΚΑΣ 23: ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΙΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ.....	85
ΠΙΝΑΚΑΣ 24: ΒΑΘΜΟΣ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ	86
ΠΙΝΑΚΑΣ 25: ΠΡΟΘΕΣΗ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ ΑΝΑ ΕΞΑΜΗΝΟ	88
ΠΙΝΑΚΑΣ 26: ΛΟΓΟΙ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΩΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ.....	89
ΠΙΝΑΚΑΣ 27: ΛΟΓΟΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ ΑΝΑ ΕΞΑΜΗΝΟ	89
ΠΙΝΑΚΑΣ 28: ΛΟΓΟΙ ΜΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ.....	90
ΠΙΝΑΚΑΣ 29: ΛΟΓΟΙ ΜΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΑΝΑ ΕΞΑΜΗΝΟ	90
ΠΙΝΑΚΑΣ 30: ΜΕ ΠΟΙΑ ΑΛΛΗ ΟΜΑΔΑ ΘΑ ΘΕΛΑΤΕ ΝΑ ΑΣΧΟΛΗΘΕΙΤΕ.....	91
ΠΙΝΑΚΑΣ 31: ΕΞΑΜΗΝΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ	91

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

ΓΡΑΦΗΜΑ 1: ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΩΝ	73
ΓΡΑΦΗΜΑ 2: ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΓΝΩΜΗΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ.....	77
ΓΡΑΦΗΜΑ 3: ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΣΤΙΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ	78
ΓΡΑΦΗΜΑ 4: ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ	87
ΓΡΑΦΗΜΑ 5: ΠΡΟΘΕΣΗ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ ΑΝΑ ΕΞΑΜΗΝΟ	88

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η άσκηση της Κοινωνικής Εργασίας προϋποθέτει την πολύπλευρη αντίληψη της κοινωνικής πραγματικότητας. Στην πτυχιακή αυτή εργασία, έγινε μια προσπάθεια διερεύνησης των στάσεων και των αντιλήψεων των σπουδαστών του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Τ.Ε.Ι. Κρήτης απέναντι στα ηλικιωμένα άτομα, σπουδαστών που προετοιμάζονται να ασκήσουν στο μέλλον την Κοινωνική Εργασία ως επαγγελματίες. Οδηγηθήκαμε στην διερεύνηση του παραπάνω ζητήματος μετά από τη διαπίστωση μιας γενικότερης άρνησης ή δυσκολίας των σπουδαστών για ενασχόληση με τους ηλικιωμένους, είτε στα εργαστήρια είτε στην πτυχιακή τους εργασία.

Αποτέλεσε βασικό προβληματισμό της έρευνας μας η παραπάνω άρνηση των σπουδαστών για την ενασχόληση τους με την Τρίτη Ηλικία και έγινε προσπάθεια έτσι να διερευνηθούν οι γενικότερες αντιλήψεις, στερεότυπα και πιθανόν προκαταλήψεις που αφορούν τη συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα. Επίσης έγινε προσπάθεια να κατανοηθούν τα αίτια και οι συνθήκες οι οποίες έχουν διαμορφώσει τις αντίστοιχες θετικές ή αρνητικές αντιλήψεις. Αυτό επιχειρήθηκε καταγράφοντας γενικότερες στάσεις και στερεότυπα για τα ηλικιωμένα άτομα, το οικογενειακό περιβάλλον και τις σχέσεις με τους ηλικιωμένους μέσα σε αυτό, τους ψυχοκοινωνικούς παράγοντες που επηρεάζουν το φόβο απέναντι στα γηρατεία και τέλος την εκπαίδευση.

Η επιλογή των ερωτηθέντων σπουδαστών έγινε τυχαία με μια προσπάθεια το δείγμα μας να αντιπροσωπεύει όλα τα εξάμηνα των σπουδαστών της Κοινωνικής Εργασίας, ώστε να εντοπισθεί και ο βαθμός επιρροής και ευαισθητοποίησης που αναπτύσσεται κατά την διάρκεια της φοίτησης ενός σπουδαστή, απέναντι στη συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα που αποτελεί βασικό πλαίσιο άσκησης της Κοινωνικής Εργασίας.

Όσον αφορά την Τρίτη Ηλικία, παρατίθενται κάποια στοιχεία για τα χαρακτηριστικά της στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας. Επίσης στο κεφάλαιο αυτό εντοπίζεται το μέγεθος αυτής της ομάδας και τα δημογραφικά της στοιχεία όπως δίνονται από επίσημες έρευνες και από στατιστικές αναλύσεις. Στην συνέχεια του κεφαλαίου προσεγγίζεται ο ρόλος των ηλικιωμένων ατόμων καθώς και οι αλλαγές που δέχθηκε σε συνδυασμό με τα προβλήματα και τις ανάγκες που βιώνουν τα ηλικιωμένα άτομα σήμερα.

Τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις που γεννιούνται και αναπαράγονται για την Τρίτη ηλικία αναφέρονται στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας. Όπως επίσης στο κεφάλαιο αυτό αναφέρονται ορισμένοι παράγοντες που δημιουργούν στερεότυπα και προκαταλήψεις για τους ηλικιωμένους και ποιες είναι οι πιθανές αρνητικές επιπτώσεις που μπορεί να έχουν στα ηλικιωμένα άτομα.

Η επόμενη ενότητα της εργασίας μας αναφέρεται στην δεύτερη ηλικιακή ομάδα, την νεότητα. Καταγράφονται ορισμένα χαρακτηριστικά των νέων και έγινε προσπάθεια να προσεγγισθούν οι κοινωνικές συνθήκες που βιώνουν οι νέοι στην σύγχρονη εποχή. Επίσης γίνεται προσπάθεια αποτύπωσης των δυσκολιών που υποθάλπουν τη σχέση νεολαίας και τρίτης ηλικίας.

Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην εκπαίδευση, στο ρόλο της απέναντι στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου και στα στερεότυπα, αξίες που δημιουργεί σήμερα το εκπαιδευτικό σύστημα. Το θεωρητικό μέρος ολοκληρώνεται με την αναφορά στην Κοινωνική Εργασία, στις αξίες της και στις βασικές της αρχές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΤΡΙΤΗ ΗΛΙΚΙΑ

1.1 Ορισμός

Υπάρχουν ορισμένα χαρακτηριστικά στοιχεία σε όλους τους ανθρώπους, ανεξάρτητα από το φύλο στο οποίο ανήκουν, την φυλή τους και την εθνότητα τους, που αφορούν τις φάσεις της ζωής τους : νήπιο, παιδί, έφηβος, μεσήλικας, ηλικιωμένος. Το γήρας θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι μια έννοια συμβατικά καθορισμένη και διαφορετική μέσα στον χρόνο και στις διάφορες εποχές . Πότε όμως κανείς μπορεί να χαρακτηριστεί ηλικιωμένος; Ο **Πυθαγόρας** χώριζε την ζωή σε τέσσερις περιόδους ,διάρκειας είκοσι χρόνων η καθεμία αντίστοιχες με τις εποχές :

- Η παιδική ηλικία ήταν από 0-20 ετών,
- Η επόμενη περίοδος ,η οποία ήταν από 20-40 ετών,
- Η νεότητα ή το φθινόπωρο αλλιώς όπως την ονόμαζε εκτεινόταν από 40-60 ετών , και τέλος
- Τα γηρατειά ή ο χειμώνας ήταν από τα 60-80 έτη

Ο **Αριστοτέλης** πάλι είχε την δική του άποψη ,εντόπιζε την φυσική ωριμότητα στα 35 και την πνευματική ωριμότητα στα 49. Ο **Λασλετ** από την άλλη όρισε τέσσερα στάδια ζωής τα οποία είναι τα εξής :

- Η πρώτη ηλικία ήταν περίοδος εξάρτησης ,κοινωνικοποίησης και εκπαίδευσης,
- Η δεύτερη ηλικία ήταν περίοδος ανεξαρτησίας, ωριμότητας και ευθύνης,
- Η τρίτη ηλικία ήταν περίοδος προσωπικών επιτευγμάτων και ολοκλήρωσης , και τέλος
- Η τέταρτη ηλικία ήταν η περίοδος εξάρτησης, εξασθένησης και θανάτου.

Η B.Neugarten διέκρινε τους ηλικιωμένους σε νέους ηλικιωμένους (young old) και σε γέρους ηλικιωμένους (old/old). Οι όροι βέβαια αυτοί δεν βασίζονται σε χρονολογικά δεδομένα αλλά στην υγεία και σε κοινωνικά χαρακτηριστικά. Νέος ηλικιωμένος μπορεί να είναι κανείς και στα 55 ή στα 85

έτη αρκεί να είναι καλά στην υγεία του. Οι γέροι ηλικιωμένοι αποτελούν μια ευάλωτη ομάδα του πληθυσμού που χρειάζονται μια ειδική φροντίδα και μεταχείριση. Όπως γίνεται φανερό οποιοδήποτε κριτήριο μπαίνει για να οριστεί η ηλικία είναι αυθαίρετο. Ακόμα δεν έχει δοθεί μια σαφής απάντηση στο ερώτημα από πότε αρχίζει η γερωντική ηλικία. Χρησιμοποιούνται απλά ως όριο τα 60, 65, 70, 75, 80, 85 έτη. Σήμερα ως όριο μπορούμε να πούμε πως χρησιμοποιούνται τα 65 έτη ενώ παλαιότερα ήταν τα 60.

Αυτό που μπορούμε σίγουρα να διαπιστώσουμε είναι ότι υπάρχουν μεγάλες διαφορές ανάμεσα στα άτομα. Η ταχύτητα και η ένταση του γήρατος ποικίλλει από άτομο σε άτομο τόσο στο φυσιολογικό όσο και στο ψυχολογικό επίπεδο. Για κάθε άτομο τα γηρατειά έχουν διαφορετική έναρξη και διάρκεια, καθώς κάθε άτομο έχει διαφορετικές δυνατότητες και δυνάμεις. Επομένως, το όριο που χωρίζει τη μέση ηλικία από τα γηρατειά δεν είναι καθόλου ξεκάθαρο.

1.2 Μέγεθος και χαρακτηριστικά της ομάδας

Η εξέλιξη των επιστημών και των τεχνολογικών επιτευγμάτων στην σύγχρονη εποχή επέφερε μια σειρά αλλαγών στη ζωή του ατόμου και γενικότερα στην οργάνωση και λειτουργία της. Οι εξελίξεις αυτές προσδιορίζονται σε επίσημες που αφορούν άμεσα το άτομο και τις προσωπικές του ανάγκες, όπως ιατρική, ψυχολογία ή άλλες κοινωνικές ή ανθρωπιστικές επιστήμες. Έτσι ασθένειες που μέχρι τώρα ανέβαζαν τον δείκτη θνησιμότητας, μπορούν να περιοριστούν με τη χρήση νέων φαρμάκων ή των σύγχρονων ιατρικών μηχανημάτων. Γενικότερα όμως, η ανάπτυξη της τεχνολογίας για την υγεία και παράλληλα η ορθολογική της χρήση, οδήγησε στην βελτίωση του επιπέδου ζωής του ατόμου και εισήγαγε νέους κανόνες στην οργάνωση της ζωής του.

Όλες αυτές οι αλλαγές επηρεάζουν την δομή της κοινωνίας, η οποία διαμορφώνεται ανάλογα με τις τάσεις του τρόπου ζωής των ατόμων. Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά των σύγχρονων κοινωνικών αλλαγών είναι και η αύξηση του πληθυσμού των ηλικιωμένων. Η δημογραφική αυτή αλλαγή απασχολεί τις σύγχρονες ανεπτυγμένες κοινωνίες σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο, ιδιαίτερα σε συνάρτηση με την αναδιόρθωση των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης και φροντίδας. Η δημογραφική γήρανση ορίζεται ως η

αύξηση της αναλογίας των ατόμων άνω των 65 ετών στο σύνολο του πληθυσμού. Βασική αιτία της γήρανσης είναι η μείωση της γεννητικότητας – γονιμότητας, που δημιουργεί προβλήματα πληθυσμιακής ανανέωσης. Η μείωση της θνησιμότητας, λόγω βελτιωμένων υγειονομικών τεχνικών για τους ηλικιωμένους, όπως εκφράζεται με τον προσδοκώμενο χρόνο ζωής κατά την γέννηση, συμβάλλει και στην αύξηση του αριθμού των ατόμων άνω των 75 ετών και της αναλογίας τους στο σύνολο των ατόμων άνω των 60 ετών.

Σημαντική επίδραση ασκεί επίσης η μετανάστευση, εσωτερική και εξωτερική, που αποδυναμώνει το πληθυσμιακό δυναμικό από τα άτομα ενεργούς και αναπαραγωγικής ηλικίας. Η γήρανση διαφοροποιείται κατά φύλο, ιδιαίτερα στις ομάδες ηλικιών άνω των 75 ετών όπου τα ποσοστά των γυναικών είναι σαφώς υψηλότερα των αντίστοιχων ποσοστών των αντρών (Στασινοπούλου, 1996).

1.2.1 Δημογραφικά και Στατιστικά στοιχεία

Οι άνθρωποι της τρίτης ηλικίας, δηλαδή, πάνω από 65 χρόνων, αποτελούν το 16,4% του πληθυσμού της χώρας μας, με προοπτική το 2030 να αυξηθεί κατά 10%. Στην αύξηση του ποσοστού των ηλικιωμένων συμβάλλει και η παρατηρούμενη μείωση των γεννήσεων, που αλλοιώνει τα δημογραφικά στοιχεία. Σύμφωνα με την απογραφή του 2001, ο συνολικός πληθυσμός της Ελλάδας υπολογίστηκε στα 10.934.097. Από αυτούς τα 5.413.426 είναι άντρες και τα 5.520.671 γυναίκες.

Το ποσοστό των ατόμων Τρίτης Ηλικίας αποτελεί το 16,4% του συνολικού πληθυσμού, δηλαδή τα άτομα άνω των 65 ετών υπολογίζονται στο 1.800.683.

Πίνακας 1 Δημογραφικά Στοιχεία

Ηλικία	Σύνολο περιοχών			Αστικές περιοχές			Αγροτικές περιοχές		
	Αμφότερων των φύλων	Άρρενες	Θήλεις	Αμφότερων των φύλων	Άρρενες	Θήλεις	Αμφότερων των φύλων	Άρρενες	Θήλεις
65 - 69	623245	291600	331645	410331	189243	221088	212914	102637	110277
70 - 74	545018	247136	297882	355411	156679	198732	189607	90457	99150
75 - 79	328918	144761	184157	212662	90869	121793	116256	53892	62364
80 - 84	188193	78700	109493	120099	48569	71530	68094	30131	37963
85 - 89	105194	45961	59233	65805	27639	38166	39389	18322	21067
90 - 94	29500	8045	21455	17966	4690	13276	11534	3355	8179
95 - 99	5467	770	4697	3378	486	2892	2089	284	1805
100 και άνω	1698	528	1170	1078	358	720	620	170	450

Τα άτομα ηλικίας 65 έως 69 ετών υπολογίστηκαν στις 623.245, αποτελούν δηλαδή το 5,7% του συνολικού πληθυσμού. Τα άτομα ηλικίας 70 έως 74 ετών υπολογίστηκαν στις 545.018, δηλαδή το 4,98% του συνολικού πληθυσμού. Στη συνέχεια τα άτομα ηλικίας 75 έως 79 ετών υπολογίστηκαν στις 328.918, δηλαδή το 3% του συνολικού πληθυσμού. Τα άτομα ηλικίας 80 έως 84 ετών υπολογίστηκαν στις 188.193, δηλαδή το 1,72% του συνολικού πληθυσμού. Τα άτομα ηλικίας 85 έως 89 ετών υπολογίζονται στις 105.194, δηλαδή το 0,96% του συνολικού πληθυσμού. Τα άτομα ηλικίας 90 έως 94 ετών υπολογίζονται στις 29.500, δηλαδή το 0.26% του συνολικού πληθυσμού. Τα άτομα ηλικίας 95 έως 99 ετών υπολογίζονται στις 5.467, δηλαδή αποτελούν το 0,04% του συνολικού πληθυσμού. Υπάρχουν και άτομα ηλικίας άνω των 100 ετών, τα οποία υπολογίζονται στα 1698, δηλαδή το 0.015% του συνολικού πληθυσμού. (Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος, 2006).

1.3 Αλλαγές στους ρόλους των ηλικιωμένων

Η οικογένεια είναι ο σημαντικότερος θεσμός της κοινωνίας μας. Συμβάλλει στη μετάδοση των κοινωνικών αξιών και κανόνων και ενώνει τα μέλη της μέσω γενικών παραδοχών, προσδοκιών, στόχων, θρησκευτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων και απαγορεύσεων. Στο πλαίσιο της βιώνουμε τα συναισθήματα της αγάπης, της έλξης, της στοργής αλλά και του πόνου.

Τα τελευταία όμως χρόνια όλα αλλάζουν σε παγκόσμιο επίπεδο και αυτές οι νέες εξελίξεις και αλλαγές επέφεραν ανακατατάξεις στη μορφή, τη δομή της οικογένειας, στους ρόλους που επιτελεί και στις αξίες πάνω στις οποίες στηρίζεται. Η σημερινή πραγματικότητα και η δυναμική της επιβάλλουν την επισήμανση ευρύτερων αλλαγών που επηρεάζουν την οικογενειακή ζωή.

Ο ραγδαίος ρυθμός ανάπτυξης της τεχνολογίας και της γνώσης των ατόμων μελών της κοινωνίας, οι νέες αντιλήψεις για τη ζωή, η ένταξη και συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας, αποτελούν τις θετικές ευρύτερες αλλαγές που επηρεάζουν την οικογένεια. Σε αντίθεση με τις αρνητικές αλλαγές, τις οποίες αποτελούν οι κοινωνικές και πολιτικές διαφοροποιήσεις, η οικονομική εξαθλίωση τόσο των ατόμων όσο και των οικογενειών εξαιτίας της φτώχειας, η ανεργία, η διάσπαση των οικογενειών με αποτέλεσμα την αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών, η ελάττωση του

αριθμού των γάμων, αφού τα άτομα επιθυμούν να συζούν χωρίς να παντρευτούν και να δημιουργήσουν οικογένεια, η έντονη μετακίνηση προς τα αστικά κέντρα για εύρεση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης.

Οι αλλαγές αυτές συνεχίζονται και έχουν ήδη επηρεάσει τη βιωσιμότητα της οικογένειας, καθώς και τις στενές σχέσεις και δεσμεύσεις που δημιουργούνται στο εσωτερικό της. Σε αυτές τις αλλαγές οφείλονται οι κρίσεις, οι εντάσεις και τα σοβαρά προβλήματα που αντιμετωπίζει η σύγχρονη οικογένεια.

Ειδικότερα, στη μεταπολεμική Ελλάδα έχουν συντελεστεί σημαντικές και καθοριστικές αλλαγές. Οι αλλαγές αυτές επέδρασαν καθοριστικά στη διαμόρφωση της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας. Κατ'επέκτασιν, καθοριστικές ήταν οι επιπτώσεις που σημειώθηκαν μέσα στην ελληνική οικογένεια, η οποία σαν «πυρήνας της ελληνικής κοινωνίας», δέχθηκε τις επιδράσεις αυτές οι οποίες καθόρισαν νέους ρόλους των μελών της, ασχέτως ηλικίας.

Στην εκτεταμένη οικογένεια, που αποτελείται από τρεις ή περισσότερες γενιές προσώπων που συνήθως ζουν μαζί ή σε πολύ κοντινή απόσταση, ο ρόλος του ηλικιωμένου ατόμου ήταν προκαθορισμένος και αδιαφιλονίκητος. (Τσουραμάνης, 2003). Ο ηλικιωμένος άνδρας έκρινε, έλεγχε, αποφάσιζε, διέταζε και απολάμβανε την οικογενειακή αποδοχή. Η ηλικιωμένη γυναίκα ήταν μεν υποταγμένη στον «αφέντη» σύζυγο της, αλλά όσον αφορά τις καθαρά οικιακές ασχολίες, εκπροσωπούσε τον παράγοντα που έπαιρνε αποφάσεις και επίσης απολάμβανε τον οικογενειακό σεβασμό.

Η διαμόρφωση των ρόλων μέσα στην οικογένεια απορρέει και από τον τρόπο διαχείρισης των οικονομικών. Η διαχείριση και η κατανομή της οικογενειακής περιουσίας ήταν έργο του αρχηγού της οικογένειας και αποτελούσε γι'αυτόν σημαντική πηγή εξουσίας και δύναμης, η οποία ωστόσο εξασθενούσε στην περίπτωση που η περιουσία μοιραζόταν ή παρεχόταν για προικοδότηση, ενώ ταυτόχρονα, ο ηλικιωμένος δεν καλυπτόταν συνταξιοδοτικά (Τεπέρογλου, 1998).

Έτσι το ηλικιωμένο άτομο, μην έχοντας άλλους οικονομικούς πόρους, διαβιούσε μέσα στην οικογένεια των παιδιών του. Η συνταξιοδότηση και η παροχή κοινωνικής πρόνοιας και μέριμνας προς το ηλικιωμένο άτομο αποτέλεσαν έναν από τους καθοριστικούς παράγοντες για τη διαμόρφωση

μιας νέας μορφής ενδοοικογενειακών σχέσεων, αφού, με τις νέες αυτές συνθήκες, η οικονομική αυτοτέλεια του ηλικιωμένου ατόμου δεν επηρεάζεται από την όποια προικοδότηση ή κατανομή περιουσίας στην οποία πρόκειται να προβεί.

Σημαντικός παράγοντας, εκτός από τον τρόπο διαχείρισης των οικονομικών παίζει και ο τόπος κατοικίας των ηλικιωμένων, δηλαδή αν ο ηλικιωμένος κατοικεί σε αγροτική περιοχή ή σε αστική περιοχή. Ένα θλιβερό και αδιαμφισβήτητο γεγονός των τελευταίων χρόνων είναι η πλήρης εγκατάλειψη των αγροτικών περιοχών από τους νέους. Η μετανάστευση των νέων είναι εσωτερική (εγκατάσταση σε ένα μεγαλύτερο κέντρο) ή εξωτερική (προσωρινή ή μόνιμη εγκατάσταση στο εξωτερικό). Η μετανάστευση αυτή των νέων έχει σαν συνέπεια την ύπαρξη πολλών ηλικιωμένων σε ορισμένες αγροτικές περιοχές επειδή ο γέροντας αγρότης αισθάνεται στενά δεμένος με τη γη του, δεν αποφασίζει εύκολα να εγκαταλείψει το σπίτι του για να εγκατασταθεί στις αστικές περιοχές και δεν μπορεί να αντιμετωπίσει εύκολα τις επιπτώσεις της αλλαγής του περιβάλλοντος. Εξαιτίας της μετανάστευσης δημιουργείται μια διαφορετική σχέση μεταξύ των γονέων που παραμένουν στο χωριό και των παιδιών που μεταναστεύουν στην πόλη και που λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών που επικρατούν στις αστικές περιοχές και το τρόπο ζωής, αποκτούν μια διαφορετική νοοτροπία. Αν και η αλλαγή αυτή στη συμπεριφορά δεν επηρεάζει απόλυτα τους δεσμούς τους με τους γονείς, οι δεσμοί αυτοί συγκριτικά με το παρελθόν έχουν χαλαρώσει, αφού έχει αλλάξει σημαντικά, όπως προαναφέρθηκε, η δομή της οικογένειας (Εκλογή, 1978).

Οι ανάγκες και ο τρόπος βοήθειας προς τους ηλικιωμένους είναι διαφορετικός στις αγροτικές από ότι στις αστικές περιοχές. Αυτό οφείλεται και στον τρόπο ζωής που διαφέρει από περιοχή σε περιοχή. Στις αστικές περιοχές ο τύπος οικογένειας που επικρατεί είναι της πυρηνικής, εκείνης δηλαδή που αποτελείται από το ζευγάρι και τα παιδιά τους. Σε αυτό τον τύπο οικογένειας η σχέση μεταξύ γονέων είναι διαφορετική..

Στις αστικές περιοχές, παρατηρείται και μια νέα γενιά τρίτης ηλικίας. Άλλοτε το να γίνει κανείς παππούς ή γιαγιά θεωρούνταν σαν δύση της ζωής. Είχε ήδη λύσει τα προβλήματα της δικής του οικογένειας και περνούσε στο περιθώριο έχοντας το σεβασμό των άλλων. Σήμερα είναι ένα είδος «προαγωγής» που μπορεί να έρθει νωρίτερα ή αργότερα. Πολλά ζευγάρια

σήμερα, 40 μόλις χρόνων, φτάνουν σε αυτό το στάδιο. Με την πρόοδο της υγιεινής και της ιατρικής φροντίδας, δημιουργείται αυτή η νέα γενιά τρίτης ηλικίας που εξακολουθεί να είναι δυναμική, ζωντανή και δραστήρια. Είναι η ψυχολογία μιας νέας περιόδου ζωής που πρέπει να μελετηθεί σήμερα με τις νέες απόψεις της, τον καινούργιο τρόπο ζωής της, τις σύγχρονες ανάγκες της. Οι ώριμοι άνθρωποι αυτής της ηλικίας κάνουν προσπάθειες να προσαρμοστούν στην νέα τάξη πραγμάτων. Μα παράλληλη προσπάθεια πρέπει να γίνει και από την πλευρά της άλλης γενιάς, δηλαδή των νέων. Αυτό επιβάλλει ειρηνική συνύπαρξη. Πρέπει να ειπωθεί πως δεν υπάρχει πολύ μεγάλη διάθεση από μέρους αυτής της γενιάς των νέων. Μέσα τους υπάρχει όλη η καλή θέληση να πιστέψουν πως η ζωή των μεγάλων (έστω και των 40 – 45) έχει ήδη τελειώσει και δεν σκέφτονται πως και αυτοί θα φτάσουν στο στάδιο των πεθερικών, του παππού και της γιαγιάς, πολύ νωρίτερα από ότι φαντάζονται κι ακόμη δεν θέλουν να συνειδητοποιήσουν τα χρόνια που υπολείπονται να ζήσουν οι γονείς τους, ούτε την ανάγκη τους να βρουν νέα ισορροπία ζωής και αναπροσαρμογής σε διαφορετικές συνθήκες (Χουρδάκη, 1992).

Επίσης αυτό που παρατηρείται στις αστικές περιοχές τα τελευταία χρόνια είναι η αύξηση των οίκων ευγηρίας. Πρόκειται συνήθως για ιδιωτικές επιχειρήσεις κερδοσκοπικού χαρακτήρα και απευθύνονται συνήθως σε εύπορους ηλικιωμένους. Η αύξηση αυτή παρατηρείται λόγω του ότι οι ηλικιωμένοι δεν μένουν πια μαζί με τις οικογένειες τους, οι οποίοι λόγω των αυξημένων υποχρεώσεων που επιβάλλουν οι σύγχρονες συνθήκες ζωής δεν έχουν τον χρόνο να φροντίζουν τους ηλικιωμένους συγγενείς τους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα είτε η οικογένεια είτε ο ίδιος ο ηλικιωμένος να αποφασίζουν την διαμονή του σε έναν οίκο ευγηρίας, για να μπορέσει να ζήσει αξιοπρεπώς τα χρόνια ζωής που του απομένουν.

Η ελληνική κοινωνία βρίσκεται σε μια σημαντική καμπή. Η μετάβαση από μια αγροτική κοινωνία, όπου οι ηλικιωμένοι ήταν στο επίκεντρο, σε μια κοινωνία νέων μορφών οικογένειας, όπως διαμορφώνεται στα μεγάλα ανώνυμα αστικά κέντρα, έχει καθοριστικές επιπτώσεις για αυτή την πληθυσμιακή ομάδα. Η ένταξη και η ενσωμάτωση τους στη σύγχρονη κοινωνία προϋποθέτουν προσαρμογή στις νέες απαιτήσεις και στους πιο γρήγορους ρυθμούς. Η προσπάθεια, όμως, αυτή συνεπάγεται και αρνητικές

επιπτώσεις για τους ηλικιωμένους, εντάσσοντάς τους σε μια από τις ομάδες κοινωνικού αποκλεισμού (Τεπέρογλου, 1998).

Συμπερασματικά, οι οικογενειακές σχέσεις μεταξύ των νέων και των ηλικιωμένων εξακολουθούν να υπάρχουν, έχουν αλλάξει όμως μορφή όπως και η παραδοσιακή συμπεριφορά έναντι των γονιών. Ταυτόχρονα διαπιστώνεται ότι οι αλλαγές που έχουν γίνει θα συνεχίσουν εφόσον το κράτος θα υποχρεωθεί να γίνει ο κύριος φορέας κοινωνικής πολιτικής για τους ηλικιωμένους και όχι η οικογένεια όπως παλιότερα.

1.4 Προβλήματα και ανάγκες των ηλικιωμένων

Τα τελευταία 30 χρόνια στην Ελλάδα πραγματοποιείται μια μεγάλη οικονομική ανάπτυξη. Η χώρα μας λαμβάνει θέση στις νέες βιομηχανοποιημένες χώρες. Μέσα σε αυτή την νέα τάξη πραγμάτων, παρατηρείται βελτίωση του επιπέδου ζωής στην πλειονότητα του πληθυσμού. Η ανάπτυξη όμως αυτή δεν έχει ωφελήσει εξίσου όλες τις ομάδες του πληθυσμού.

Η οικονομική ανάπτυξη της χώρας επέφερε αλλαγές στην κοινωνία και στον πολιτισμό, οι οποίες όμως δεν είχαν προβλεφθεί, και μια σημαντική επιδείνωση στο φυσικό περιβάλλον.

Στις ομάδες του πληθυσμού που δεν επωφελήθηκαν από την ανάπτυξη αυτή, ανήκει και η πλειονότητα των ηλικιωμένων που συχνά υποφέρουν από οικονομικές δυσκολίες, από κοινωνική απομόνωση κι από το χαμηλό επίπεδο ζωής.

Οι ηλικιωμένοι από τη μια πλευρά βρίσκονται αντιμέτωποι με σοβαρά προβλήματα επιβίωσης και αυξημένες ανάγκες, με φαινόμενα βιαιότητας ή απομόνωσης οικογενειακής ή κοινωνικής και με αφιλόξενους για τις ανάγκες της χώρας και θεσμούς. Από την άλλη όμως πλευρά έχει βελτιωθεί σημαντικά η κατάσταση υγείας, λειτουργικότητας και ενεργητικότητας αυτών των ατόμων, ενώ διεκδικούν καλύτερους όρους και δικαιούνται μεγαλύτερο μερίδιο στις κοινωνικό-πολιτισμικές διαδικασίες. Το σημαντικότερο πρόβλημα που προκύπτει, μέσα από την ανάπτυξη αυτή, είναι το ότι επιζητείται η διατήρηση των βιολογικών δυνάμεων για μακρό χρονικό διάστημα μετά το 65^ο

έτος, όλων αυτών των ανθρώπων, εφόσον όταν συμβαίνει το αντίθετο, το πρόβλημα μεγαλώνει με πολύ άσχημες συνέπειες.

Εκτός από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ηλικιωμένοι έχουν και ορισμένες απλές ανάγκες. Οι ανάγκες των ηλικιωμένων ωστόσο δεν είναι διαφορετικές από τις ανάγκες των άλλων ανθρώπων, είναι όμως συγκεκριμένες ανάγκες που χρήζουν ικανοποίησης για να γίνει αυτή η περίοδος της ζωής περισσότερο χρήσιμη και ευχάριστη στους ίδιους. Οι ηλικιωμένοι όπως και όλοι οι άνθρωποι **έχουν ανάγκη από τα παρακάτω :**

- ✓ Αρκετή και θρεπτική τροφή, σωστό ρουχισμό και υπόδηση, καθαριότητα και αξιοπρεπή κατοικία με επαρκή θέρμανση, μεταφορά και μετακίνηση, οικιακή βοήθεια επομένως εισόδημα που να καλύπτει τις βασικές ανάγκες χωρίς φιλανθρωπία
- ✓ Παραμονή στο σπίτι με συντροφιά, ανθρώπινες σχέσεις, ζεστασιά, αγάπη, στοργή, ενσωμάτωση στην οικογένεια χωρίς το συναίσθημα ότι είναι βάρος στους άλλους. Σεβασμός της ελευθερίας τους, δυνατότητα να ζουν με δικό τους τρόπο και ρυθμό. Αυτοσεβασμό και αυτονομία, αίσθημα ότι ανήκουν κάπου, ότι είναι απαραίτητοι, ότι συμμετέχουν δημιουργικά, ότι λαμβάνουν μέρος στις εξελίξεις ακόμα και όταν δεν τις εγκρίνουν, ότι επηρεάζουν την ζωή τους και την ζωή των άλλων
- ✓ Ικανοποιητική ιατροφαρμακευτική κάλυψη και νοσοκομειακή περίθαλψη με σεβασμό στην προσωπικότητα τους χωρίς ταλαιπωρία και καταρράκωση της υπερηφάνειας τους
- ✓ Δραστηριότητα, απασχόληση, εκπαίδευση, επικοινωνία, προσφορά και αναγνώριση της προσφοράς, κοινωνικές επαφές, διασκέδαση, νέα ενδιαφέροντα, πνευματικά ερεθίσματα, προσδοκίες
- ✓ Δυνατότητα να κινηθούν ανεξάρτητοι στον χώρο τους. Μερικοί ευάλωτοι, ανάπηροι, ασθενείς ηλικιωμένοι χρειάζονται φροντιστή και βοήθεια στην κίνηση τους όταν έχουν ανάγκη ή διάφορα βοηθήματα π.χ μπαστούνι, πατερίτσα ή αναπηρικό αμαξίδιο
- ✓ Έγκαιρη και ορθή ενημέρωση για θέματα που τους αφορούν
- ✓ Πρόσβαση σε υπηρεσίες μέσα στην κοινότητα ή και κατ' οίκον βοήθεια και νοσηλεία.

- ✓ Δυνατότητα να πεθάνουν με αξιοπρέπεια μέσα σε αγαπημένα άτομα (Έμκε – Πουλοπούλου, 1999).

Τα προβλήματα των ηλικιωμένων εστιάζονται στις οικονομικές δυσκολίες και στην κοινωνική τους απομόνωση. Παρακάτω θα αναφερθούμε πιο συγκεκριμένα στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα τρίτης ηλικίας.

1.4.1 Η οικονομική κατάσταση

Η οικονομική κατάσταση του ηλικιωμένου ατόμου καθορίζει σε ένα βαθμό και τη θέση του. Ταυτόχρονα όμως τα θέματα του κοινωνικού αποκλεισμού είναι συνδεδεμένα τόσο με την κοινωνική δομή, όσο και με την οργάνωση της κοινωνίας γενικότερα. Στην Ελλάδα η ενασχόληση με θέματα τρίτης ηλικίας, επικεντρώνεται κυρίως στην σύνταξη και σε οτιδήποτε άλλο αφορά την σύνταξη και αυτό γιατί δεν έχουν δημιουργηθεί μηχανισμοί οι οποίοι θα μπορούσαν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην βοήθεια της ηλικιακής αυτής ομάδας.

Η συνταξιοδότηση των ηλικιωμένων μέχρι πριν λίγα χρόνια, τους πρόσφερε ανεξαρτησία έναντι τουλάχιστον των μελών της οικογένειας τους. Πολλές φορές όμως παρατηρείται, ηλικιωμένοι να απέχουν από ένα συνηθισμένο επίπεδο διαβίωσης ή διαβιούν σε κατάσταση κοινωνικού αποκλεισμού, είτε διότι η σύνταξη τους είναι ανεπαρκής είτε διότι η οικογένεια τους και η κρατική μέριμνα αδιαφορούν ή αδυνατούν να στρέψουν την προσοχή τους προς την πληθυσμιακή ομάδα αυτή.

Σύμφωνα με έρευνες που έχουν γίνει από τον ΕΚΚΕ (Μπαλούρδος, 1996) η βασική πηγή εισοδήματος των ηλικιωμένων είναι η σύνταξη. Όμως διάφορες ομάδες ηλικιωμένων, που η σύνταξη τους δεν επαρκεί, ζουν στα όρια της φτώχειας και αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα επιβίωσης και ως εκ τούτου και ένταξης τους στο κοινωνικό σύνολο. Από την έρευνα του ΕΚΚΕ (Μπαλούρδος, 1996) για την φτώχεια μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι τα νοικοκυριά με πολύ χαμηλά εισοδήματα αποτελούνται κυρίως από ηλικιωμένους ή συνταξιούχους. Η φτώχεια σχετίζεται τόσο με το μέγεθος όσο και με τη σύνθεση του νοικοκυριού: όσο περισσότερα τα εξαρτώμενα μέλη, τόσο περισσότερα τα οικονομικά προβλήματα. Σε διμελή νοικοκυριά που

απαρτίζονται από έναν ηλικιωμένο και ένα παιδί, το διαθέσιμο εισόδημα είναι ελάχιστο καταδεικνύοντας τη σχέση εξάρτησης των νοικοκυριών αυτών από τα άτομα παραγωγικής ηλικίας. Αντίθετα, για τα τυπικά νοικοκυριά της εποχής μας, δηλαδή γι'αυτά που αποτελούνται από δυο ενήλικες και ένα παιδί, το εισόδημα εμφανίζει υψηλή μέση τιμή.

Επομένως ένα από τα προβλήματα που πρέπει άμεσα να επιλυθούν είναι η καθιέρωση ελάχιστου ορίου σύνταξης, που θα εξασφαλίσει στον ηλικιωμένο ένα αξιοπρεπές επίπεδο ζωής (Τεπέρογλου, 1998).

1.4.2 Κοινωνική Απομόνωση

Στην Ελλάδα εκτός από τις οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα άτομα τρίτης ηλικίας, άλλο ένα σημαντικό πρόβλημα που παρουσιάζεται είναι και αυτό της κοινωνικής απομόνωσης.

Τα έντονα ψυχολογικά προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίζουν τα άτομα τρίτης ηλικίας, έχουν σαν αφετηρία την απομόνωση τους και τον μαρασμό σαν συνέπεια μιας αναγκαστικής αδράνειας, την κατάπτωση που έρχεται λόγω προβλημάτων υγείας και την αδιαφορία που αντιμετωπίζουν από τα μέλη της οικογένειας τους, αλλά και από το κοινωνικό περιβάλλον απέναντι στους ηλικιωμένους.

Αυτό έχει ως συνέπεια το ηλικιωμένο άτομο να εκδηλώνει διεκδικητικές τάσεις, αλλά με μια διαδικασία άνιση έναντι των άλλων ηλικιακών ομάδων. Ο ηλικιωμένος απομακρύνεται από την οικογένεια του, τους φίλους, την εργασία του (Τεπέρογλου, 1998).

Η κοινωνική απομόνωση του ηλικιωμένου επέρχεται σε συνδυασμό με την κατοικία, την υγεία, την συμμετοχή σε πολιτιστικές εκδηλώσεις, με το αν έχουν οικογένεια ή αν ζουν μόνοι τους, καθώς και το επίπεδο εκπαίδευσης τους και σε αυτά θα αναφερθούμε παρακάτω.

1.4.2.1 Οικογενειακές σχέσεις

Η οικογένεια εξακολουθεί να παίζει σημαντικό ρόλο στη χώρα μας στην φροντίδα των ατόμων τρίτης ηλικίας.

Εκτός από την οικονομική κάλυψη που πολλές φορές προσφέρεται από τους νεώτερους προς τους ηλικιωμένους, η οικογένεια προσφέρει και συναισθηματική κάλυψη σε δύσκολες στιγμές (π.χ. κατά την διάρκεια

νοσοκομειακής περίθαλψης). Η κάλυψη αυτή έχει ως συνέπεια ιδιαίτερα χαμηλό ποσοστό ιδρυματικής περίθαλψης.

Τα προβλήματα που προκύπτουν περιστρέφονται κυρίως γύρω από τους μη αυτοεξυπηρετούμενους ηλικιωμένους. Η φροντίδα ενός ηλικιωμένου συνήθως απαιτεί τεράστια σωματική και πνευματική προσπάθεια από το άτομο το οποίο τον φροντίζει.

Τα προβλήματα όμως αυξάνονται και εξαιτίας του σύγχρονου τρόπου ζωής, όπου η οικογένεια αισθάνεται πιεσμένη. Λόγω του περιορισμένου αριθμού υποστηρικτικών υπηρεσιών προς τις οικογένειες, πολλές φορές επέρχεται διαταραχή στις σχέσεις των μελών της οικογένειας και δημιουργούνται εντάσεις.

Είναι ευρέως γνωστό ότι κάτω από την πίεση που ασκείται στα άτομα που φροντίζουν ηλικιωμένους, πολλές φορές οδηγούνται σε βίαιες πράξεις εναντίον των ηλικιωμένων γονέων τους. Το φαινόμενο αυτό και η έκταση του παραμένει άγνωστη και θεωρείται οικογενειακό μυστικό, το οποίο είναι πολύ καλά κρυμμένο. Η ίδια η κοινωνία αποφεύγει να ακούει ή να μαθαίνει τέτοια γεγονότα, γιατί και αυτή φέρνει πολύ μεγάλη ευθύνη λόγω της έλλειψης υποστηρικτικών μηχανισμών για τα άτομα που φροντίζουν ηλικιωμένους.

Η οικογένεια πάντως εξακολουθεί να φροντίζει τα ηλικιωμένα άτομα και οι δεσμοί που υπάρχουν μεταξύ τους να είναι πολύ δυνατοί. Αντίστροφα, και το ηλικιωμένο άτομο φροντίζει τα νεώτερα μέλη της οικογένειας και κυρίως όταν τα ηλικιωμένα άτομα αυτά παίρνουν αρκετά υψηλή σύνταξη. Όταν συμβαίνει αυτό, τους δίνεται η ευκαιρία και εκείνοι να ζουν μια άνετη ζωή, αλλά και να παρέχουν βοήθεια στην οικογένεια τους (Τεπέρογλου, 1998).

1.4.2.2 Συνθήκες Κατοικίας

Η κατοικία είναι ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν όλες οι ηλικιακές ομάδες, αλλά ιδιαίτερα πλήττονται οι ηλικιωμένοι. Υπάρχουν διαφοροποιήσεις μεταξύ αγροτικών και αστικών περιοχών. Στις αγροτικές περιοχές οι ηλικιωμένοι κατοικούν σε σπίτια που δεν τους παρέχουν σύγχρονες ανέσεις, οι συνθήκες διαβίωσης είναι ακατάλληλες και κάποιες φορές επικίνδυνες.

Οι συνέπειες από τις συνθήκες αυτές είναι σοβαρές για την σωματική ακεραιότητα τους, αλλά και για την υγεία τους (π.χ. φωτιά από ακατάλληλες θερμάστρες).

Στις αστικές περιοχές τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ηλικιωμένοι είναι άλλου είδους. Σε αυτές τις περιοχές κυριαρχούν οι πολυκατοικίες, επομένως τα διαμερίσματα, τα οποία συνήθως είναι μικρά και δεν διαθέτουν υπαίθριο χώρο. Έτσι το ηλικιωμένο άτομο ζει εγκλωβισμένο και απομονωμένο μέσα στο διαμέρισμα, χωρίς να έχει επικοινωνία με τους γείτονες. Οι αλλαγές που έγιναν τα τελευταία χρόνια στον τρόπο ζωής στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις έχουν καθοριστικές επιπτώσεις και στη ζωή των ηλικιωμένων ατόμων.

Προγράμματα που θα μπορούσαν να αναφέρονται στην παροχή κατοικιών ειδικά προσαρμοσμένων για τους ηλικιωμένους ούτε υπάρχουν ούτε προβλέπονται.

Η νέα τάση που επικρατεί, ότι το ηλικιωμένο άτομο πρέπει να διαμένει στο περιβάλλον του, θα πρέπει να συμβαδίζει με παροχές που να διευκολύνουν το ηλικιωμένο άτομο στην ενεργό κοινωνική ζωή του (Μπαλούρδος, 1996)

1.4.2.3 Κατάσταση υγείας

Ο συνδυασμός της κακής οικονομικής κατάστασης με την κακή υγεία του ηλικιωμένου, τους τοποθετεί εκ των πραγμάτων στο περιθώριο.

Τα προβλήματα υγείας των ηλικιωμένων έχουν σχέση με το γεγονός ότι υποφέρουν από πολλές αρρώστιες και συνήθως απαιτείται αρκετός χρόνος για να αναρρώσουν. Σημαντικότερα όμως προβλήματα είναι αυτά που έχουν σχέση με την κινητικότητα τους, την επικοινωνία, την άνοια, την ελάττωση της ακοής και της όρασης. Οι ηλικιωμένοι χρησιμοποιούν πολύ συχνά τις νοσοκομειακές υπηρεσίες και λόγω των διαφόρων ασθενειών τις έχουν ανάγκη πολύ συχνά.

Το περιβάλλον των αστικών περιοχών κυρίως δεν διευκολύνει τη μετακίνηση των ηλικιωμένων που αντιμετωπίζουν τα παραπάνω σοβαρά προβλήματα υγείας, αφού παρατηρείται έλλειψη σε ράμπες σε πεζοδρόμια, σταθμούς, εκκλησίες. Αυτά σε συνδυασμό με κάποια γεροντική αναπηρία

έχουν ως αποτέλεσμα οι ηλικιωμένοι πολλές φορές να μπαίνουν στο περιθώριο (Τεπέρογλου, 1998).

1.4.2.4 Περιορισμός Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων

Η ψυχική υγεία των ηλικιωμένων εξασφαλίζεται βασικά και από τις δραστηριότητες που αναπτύσσουν τα άτομα από τη συντροφικότητα και την ξενοιασιά από την αποφυγή αδράνειας και μοναξιάς.

Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των ηλικιωμένων (πρόκειται για τη γενιά δύο παγκοσμίων πολέμων, που δεν είχε τη δυνατότητα εκπαίδευσης), καθώς και τα έντονα οικονομικά προβλήματα μεγάλης μερίδας της ηλικιακής αυτής ομάδας, δημιουργούν τις αρνητικές προϋποθέσεις, ώστε η συμμετοχή των ηλικιωμένων σε διάφορες πολιτιστικές δραστηριότητες να είναι μηδαμινή. Μόνο το ικανοποιητικό επίπεδο μόρφωσης (αρκετά δύσκολο γι'αυτή την ηλικία) αποτελεί κίνητρο παρακολούθησης διαφόρων θεμάτων, όπως θέατρο ή κινηματογράφο.

Σημαντικός παράγοντας για την συμμετοχή σε πολιτιστικές δραστηριότητες είναι και το φύλο. Οι ηλικιωμένες γυναίκες διαθέτουν συνήθως το χρόνο τους στην φροντίδα της οικογένειας. Οι άνδρες ηλικιωμένοι διοχετεύουν περισσότερο το χρόνο τους εκτός σπιτιού, σε συναντήσεις με φίλους τους, σε περιπάτους και στο παραδοσιακό καφενείο.

Στην διάθεση του χρόνου και των δύο φύλων καθοριστικό ρόλο παίζει η τηλεόραση. Πολλές φορές η επιλογή της τηλεόρασης είναι «αναγκαστική». Οι ηλικιωμένοι προσαρμόζουν τις απαιτήσεις τους στις δυνατότητες που τους παρέχονται.

Πολλοί ηλικιωμένοι θα επιθυμούσαν άλλο τρόπο ψυχαγωγίας όπως είναι τα ταξίδια, οι διακοπές, οι εκδρομές, που όμως δεν μπορούν να απολαύσουν λόγω οικονομικών δυσκολιών (Τεπέρογλου, 1998).

1.5 Υπηρεσίες και Παροχές για τους ηλικιωμένους

Στην Ελλάδα κάποιες από τις λειτουργίες της παραδοσιακής εκτεταμένης οικογένειας, ισχύουν ακόμη. Αυτές βέβαια ανάγονται κυρίως στις συναισθηματικές και κοινωνικές λειτουργίες και όχι τόσο στις οικονομικές που σχεδόν έχουν εξαλειφθεί. Η οικογένεια λοιπόν ακόμη συμπαρίσταται σε καθημερινές ανάγκες των ηλικιωμένων ατόμων της, καθώς και των έκτακτων περιστάσεων ασθενειών ή ατυχημάτων. Στην Ελλάδα επίσης παρατηρείται σε αρκετά μεγάλο βαθμό, η γειτονιά, ως μορφή κοινοτικής φροντίδας να παρέχει βοήθεια στα ηλικιωμένα άτομα.

Ωστόσο, για να συνεχίζει το ηλικιωμένο άτομο να ζει με αξιοπρέπεια και αυτοσεβασμό, έχει ανάγκη από συμπαράσταση, στο βαθμό που μειώνεται η κοινωνική, συναισθηματική και οικονομική του αυτάρκεια. Εκτιμάται ότι η οικογένεια προσφέρει αυτή τη συμπαράσταση σε μεγάλο ποσοστό, ένα 10% όμως των ηλικιωμένων χρησιμοποιεί τις κοινωνικές υπηρεσίες, ενώ υπολογίζεται ότι το 1% διαβιούν σε ιδρύματα κλειστής περίθαλψης.

1.5.1 Στόχοι της πολιτικής για τους ηλικιωμένους

Η πολιτική στον τομέα της κοινωνικής πρόνοιας για τους ηλικιωμένους αποσκοπεί στην παραμονή τους, όσο το δυνατόν, μέσα στην κοινότητα και την επικοινωνία με την οικογένεια τους, ώστε να συνεχίσουν να συμμετέχουν ως ενεργά μέλη στη ζωή της κοινότητας. Η συμμετοχή τους σε κοινωνικές δραστηριότητες της κοινότητας και της οικογένειας τους, περιορίζει την ψυχολογική αποστασιοποίηση και περιθωριοποίηση των ηλικιωμένων από τον υπόλοιπο πληθυσμό.

Η μεγάλη πλειοψηφία των ηλικιωμένων έχει εξασφαλίσει μία σύνταξη και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη για την κάλυψη των οικονομικών τους αναγκών και την προστασία της υγείας τους. *Όπως επισημαίνει η Μητροσύλη (Σταθόπουλος, 1999), το Σύνταγμα του 1975 (άρθρο 21 παρ 3) θεμελιώνει το καθήκον του κράτους να μεριμνά για την προστασία του γήρατος και θέτει το πλαίσιο στην κοινωνική πολιτική του κράτους, «δεν δημιουργεί αγώγιμο / εξαναγκαστικό δικαίωμα του πολίτη κατά του κράτους ως προς την παροχή αυτών των υπηρεσιών».* Το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης έχει πολλαπλές αρμοδιότητες για την χάραξη πολιτικής, τον σχεδιασμό και την

εφαρμογή προγραμμάτων για την τρίτη ηλικία. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την σχετική νομοθεσία, το Υπουργείο έχει την αρμοδιότητα για την περίθαλψη και προστασία των ηλικιωμένων. Τα μέτρα προστασίας περιλαμβάνουν:

Α) Παροχές σε χρήμα, Β) Παροχές σε είδος, Γ) Προσωπικές κοινωνικές υπηρεσίες.

Η πολιτική για τους ηλικιωμένους περικλείει, κατά σειρά προτεραιότητας, τη φροντίδα στο σπίτι και την κοινότητα, σε ανάδοχες οικογένειες, σε κέντρα προστασίας γήρατος, σε ιδρύματα κλειστής περίθαλψης και σε θεραπευτήρια(ανίατοι). Επιπλέον, το Υπουργείο έχει, θεωρητικά τουλάχιστον, την ευθύνη για την έκδοση αδειών λειτουργίας, τον έλεγχο και την εποπτεία των προγραμμάτων όλων των οργανισμών (Ν.Π.Δ.Δ., Ν.Π.Ι.Δ.) που ασχολούνται με την προστασία των ηλικιωμένων (Σταθόπουλος, 1999).

1.5.2 Μέτρα προστασίας, φορείς εφαρμογής προγραμμάτων

Βασικό μέτρο για την εξασφάλιση αξιοπρεπούς επιπέδου ζωής των ηλικιωμένων από το κράτος, αποτελεί η **εισοδηματική ενίσχυση**.

1.Επιδόματα: Το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης έχει την ευθύνη για την ενίσχυση του εισοδήματος απόρων ηλικιωμένων. Αυτή η πολιτική υλοποιείται με τα εξής μέτρα: α) Συνταξιοδότηση των ανασφάλιστων ηλικιωμένων οι οποίοι μετά το 65^ο έτος λαμβάνουν κάθε μήνα από ειδικό λογαριασμό που έχει συσταθεί στον Ο.Γ.Α. Μαζί με το μηνιαίο αυτό επίδομα οι δικαιούχοι έχουν υγειονομική περίθαλψη εφόσον και πάλι δεν καλύπτονται από άλλο φορέα. β) Ηλικιωμένα άτομα άνω των 60 ετών, τα οποία έχουν αναπηρία(σωματικά ή διανοητικά ανάπηροι) πάνω από 67% έχουν δικαίωμα για μηνιαία οικονομική ενίσχυση. γ) Σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης (λ.χ. σεισμός, ξαφνική ασθένεια, έξωση, φυλάκιση, πυρκαγιά, θεομηνία), ηλικιωμένα άτομα όπως και άτομα και οικογένειες όλων των ηλικιών δικαιούνται έκτακτη οικονομική ενίσχυση. Άλλες υπηρεσίες όπως ο Ερυθρός Σταυρός ή Φιλόπτωχα Ταμεία, ενισχύουν οικονομικά τους ηλικιωμένους, σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης.

2.Επιδότηση ενοικίου: Μοναχικά άτομα ή ζευγάρια άνω των 65 ετών, τα οποία αποδεδειγμένα δεν έχουν ιδιόκτητη στέγη και βρίσκονται σε

οικονομική αδυναμία, επειδή δεν έχουν κινητή ή ακίνητη περιουσία στην Ελλάδα ή το εξωτερικό, δικαιούνται επιδότησης του ενοικίου.

Επίσης, ο Ο.Σ.Ε. παρέχει εισιτήρια με μειωμένη τιμή για τις μετακινήσεις των ηλικιωμένων και ο Ε.Ο.Τ. επιδοτεί διακοπές σε άτομα με χαμηλό εισόδημα, στο πλαίσιο προγραμμάτων του Κοινωνικού Τουρισμού (Σταθόπουλος, 1999)

B. Παροχές σε είδος και σε προσωπικές κοινωνικές υπηρεσίες

Η κρατική πολιτική για τους ηλικιωμένους, πέραν από την οικονομική ενίσχυση, περιλαμβάνει και μια σειρά από προγράμματα των κοινωνικών της υπηρεσιών, με στόχο την παραμονή των ηλικιωμένων στην κοινότητα και στο οικογενειακό του περιβάλλον. Η παροχή υπηρεσιών περιλαμβάνει βασικά δύο κατηγορίες: την εξωϊδρυματική και την ιδρυματική περίθαλψη.

1. Πρόγραμμα Βοήθειας στο σπίτι: Στόχος των προγραμμάτων αυτών είναι η παραμονή του ηλικιωμένου, όσο το επιτρέπουν οι συνθήκες στο οικογενειακό του περιβάλλον, κοντά στους συγγενείς και τους φίλους του. Από το 1981 ο Ε.Ε.Σ. εφαρμόζει πρωτοποριακά προγράμματα φροντίδας ηλικιωμένων, παρέχοντας ιατρική και οικογενειακή φροντίδα στο σπίτι, σε ηλικιωμένα άτομα τα οποία χρειάζονται βοήθεια σε τακτική βάση.

Ένα δεύτερο πρόγραμμα είναι η τηλεϊατρική φροντίδα. Με το πρόγραμμα αυτό μπορούν γιατροί από απομακρυσμένα νησιά να ζητούν βοήθεια για περιστατικά με καρδιολογικά προβλήματα.

2. Προγράμματα αναδοχής: Αν και στη χώρα μας δεν είναι διαδεδομένη, αυτή η μορφή φροντίδας αρχίζει να ενθαρρύνεται ως εναλλακτική λύση φροντίδας στην κοινότητα, με στόχο την αποτροπή της ιδρυματικής φροντίδας και την ανάπτυξη συναισθηματικών δεσμών μοναχικών κυρίως υπερήλικων μέσα στην κοινότητα με κάποια οικογένεια.

3. Προγράμματα φροντίδας ηλικιωμένων στην κοινότητα: Ο όμιλος εθελοντών ξεκίνησε το πρωτοποριακό πρόγραμμα φροντίδας ηλικιωμένων με το όνομα «Γωνιά του παππού και της γιαγιάς». Από το 1979 το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας ίδρυσε τα Κέντρα Ανοιχτής Περίθαλψης Ηλικιωμένων (Κ.Α.Π.Η.), τα οποία από το 1983 έχουν περιέλθει στην αρμοδιότητα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. (Σταθόπουλος, 1999)

Και τα τρία προγράμματα αυτά έχουν τον ίδιο στόχο, την αποτροπή της ιδρυματικής φροντίδας και την ανάπτυξη συναισθηματικών δεσμών των μοναχικών, κυρίως, ατόμων.

Κέντρα Ανοιχτής Περιθαλψης Ηλικιωμένων

Η ίδρυση και λειτουργία των Κ.Α.Π.Η. στους περισσότερους δήμους της χώρας αποτελεί την πλέον σαφή απόδειξη του ενδιαφέροντος του κράτους για την εξωιδρυματική περίθαλψη των ηλικιωμένων. Τα Κ.Α.Π.Η. είναι ένας χώρος συνάντησης ηλικιωμένων αλλά και παροχής υπηρεσιών (φυσιοθεραπεία, εργοθεραπεία, ιατροφαρμακευτική φροντίδα) και κοινωνικών υπηρεσιών από κοινωνικούς λειτουργούς οι οποίοι έχουν και την ευθύνη για τον συντονισμό του όλου προγράμματος. Τα προγράμματα σε κάθε Κ.Α.Π.Η. αποσκοπούν στην κοινωνικοποίηση, τη δημιουργική απασχόληση, την ψυχαγωγία και την πρόληψη ασθενειών σε ηλικιωμένα άτομα.

Προγράμματα Κοινωνικής Φροντίδας από άλλους φορείς

Άλλοι φορείς που αναπτύσσονται σε επίπεδο κοινότητας και εφαρμόζουν προγράμματα για την τρίτη ηλικία είναι: οι Λέσχες Φιλίας που λειτουργούν κυρίως από τον Δήμο Αθηναίων. Οι κατασκηνώσεις επίσης είναι ένα πρόγραμμα που αφορά τους Δήμους. Ο Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας (Ε.Ο.Π.) καθώς και το Κέντρο Φροντίδας Οικογένειας (ΚΕ.Φ.Ο.) αλλά και η Εκκλησία της Ελλάδας, συμβάλλουν στη διαδικασία ενίσχυσης και βελτίωσης της ζωής των ηλικιωμένων ατόμων.

1.5.3 Ιδρυματική Περιθαλψη

Η πολιτική του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης για την περίθαλψη των ηλικιωμένων έχει δώσει έμφαση στην εξωιδρυματική μορφή φροντίδας. Δεν πρέπει όμως να παραβλέπεται το γεγονός ότι ένα ποσοστό ηλικιωμένων, ασχέτως από την έκταση και την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών στην κοινότητα, χρειάζεται -λόγω βιολογικών διεργασιών- ιδρυματική φροντίδα. Το ίδρυμα πρέπει να θεωρείται ένας απαραίτητος κρίκος στην αλυσίδα των προγραμμάτων τα οποία είναι αναγκαία για την κάλυψη των αναγκών των ηλικιωμένων. Αρκεί η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών στο ίδρυμα να είναι του κατάλληλου επιπέδου και η εισαγωγή και

παραμονή στο ίδρυμα να γίνεται με επιστημονικά κριτήρια και με μοναδικό κίνητρο την κάλυψη των αναγκών του ηλικιωμένου. Βασική αρχή πρέπει να είναι η εξυπηρέτηση του ηλικιωμένου σε όσο το δυνατόν λιγότερο περιοριστικό περιβάλλον.

Για να επιτευχθεί η παροχή υψηλής ποιότητας υπηρεσιών στο ίδρυμα είναι αναγκαίο: α) οι χώροι να είναι κατάλληλα διαμορφωμένοι για τις ανάγκες των ηλικιωμένων, β) το προσωπικό που απασχολείται να είναι επαρκή και επιστημονικά εκπαιδευμένο, γ) να υπάρχει η αναγκαία χρηματοδότηση και δ) το ίδρυμα να κάνει επιτυχής προσπάθειες για άνοιγμα προς την κοινότητα (Σταθόπουλος, 1999).

Στην Ελλάδα τα Ιδρύματα Κλειστής Περίθαλψης που είναι υπό τον έλεγχο και τη διοίκηση του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης είναι: α) τα Γηροκομεία και β) τα Άσυλα – Θεραπευτήρια Χρόνιων Παθήσεων.

1.5.4 Αποτελεσματικότητα των μέτρων προστασίας για τους ηλικιωμένους

Παρά την ορθότητα των μέτρων στο επίπεδο των στόχων, η εφαρμογή τους κάθε άλλο παρά ικανοποιητική είναι, ιδιαίτερα όσον αφορά το ύψος της χρηματοδότησης, το οποίο παραμένει στα ίδια πραγματικά επίπεδα την τελευταία δεκαετία, ενώ παρατηρείται αύξηση στη ζήτηση υπηρεσιών. Το επίπεδο στελέχωσης, η σύνθεση των ειδικοτήτων, η έλλειψη προγραμμάτων επιμόρφωσης του προσωπικού, δεν εγγυώνται, σε γενικές γραμμές, την υψηλή ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, κυρίως στα ιδρύματα κλειστής περίθαλψης. Σε πολλά ιδρύματα, οι συνθήκες διαβίωσης είναι χαμηλού επιπέδου. Υπάρχει επίσης άνιση πρόσβαση στις υπηρεσίες μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών. Οι τελευταίες βρίσκονται σε μειονεκτική θέση.

Μια άλλη ουσιαστική αιτία για την κακή ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών και τη σπατάλη πόρων είναι η έλλειψη συντονισμού μεταξύ των υπηρεσιών υγείας και των υπηρεσιών πρόνοιας. Η έλλειψη εξειδικευμένων μορφών προνοιακής φροντίδας στην κοινότητα είναι η αιτία για την εισαγωγή των ηλικιωμένων στα νοσοκομεία τις περιόδους των Χριστουγέννων, του Πάσχα, του θέρους.

Αξίζει τέλος να αναφερθεί ότι τα Κ.Α.Π.Η. θεωρούνται ένα επιτυχημένο πρόγραμμα που καλύπτει ουσιαστικές ανάγκες ηλικιωμένων σε όλους σχεδόν

τους δήμους της χώρας. Ο θεσμός αυτός θεωρείται ως η μόνη κοινωνικό-ιατρική υπηρεσία πρόληψης και αποκατάστασης για ηλικιωμένους. Μια βασική αιτία για την επιτυχία του θεσμού είναι ότι τα Κ.Α.Π.Η. είναι πρωτογενείς κοινωνικές υπηρεσίες και προσελκύουν ηλικιωμένους από την κατώτερη αλλά και τη μεσαία οικονομική τάξη. Σ' αυτό ίσως οφείλεται και η πολιτική υποστήριξη του θεσμού από όλες τις κομματικές παρατάξεις καθώς και η προσήλωση των συντονιστών κοινωνικών λειτουργών σε αξιοκρατικά κριτήρια παροχής υπηρεσιών. (Σταθόπουλος, 1999)

Οι σύγχρονες, λοιπόν, ανάγκες του ηλικιωμένου ατόμου έχουν αλλάξει αντίστοιχα με τις ανάγκες της σημερινής εποχής. Ο σεβασμός και η αλληλεγγύη προς τα ηλικιωμένα άτομα είναι απαραίτητα, ώστε να τους παρέχονται υπηρεσίες που θα τους εξασφαλίζουν αξιοπρεπές επίπεδο ζωής, αλλά και θα τους δίνουν την δυνατότητα να απολαμβάνουν το στάδιο αυτό της ζωής τους, καθώς και την ευκαιρία να μεταδώσουν στις νεότερες γενιές, όλες τις εμπειρίες που έχουν αποκτήσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΚΑΙ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΤΗ ΗΛΙΚΙΑ

2.1 Ορισμός

Η στάση της κοινωνίας απέναντι στα άτομα της τρίτης ηλικίας χαρακτηρίζεται συνήθως από γενικεύσεις. Είναι πολύ διαδεδομένη η γνώμη ότι τρίτη ηλικία σημαίνει απομόνωση, μοναξιά, εξάρτηση, ανάγκη για βοήθεια και μείωση των νοητικών ικανοτήτων. Το ηλικιωμένο άτομο δεν θεωρείται πια αποδοτικό και παραμένει έξω από την παραγωγική διαδικασία. Υποστηρίζεται ότι η τρίτη ηλικία είναι πρωταρχικά κοινωνική συνάρτηση και στη συνέχεια λειτουργική και οργανική αλλαγή.

Σύμφωνα με τους Stroebe και Insko (1989), «**στερεότυπο** είναι ένα σύνολο πεπιοθήσεων που αφορούν στα προσωπικά χαρακτηριστικά μιας ομάδας ανθρώπων». Όταν δηλαδή αποδίδουμε γνωρίσματα σε κάθε άτομο μιας ορισμένης ομάδας, χωρίς να λαμβάνουμε υπόψη τις πραγματικές διαφορές και ποικιλίες, τότε η στάση μας παρουσιάζει μια υπεργενίκευση και αποτελεί ένα στερεότυπο.

Υπάρχουν διάφορες προσεγγίσεις για τα στερεότυπα. Σύμφωνα με την κοινωνικό-πολιτισμική προσέγγιση, τα στερεότυπα αποκτώνται και διατηρούνται μέσω της κοινωνικής μάθησης και της κοινωνικής ενίσχυσης. Αποκτώνται μέσω της παρατήρησης των συμπεριφορών και υπαγορεύονται από τους κοινωνικούς ρόλους, οι οποίοι διαμορφώνονται από την κοινωνικό-οικονομική δομή της εκάστοτε κοινωνίας. Για τη γνωστική προσέγγιση, τα στερεότυπα αποτελούν γνωστικές δομές που περιέχουν τις γνώσεις, τις πεπιοθήσεις και τις προσδοκίες που έχει ένα άτομο για μια ομάδα. Τέλος για τη θεωρία της ρεαλιστικής σύγκρουσης, τα στερεότυπα και η προκατάληψη είναι αποτέλεσμα της σύγκρουσης συμφερόντων μεταξύ δυο ομάδων (Βοσνιάδου, 2000).

Προκατάληψη, είναι η στάση απέναντι σε μια ομάδα και στηρίζεται στο στερεότυπο που έχουμε για τη συγκεκριμένη ομάδα. Αν μια στάση μας είναι έντονα θετική ή έντονα αρνητική, χωρίς όμως να συνοδεύεται από επαρκή και αντικειμενική πληροφόρηση, τότε μιλάμε για προκατάληψη (Παπαδόπουλος και Ζάχος, 1985). Μια στάση που εκδηλώνεται απόλυτα και δεν αφήνει

περιθώρια διαφοροποίησης, είναι πολύ εύκολο να μεταβληθεί σε προκατάληψη, σε εσφαλμένη δηλαδή τοποθέτηση.

2.2 Είδη Στερεοτύπων για τους Ηλικιωμένους

Για τις σύγχρονες κοινωνίες το κρίσιμο σημείο καθορισμού έναρξης της κοινωνικής εισόδου στην κατηγορία των ηλικιωμένων είναι το όριο ηλικίας εξόδου από την ενεργό οικονομική δραστηριότητα, δηλαδή την επίσημη απασχόληση.

Για τους άντρες που ταυτίζονται περισσότερο με το δημόσιο χώρο η αίσθηση της απώλειας κοινωνικής θέσης, της αποχώρησης από έναν κοινωνικό χώρο σημαντικό για τη διαμόρφωση της ιδιότητάς τους ως πολίτες είναι πιο έντονη. Για τις γυναίκες, η ταύτισή τους με το ιδιωτικό/οικιακό και προσωπικό χώρο μειώνει σημαντικά την αίσθηση αυτή. Οι συνθήκες και οι τρόποι με τους οποίους βιώνουν τα δύο φύλα την εξάρτηση και τον κοινωνικό αποκλεισμό διαφέρουν. Ο διαχωρισμός "ιδιωτικού" και "δημοσίου" και η αντίστοιχη, διαφορετική ένταξη των δυο φύλων στις δυο σφαίρες αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες στην εδραίωση και αναπαραγωγή των «ηλικιακών διακρίσεων» και ειδικότερα της αρνητικής εικόνας των ηλικιωμένων ως αντικειμένων φροντίδας και κοινωνικού βάρους.

Η τρίτη ηλικία ως βιολογική εξέλιξη, συνδυάζει ένα μίγμα αντιλήψεων, στάσεων και συναισθημάτων, το οποίο εξαρτάται πάντα από τις εκάστοτε κοινωνικές συνθήκες (Στασινοπούλου, 1996).

Σήμερα με τις αλλαγές στον τρόπο παραγωγής, στη δομή της μορφής της οικογένειας και την εξέλιξη της τεχνολογίας, άλλαξε και η στάση της κοινωνίας απέναντι στα άτομα της Τρίτης ηλικίας. Με την αναδιάρθρωση των κοινωνικών παραδοσιακών προτύπων συμπεριφοράς και την αλλαγή των κωδικών ηθικής, και στάσεων, ο ηλικιωμένος έχασε την υπεροχή του. Τα στερεότυπα που δημιουργούνται γύρω από την τρίτη ηλικία, έχουν βιολογικά, κοινωνικό καθώς και πολιτισμικό χαρακτήρα.

Η σύγχρονη παραγωγή απαιτεί εξειδικευμένο, γρήγορο και ευέλικτο εργατικό δυναμικό. Τα ηλικιωμένα άτομα λόγω της φυσικής τους αδυναμίας και βιολογικής εξέλιξης, γίνονται δέκτες στερεοτύπων και προκαταλήψεων που έχουν να κάνουν με τη βιολογική, όπως αναφέραμε αδυναμία τους.

Η ενσωμάτωση των ηλικιωμένων στην κοινωνία, απαιτεί και την προσαρμογή τους στο σύγχρονο τρόπο ζωής. Πολλές φορές λόγω των γρήγορων εξελίξεων, το άτομο δυσκολεύεται να προσαρμοστεί σ' αυτές με αποτέλεσμα να υφίσταται κοινωνική περιθωριοποίηση και αδυναμία να αντεπεξέλθει στις σύγχρονες απαιτήσεις. Δημιουργείται έτσι η άποψη ότι είναι άχρηστο πια και ότι πρέπει να αποσυρθεί.

Επίσης η τάση για τη διεθνοποίηση ιδεολογιών, εθνών και την ενοποίηση από τις νέες γενιές, βρίσκει τα ηλικιωμένα άτομα αντιμέτωπα και αδύναμα να προσαρμοστούν, καθώς παραμένουν υπερασπιστές των παραδοσιακών αξιών, αντιμετωπίζοντας έτσι την άποψη ότι οπισθοδρομούν και δυσκολεύουν την πρόοδο των κοινωνιών.

2.3 Παράγοντες που επιδρούν στη δημιουργία των στερεοτύπων

Οι νέες τεχνολογικές απαιτήσεις στην παραγωγή, σε συνδυασμό με τη φυσική καμπή που χαρακτηρίζει τα άτομα τρίτης ηλικίας, οδηγούν στην αποπομπή τους από την παραγωγική διαδικασία. Δημιουργείται έτσι η εντύπωση ότι οι ηλικιωμένοι είναι δύσκολο να αντεπεξέλθουν σ' αυτές τις απαιτήσεις και αποκόβονται, έτσι σιγά-σιγά από αυτά. Παράλληλα η έναρξη της συνταξιοδότησής τους, δημιουργεί την εντύπωση της απόσυρσης του ατόμου από την κοινωνική δυναμική και περιθωριοποιεί την ομάδα αυτή. Η αύξηση της ανεργίας των νέων ατόμων, επίσης οδηγεί στην ανάπτυξη προγραμμάτων που απευθύνονται σ' αυτούς κυρίως, απομονώνοντας έτσι τους ηλικιωμένους.

Οι κοινωνικές δομές που έχουν διαμορφωθεί, κυρίως στο οικογενειακό σύστημα, περιορίζουν το ρόλο των ηλικιωμένων και βοηθούν στη δημιουργία ορισμένων στερεοτύπων. Οι νέοι οικογενειακοί θεσμοί σε συνδυασμό με την κατάσταση υγείας τους, κυρίως αν αυτή είναι κακή, γεννούν αρνητικές τοποθετήσεις γύρω από την αξία αυτής της ηλικιακής ομάδας.

Επίσης αίτιο αρνητικών ή θετικών τοποθετήσεων απέναντι στους ηλικιωμένους, αποτελεί το επίπεδο εκπαίδευσης και μόρφωσής τους. Το επίπεδο αυτό καθορίζει και την ενασχόληση του ατόμου πια με αντίστοιχες δραστηριότητες. Αν το επίπεδο εκπαίδευσής τους, είναι υψηλό, οι ηλικιωμένοι, δε δυσκολεύονται πολύ να προσαρμοστούν στις νέες απαιτήσεις της εποχής

και να δραστηριοποιηθούν μαζί με τις νεότερες γενιές. Αν όμως είναι αρκετά χαμηλό, τότε υπάρχει μεγάλη δυσκολία στη συνύπαρξη και κατανόηση μεταξύ αυτών και των νεότερων γενιών.

2.4 Συνέπειες των στερεοτύπων για τον ηλικιωμένο και το κοινωνικό σύνολο

Η ύπαρξη στερεοτύπων και προκαταλήψεων γενικότερα απέναντι σε οποιαδήποτε ομάδα ατόμων, δεν μπορεί παρά να έχει αρνητικές επιπτώσεις, τόσο στην ίδια όσο και στην κοινωνία. Η προκατάληψη και τα στερεότυπα γεννιούνται από την έλλειψη πληροφόρησης. Όταν λοιπόν, δεν υπάρχει κατανόηση για την προσφορά της τρίτης ηλικίας, τις δυνατότητές της, την αξία της, τις ανάγκες και τα προβλήματά τους, τότε υπάρχει δυσκολία στην λειτουργικότητα του ατόμου μέσα στην κοινωνική πραγματικότητα.

Η κοινωνία αντιμετωπίζοντας προκατειλημμένα τα ηλικιωμένα άτομα, χάνει μια πολύ σημαντική ομάδα και τη δυναμικότητά της. Από την άλλη οι ηλικιωμένοι αποκλείονται από τις κοινωνικές συνθήκες και αντιμετωπίζουν καταστάσεις όπως αποξένωση, μοναξιά-απομόνωση. Οι πραγματικές ανάγκες των ηλικιωμένων, δε συγκαλύπτονται και τα προβλήματά τους διογκώνονται ακόμη περισσότερο. Παράλληλα με την επικράτηση νέων θεσμών, δίνεται περισσότερη έμφαση στα προβλήματα των νέων ατόμων και παραγκωνίζονται έτσι τα προβλήματα των ηλικιωμένων. Αυτό βέβαια είναι και απόρροια της άποψης ότι οι ηλικιωμένοι έχουν πάψει πια να είναι χρήσιμα μέλη της κοινωνίας και έτσι εστιάζεται το ενδιαφέρον σε άλλες ηλικιακές κατηγορίες.

Επίσης με τη γρήγορη συνταξιοδότηση και την απομάκρυνση των ηλικιωμένων από την παραγωγική διαδικασία δημιουργείται η οικονομική δυσκολία των ηλικιωμένων, καθώς το ύψος της σύνταξής τους είναι συνήθως χαμηλό, και είναι η μόνη πηγή εισοδήματος, με την οποία αδυνατούν να αντεπεξέλθουν στις απαιτήσεις της εποχής. Έχουμε έτσι πολλές φορές την οικονομική εξαθλίωση των ηλικιωμένων ατόμων, και τον κοινωνικό αποκλεισμό τους.

Η οικονομική εξαθλίωση των ηλικιωμένων ατόμων, η οποία δυσκολεύει την διαχείριση των καθημερινών προβλημάτων τους, σε συνδυασμό με την

απομόνωση και την αποχή από κοινωνικές εκδηλώσεις, μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά και την ψυχική τους κατάσταση. Καθώς η έλλειψη φροντίδας των καθημερινών αναγκών, η κατάσταση της υγείας τους, η έλλειψη επικοινωνίας με συγγενικά τους πρόσωπα γεννούν αρνητικά συναισθήματα απόρριψης και μοναξιάς στα ηλικιωμένα άτομα.

2.5 Στερεότυπα και Προκαταλήψεις Κοινωνικών Λειτουργιών για τους Ηλικιωμένους

Υπάρχουν ελάχιστες έρευνες στη διεθνή βιβλιογραφία σχετικά με τις πεποιθήσεις των επαγγελματιών κοινωνικών λειτουργιών για τα ηλικιωμένα άτομα, ενώ είναι σχεδόν ανύπαρκτες όσες αφορούν στις στάσεις φοιτητών της Κοινωνικής Εργασίας προς αυτή την ηλικιακή ομάδα.

Μια έρευνα που έγινε στο Hong Kong έδειξε ότι αν και η κοινωνία ζητά περισσότερη ευαισθησία των κοινωνικών λειτουργιών προς τους ηλικιωμένους, αντίθετα οι συγκεκριμένοι επαγγελματίες παρουσιάζουν έλλειψη ευαισθητοποίησης προς αυτά τα ευπαθή άτομα και τάσεις απόρριψης. Άλλα στοιχεία δείχνουν ότι οι επαγγελματίες που συνεργάζονται με ηλικιωμένα άτομα ασθενείς, τα αντιμετωπίζουν ως φυσικά ανάκανους και αποκρουστικούς και ότι εξαρτώνται από άλλους για βοήθεια. Αυτά τα συμπεράσματα έρχονται σε αντίθεση με τους επαγγελματικούς κώδικες της Κοινωνικής Εργασίας και υποδηλώνουν ότι η προκατάληψη μπορεί να επικρατήσει και μεταξύ των κοινωνικών λειτουργιών και άλλων επαγγελματιών, όπως και στο γενικό πληθυσμό (Cheung C.K., Chan C.M., Lee J.J., 1999).

Η προκατάληψη είναι τόσο κυρίαρχη όσο άλλες μορφές διάκρισης όπως ο σεξισμός και ο ρατσισμός. Αναφέρεται στη διαφορετική κρίση και μεταχείριση ενός προσώπου εξαιτίας της ηλικίας του, όπου η κρίση και η επεξεργασία είναι πιθανώς ανεπιθύμητες για το πρόσωπο. Η προκατάληψη και η διάκριση ενάντια στους ηλικιωμένους, τα στερεότυπα και ο φόβος για την Τρίτη ηλικία, είναι κοινοί δείκτες της προκατάληψης. Τα στερεότυπα αναφέρονται στην υπεραπλούστευση των χαρακτηριστικών, όπως η φυσική φθορά, η έλλειψη κοινωνικότητας και η εμπειρία ζωής, σε όλους ή τους περισσότερους ηλικιωμένους. Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της

προκατάληψης, υφίστανται όχι μόνο σε ένα άτομο, αλλά και στα πολιτικά όργανα που σχεδιάζουν ή εφαρμόζουν προγράμματα για τους ηλικιωμένους. Η προκατάληψη εντοπίζεται επίσης στις κρατικές παροχές, όταν αυτές περικόπτονται για να αναπτυχθούν προγράμματα που αφορούν κυρίως την νεολαία. Οι πολιτικές αυτές είναι απόρροια των πεποιθήσεων ότι οι ηλικιωμένοι 1) έχουν οικονομική ευημερία, 2) είναι άπληστοι και 3) μειώνουν σταδιακά τους δημόσιους πόρους. Η αυξανόμενη τάση του ηλικιωμένου πληθυσμού, μειώνει την ανάπτυξη της οικονομίας στις δυτικές χώρες με αποτέλεσμα να υπάρχει αντιπαράθεση μεταξύ των νέων και των παλιότερων γενεών. Πέραν όμως από τον πολιτικό χώρο, υπάρχουν κοινωνίες και πολιτισμοί όπου εξιδανικεύουν την νεότητα και κατακερματίζουν την γήρανση. Γενικότερα, οι δυτικές κοινωνίες τείνουν να είναι εχθρικές προς την γήρανση και μερικοί ερευνητές διαπιστώνουν ότι η προκατάληψη και τα στερεότυπα ως προς τους ηλικιωμένους είναι καθολικά στο διαπολιτισμικό πλαίσιο.

Η προκατάληψη αντιμετωπίζεται ως πρόβλημα επειδή έρχεται σε αντίθεση με ηθικούς και επιστημονικούς κανόνες, υπονομεύει δημοκρατικές αρχές, προκαλεί καταστρεπτικές συνέπειες για την κοινωνία, καθώς και για τους ηλικιωμένους. Οι δημοκρατικές αρχές ορίζουν ότι το κάθε άτομο έχει δικαίωμα να ζει ελεύθερα, ανεξάρτητα από την ηλικία και άλλες ιδιότητες. Η προκατάληψη συμβάλλει στην διαφορετική μεταχείριση του ατόμου ανάλογα με την ηλικία του και παραβιάζει την δημοκρατική αρχή της ελευθερίας, αφού διαχωρίζει τους ηλικιωμένους ως ένα σύνολο προσαρμογής. Επίσης η προκατάληψη έχει κοινωνικές συνέπειες αφού δημιουργεί τη σύγκρουση μεταξύ νέων και παλιότερων γενεών. Τα στερεότυπα για τους ηλικιωμένους είναι αδικαιολόγητα αφού βάση της επιστήμης, τα άτομα μεγαλύτερης γενιάς έχουν σαφώς πιο ολοκληρωμένη προσωπικότητα με γνωστικές, φυσικές και κοινωνικές διαστάσεις (Cheung C.K., Chan C.M., Lee J.J., 1999).

Ο αυξανόμενος πληθυσμός και η ανεπαρκής οικονομία φαίνεται να συμβάλλουν στην δημιουργία των κοινωνικών προκαταλήψεων. Όσον αφορά τα στερεότυπα για τους ηλικιωμένους σε προσωπικό επίπεδο, καθοριστικό ρόλο παίζει ο αυτοσεβασμός των ατόμων, η κοινωνική εκμάθηση και ο κοινωνικός τους ρόλος.

Πρωταρχικός στόχος της παρούσας μελέτης ήταν η εξέταση των διαφορών των στάσεων και των αντιλήψεων μεταξύ των κοινωνικών

λειτουργών και άλλων ατόμων. Η κύρια ερευνητική υπόθεση ήταν ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί θα παρουσιάζουν λιγότερες προκαταλήψεις και στερεότυπα σε σχέση με τον υπόλοιπο πληθυσμό. Ειδικότερα δε εκείνοι που ασχολούνταν με την Τρίτη ηλικία ή είχαν υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης. Η παραπάνω προσδοκία προκύπτει από τις τρεις θεωρίες: την κοινωνική θεωρία της μάθησης, την κοινωνική θεωρία του ρόλου και την θεωρία των αποδιοπομπαίων τράγων (Cheung C.K., Chan C.M., Lee J.J., 1999).

Μια από τις υποθέσεις της έρευνας ήταν ότι οι γυναίκες θα είχαν περισσότερο θετικές στάσεις σε σύγκριση με τους άντρες και η άποψη αυτή στηρίζεται στο ότι το ανδρικό φύλο είναι πιο επιθετικό και ανταγωνιστικό, ενώ το γυναικείο πιο ευαίσθητο όσον αφορά τα κοινωνικά θέματα. Επίσης, οι παντρεμένοι ερωτηθέντες θα εκδήλωναν πιο θετικές στάσεις απέναντι στους ηλικιωμένους από ότι οι άγαμοι, λόγω του ρόλου τους, δηλαδή την φροντίδα που έχουν αναλάβει για την οικογένεια τους.

Επιπλέον οι συγκεκριμένοι ερευνητές υπέθεσαν ότι άτομα με χαμηλό αυτοσεβασμό θα υιοθετούσαν περισσότερο αρνητική στάση προς τους ηλικιωμένους. Σύμφωνα με την θεωρία των αποδιοπομπαίων τράγων είναι ένας τρόπος υπεράσπισης του Εγώ με την προβολή των αρνητικών τους χαρακτηριστικών σε άλλους ανθρώπους. Οι ηλικιωμένοι άνθρωποι είναι πιθανώς αποδιοπομπαίοι τράγοι επειδή αποτελούν μια ευπαθή ομάδα. Ακόμη, σύμφωνα με την ίδια θεωρία τα άτομα με χαμηλή επαγγελματική θέση και ενδεχομένως με χαμηλό αυτοσεβασμό είναι πιθανότερο να εκδηλώσουν αρνητική στάση προς τους ηλικιωμένους και να έχουν περισσότερες προκαταλήψεις προς την Τρίτη ηλικία.

Οι προηγούμενες θεωρίες οδήγησαν τους παραπάνω ερευνητές στις κεντρικές υποθέσεις της παρούσας μελέτης:

1. Η στάση του γεροντολόγου κοινωνικού λειτουργού θα είναι περισσότερο θετική προς τους ηλικιωμένους, σε σύγκριση με άλλους ερωτηθέντες.
2. Τα άτομα με υψηλό αυτοσεβασμό, εκδηλώνουν πιο θετικές στάσεις προς τους ηλικιωμένους.
3. Ο γεροντολόγος κοινωνικός λειτουργός είναι θετικότερος ως προς τους ηλικιωμένους, αφού επηρεάζεται από την ηλικία, την εκπαίδευση και την επαγγελματική του θέση.

Επιπλέον, η μελέτη είχε ως στόχο να εξετάσει την υπόθεση επαφών που προέρχονταν από την κοινωνική θεωρία της μάθησης και αν αυτό επηρεάζει τις στάσεις προς τους ηλικιωμένους.

Οι υποθέσεις 1 και 3 δεν επαληθεύτηκαν και δημιουργούν την αμφιβολία για την κοινωνική εξήγηση της μάθησης και των στερεοτύπων. Η κοινωνική μάθηση προέρχεται πιθανώς από την εκπαίδευση στην Κοινωνική Εργασία, την κατάρτιση και την επαφή με τους ηλικιωμένους. Η κοινωνική εκπαίδευση και η κατάρτιση στο συγκεκριμένο αντικείμενο εργασίας εμφανίστηκαν να έχουν την ελάχιστη επίδραση στις πεποιθήσεις των γεροντολόγων κοινωνικών λειτουργών και των κοινωνικών λειτουργών που ασχολούνται με τη νεότητα. Επιπλέον, ο κοινωνικός λειτουργός δεν παρουσίασε θετικότερη στάση σε σύγκριση με σπουδαστές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Γενικότερα, η θετική επίδραση της γεροντολογικής κοινωνικής εργασίας αποδόθηκε στην εκπαίδευση της Κοινωνικής Εργασίας με την συμβολή της στην δημιουργία θετικών πεποιθήσεων για την κοινωνική επάρκεια των ηλικιωμένων. Τα αποτελέσματα αυτά είναι ενθαρρυντικά για την εκπαίδευση της Κοινωνικής Εργασίας, οπωσδήποτε όμως, η εκπαίδευση και η κατάρτιση δεν είναι αρκετά αποτελεσματικές ώστε να υποστηρίξουν μέσω της κοινωνικής μάθησης τις θετικές πεποιθήσεις του επαγγελματία πλέον κοινωνικού λειτουργού για τους ηλικιωμένους (Cheung C.K., Chan C.M., Lee J.J., 1999).

Όσον αφορά την υπόθεση επαφής, η οποία ενσωματώνεται στην θεωρία της κοινωνικής μάθησης, δεν φαίνεται να ευνοεί στην δημιουργία θετικών στάσεων προς τους ηλικιωμένους, όπως υπέθετε η μελέτη στην αρχή. Δηλαδή ότι οι γεροντολόγοι κοινωνικοί λειτουργοί θα έχουν θετικότερη στάση προς τους ηλικιωμένους λόγω της μεγαλύτερης επαφής τους με αυτά τα άτομα. Οι τρεις δείκτες επαφής που χρησιμοποιήθηκαν δεν φαίνεται να σχετίζονται με περισσότερο θετικές πεποιθήσεις. Η πιθανή αγχωτική εμπειρία με ηλικιωμένα άτομα ενδεχομένως να εξουδετερώνει την θετική επίδραση της επαφής.

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι η εκπαίδευση στην Κοινωνική Εργασία και η κατάρτιση δεν συνέβαλαν άμεσα στις θετικές πεποιθήσεις προς τους

ηλικιωμένους. Η προσδοκία, έτσι, της μελέτης ότι ο κοινωνικός λειτουργός και η κατάρτιση παράγουν απαραίτητως τις ευνοϊκές πεπιοθήσεις για τους ηλικιωμένους, φαίνεται να μην επαληθεύεται στο Hong Kong (Cheung C.K., Chan C.M., Lee J.J., 1999).

Γενικότερα, οι πεπιοθήσεις για τους ηλικιωμένους στο Hong Kong απεικονίζουν την κυρίαρχη επιρροή μιας κοινωνίας στο άτομο και αυτή η κοινωνική επίδραση φαίνεται να είναι σημαντική για την προκατάληψη προς τους ηλικιωμένους. Στο κοινωνικό επίπεδο η προκατάληψη εμφανίζεται ως αποτέλεσμα του εκσυγχρονισμού, της οικονομικής δυσκολίας και της αύξησης του γεροντικού πληθυσμού. Στις προηγούμενες δεκαετίες της γρήγορης εκβιομηχάνισης, η κοινωνία του Hong Kong ενδιαφέρονταν μόνο για τον χρηστικό ρόλο των ηλικιωμένων. Ένας πρόσφορος τρόπος, λοιπόν, όπως προτείνεται μέσα από τη μελέτη, είναι να διαδοθεί η εικόνα της παραγωγικής γήρανσης, έτσι ώστε να είναι ακόμα παραγωγικοί και χρήσιμοι (Cheung C.K., Chan C.M., Lee J.J., 1999).

Η κάθε μορφή προκατάληψης και γενικότερα η γενικευμένη αντιμετώπιση κάθε ατόμου ή ομάδας έχει ως απόρροια να χάνεται η μοναδικότητα και τα ιδιαίτερα γνωρίσματα της προσωπικότητάς τους. Όσον αφορά στα ηλικιωμένα άτομα, η προσπάθεια μείωσης ή και εξάλειψης ακόμη των προκαταλήψεων που δέχονται, ξεκινάει από την αντίληψη και τη φιλοσοφία των προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής που σχεδιάζονται για την Τρίτη ηλικία, και συνεχίζεται στα επαγγέλματα που καλούνται να εφαρμόζουν τα προγράμματα αυτά. Η κρατική, λοιπόν, μέριμνα σε συνδυασμό με την αντίληψη για την χρησιμότητα των ηλικιωμένων είναι μια προσπάθεια , ώστε τα ηλικιωμένα άτομα να μπορούν να απολαμβάνουν αυτό το στάδιο της ζωής τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΝΕΟΤΗΤΑ

3.1 Ορισμός

Η έννοια «νεότητα» είναι συνδεδεμένη με μια ορισμένη ηλικιακή κατηγορία και προσδιορίζει ουσιαστικά μια βιολογική φάση στην ανθρώπινη εξέλιξη. Ιστορικά αυτή η φάση δεν υπήρχε με την ίδια μορφή και έννοια στην αρχαιότητα ή το μεσαίωνα. Με τη σημερινή της έννοια είναι μια κοινωνική κατηγορία που εμφανίζεται στα τέλη του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα και είναι αποτέλεσμα κοινωνικών διεργασιών και μεταβολών που προκύπτουν από οικονομικοπολιτικές διαδικασίες συνδεδεμένες με την είσοδο στην βιομηχανική εποχή (Τσελίκα, 1991).

Οι νέοι αποτελούν πλέον μια σημαντική κοινωνική ομάδα που επηρεάζει αφενός την κοινωνία, ενώ αφετέρου επηρεάζεται από τις γρήγορες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές της μεταβολές.

Με τον όρο «νέοι» ή «νεότητα» εννοείται η περίοδος εκείνη της ζωής κατά την οποία ο άνθρωπος αποκτά τις ικανότητες και τα εφόδια που θα τον προετοιμάσουν για να αναλάβει τις ευθύνες, αλλά και τις απολαβές της ανήλικης ζωής του. Είναι η γέφυρα που ενώνει την εξάρτηση της παιδικής ηλικίας με την ανεξαρτησία της ενηλικίωσης, το σχολείο με τον κόσμο της εργασίας (Κωνσταντοπούλου και συν., 2000)

Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει η UNESCO, νεότητα είναι η περίοδος της ζωής στη διάρκεια της οποίας αποκτώνται οι προϋποθέσεις για την ανάληψη ευθυνών και την αποδοτική για το άτομο ένταξη στον κόσμο των ενηλίκων. Αποτελεί μια κρίσιμη πορεία που επηρεάζει συνολικά το άτομο, αφού το τέλος της χαρακτηρίζεται με την τελική ένταξη, τις περισσότερες φορές, στην παραγωγική διαδικασία και την αποσαφήνιση των ιδεολογικών προσανατολισμών του.

Από την σκοπιά του νέου, όμως, η πραγματικότητα φαίνεται πάντοτε ρευστή. Πρώτον, επειδή η κοινωνία για την οποία προετοιμάζεται, μεταβάλλεται συνεχώς και δεύτερον, επειδή η ίδια η νεότητα χαρακτηρίζεται από διακυμάνσεις και συνεχείς αναζητήσεις και οδηγούν έτσι στην ρευστότητα της αντίληψης. Η ιδιαιτερότητα αυτή των νέων και η συνεχής αναπροσαρμογή των ρόλων τους, ανάλογα με τις κοινωνικές συνθήκες που διαμορφώνονται, αποτελούν ένα ουσιαστικό και δημιουργικό ερέθισμα για επιστημονική μελέτη στο χώρο των κοινωνικών επιστημών (Τσελίκα, 1991)..

Η παιδαγωγική, η ψυχολογία, η κοινωνιολογία είναι τρεις επιστημονικοί κλάδοι που ασχολούνται συστηματικά με τη μελέτη της νεότητας. Η πρώτη, δηλαδή η παιδαγωγική αναφέρει ότι οι νέοι είναι δέκτες παιδαγωγικών επιρροών. Είναι μια ηλικιακή κατηγορία όπου το άτομο γίνεται δέκτης, πολλαπλών δομικών στοιχείων και μηνυμάτων, πολλές φορές ασύμβατων μεταξύ τους, τα οποία αποτελούν μεταβατικά γνωρίσματα για το μέλλον. Ωστόσο, η σημερινή κοινωνία χαρακτηρίζεται από την πολλαπλή μετάδοση μηνυμάτων και πληροφοριών όπου μέσα σε αυτά παρεμβάλλονται και οι πολλαπλοί κανόνες ηθικής τους οποίους ο σημερινός νέος καλείται να αναγνωρίσει και να αφομοιώσει.

Ένα από τα κυριότερα πλαίσια άσκησης αγωγής του νέου σήμερα είναι η οικογένεια. Η πρώτη συστηματική γνωριμία του παιδιού με τους κοινωνικούς ρόλους συντελείται μέσα από κάποιες λειτουργίες της όπως: α) ανάπτυξη και εκτίμηση σχέσεων με τα υπόλοιπα μέλη (γονείς, αδέρφια), β) οι ρόλοι που αναπτύσσονται (του πατέρα, της μητέρας) και οι μορφές διαπαιδαγώγησης αυτών, γ) ο κοινωνικός έλεγχος που ασκεί η οικογένεια. Οι κανόνες συμπεριφοράς των μελών και κατά πόσο γίνονται αποδεκτοί. Η εμπειρία του σχολείου, η εμπειρία, δηλαδή, της μάθησης, της σχέσης με τους συνομήλικους, με τους διδάσκοντες, τη συμμετοχή σε σχολικές δραστηριότητες, η προσπάθεια ή όχι καλής επίδοσης, ο επαγγελματικός προσανατολισμός, επηρεάζει τη συμπεριφορά και γενικότερα την προσωπικότητα των νέων μέσα από τις λειτουργίες του. Το σχολείο αποτελεί γενικά έναν θεσμικό χώρο δράσης των νέων.

Η επιστήμη της ψυχολογίας, ορίζει τη νεότητα ως τη φάση του ατόμου της εξέλιξης και της μετάβασης των ιδιοτήτων. Σύμφωνα με τον Erickson, νεότητα σημαίνει πέρασμα από το καθεστώς του «παιδιού» στο καθεστώς του «ενήλικου». Η ψυχολογία βλέπει την νεότητα ως μια ηλικιακή φάση του ατόμου, στην οποία η προσωπικότητα του βρίσκεται υπό διαμόρφωση. Η οικογένεια, το σχολείο, οι ομάδες συνομηλίκων, καθώς και το αξιακό σύστημα που βιώνει ο νέος στα παραπάνω πλαίσια συντελούν σημαντικά στην εκδήλωση και διαμόρφωση της προσωπικότητας του. Σε αυτή την φάση το άτομο κάνει συχνά αναθεώρηση της αυτοεικόνας του και κυρίως στους κοινωνικούς κανόνες, στους κανόνες της αλληλεπίδρασης με τους συνομήλικους του και τους ώριμους. Η ιστορία της νεότητας δημιουργείται

μέσα από τις συγκρούσεις, τις αντιφάσεις και τις προσπάθειες αυτονόμησης στην εφηβική ηλικία. Η εφηβική ηλικία δηλαδή και ο τρόπος που βιώνεται από το άτομο, καθορίζει και την εξέλιξη τους στις επόμενες γενιές και ιδιαίτερα στη νεότητα (Γκοτοβός, 1996).

Η κοινωνιολογική θεώρηση της νεότητας, έχει συγκριτικό χαρακτήρα δεδομένου ότι διαφορετικές κοινωνίες και εποχές χαρακτηρίζουν με διαφορετικό γνώμονα τα βιώματα του ατόμου, τις συμπεριφορές του και τους ρόλους του. Σήμερα η νεότητα αποτελεί μια ηλικιακή κατηγορία κατά την οποία παράμετροι αποκλεισμού, προετοιμασίας και εξάρτησης, επηρεάζουν το άτομο και την κοινωνική του πραγματικότητα. Μέσα σε ένα δεδομένο κοινωνικό πλαίσιο τα βιώματα του αλληλοτροφοδοτούνται και γονιμοποιούνται, όπου το τελικό αποτέλεσμα καθορίζει και δεσμεύει το νέο σε συγκεκριμένες λειτουργίες, αντιλήψεις, σχέσεις και μελλοντικές προοπτικές. Η νεότητα δηλαδή αποτελεί μια κοινωνική κατηγορία, η οποία διαμορφώνεται και συσχετίζεται με την ιστορία των ευρύτερων κοινωνικών θεσμών και αξιών. Η κοινωνική αυτή λοιπόν κατηγορία είναι μια δομική κατηγορία, που προέρχεται μέσα από την εκάστοτε εποχή και το εκάστοτε κοινωνικό γίνεσθαι (Γκοτοβός, 1996).

3.2 Γενικά χαρακτηριστικά των νέων

Τα βασικά χαρακτηριστικά των νέων, πέρα από τις κληρονομικές τους καταβολές, πηγάζουν από τη σύνθεση τριών παραμέτρων:

- ⇒ Τα προσωπικά βιώματα της παιδικής ηλικίας
- ⇒ Τις παρορμήσεις και τις ανάγκες της ηλικίας του
- ⇒ Τη δομή, τη λειτουργία και τα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος

Ο νέος συνοδεύεται από απειρία, πλαστικότητα, ευαισθησία, ζωτικότητα και έντονη επιθυμία για αναγνώριση και καταξίωση. Δεν υποκύπτει εύκολα στις συνθήκες ύπαρξης του κόσμου, αλλά αντιδρά, αντιστέκεται και διαρκώς αντιπαρατίθεται σε κανόνες, αξίες και τρόπους ζωής που του επιβάλλονται. Έχει ενθουσιασμό, βλέπει τον κόσμο με αισιοδοξία και ορισμένες φορές παρασύρεται εύκολα σε απερίσκεπτες ενέργειες που

χαρίζουν την ένταση της στιγμής. Είναι σε μεγάλο βαθμό ανιδιοτελής, πιστεύει σε ιδέες και γ'αυτό απογοητεύεται εύκολα από τις διακρίσεις, πολλές φορές της πραγματικότητας. Η σκέψη του νέου δεν έχει πολλές από τις προκαταλήψεις των μεγαλύτερων και είναι διατεθειμένος να δεχτεί το νέο, το παράξενο, το αντίθετο, το διαφορετικό. Γενικά έχει μια τάση αμφισβήτησης και υποκειμενικής ερμηνείας όλων των προβλημάτων της καθημερινής ζωής και μια έντονη εξωστρέφεια όσον αφορά τα συναισθήματα που βιώνει σ'αυτή. Παρατηρείται επίσης, μια συναισθηματική αστάθεια και ρευστότητα στην ψυχική κατάσταση του χωρίς συγκεκριμένη αιτία.

Οι νέοι της εποχής που διανύουμε αποτελούν κατεξοχήν γενιά της καταναλωτικής κοινωνίας. Οι περισσότεροι από αυτούς συνειδητοποιούν τις δυσκολίες και τα καθημερινά προβλήματα που αντιμετωπίζουν και αναζητούν τρόπους να τα ξεπεράσουν όχι όμως πάντα με κάποιο θετικό γ'αυτούς αποτέλεσμα. Βρίσκονται αντιμέτωποι με πολλά προβλήματα, όπως η αύξηση της ανεργίας και της εγκληματικότητας, για παράδειγμα, όπου συνδέονται με την τάση της κοινωνικής περιθωριοποίησης, απομόνωσης, συναισθηματικής αβεβαιότητας, εγκατάλειψης και ανησυχίας για το μέλλον.

Γενικότερα θα μπορούσαμε να αντιληφθούμε τη σημερινή νεολαία να αναπτύσσεται μέσα από ορισμένες κοινωνικές συνθήκες. Οι συνθήκες αυτές είναι:

- Θεσμικά υπαγορευμένη υποχρέωση για εκπαίδευση.
- Εξάρτηση από την οικογένεια τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο.
- Τοποθέτηση εκτός της αγοράς εργασίας ή αναστολή του οικονομικού ρόλου του νέου, σε σχέση απασχόλησης.
- Αναστολή του αναπαραγωγικού ρόλου (μετάθεση στο μέλλον). Εδώ βέβαια υπογραμμίζονται κάποιες διαφοροποιήσεις, αλλά και από φύλο σε φύλο, οι οποίες είναι σημαντικές
- Επιλογή κατεύθυνσης της σταδιοδρομίας. Η επιλογή του επαγγέλματος και γενικά οι προσπάθειες του νέου (Γκοτοβός, 1996).

Ο σημερινός νέος επίσης βιώνει συνθήκες στις οποίες δεν υπάρχει συμφωνία ως προς τη συγκρότηση δομικών στοιχείων και τα μεταβατικά γνωρίσματα όπως είναι:

A) Η ιδεολογική πολυφωνία. Ο σημερινός νέος δέχεται πολλά και διαφορετικά μηνύματα, μερικές φορές, τελείως ασύμβατα μεταξύ τους. Οι πολλαπλοί κανόνες ηθικής και η πολλαπλή πληροφόρηση γενικά, παρεμβάλλονται στην καθημερινή ζωή του.

B) Η πολυπολιτισμικότητα των σύγχρονων κοινωνιών με τις μετακινήσεις ατόμων από άλλες περιοχές του πλανήτη σε όλες σχεδόν τις χώρες. Η διεθνοποίηση της αγοράς και της απασχόλησης ευνοούν βεβαίως τάσεις ομογενοποιήσεις, ενιαία και καθολικά κριτήρια, μια καθολική «νοοτροπία» απέναντι στην εργασία ως διαδικασία, αλλά και στα προϊόντα της εργασίας. Ταυτόχρονα αναδυόμενοι εθνικισμοί ως ιδεολογικά συστήματα διαφοροποίησης μέσω των μηχανισμών του αποκλεισμού και της ενσωμάτωσης, αποτελούν την αντίρροπη τάση, η οποία κάτω από συνθήκες πολυπολιτισμικότητας, μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνικές εντάσεις και συγκρούσεις ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής κρίσης ή σε περιόδους πολιτικής κρίσης

Γ) Η μόδα. Με την ευρύτερη σημασία συγκροτεί μια ιδεολογία της αυτοπροβολής του ατόμου, ένα σύστημα συντεταγμένων μέσων των οποίων ορίζεται το αισθητικό και κατ'επέκταση το κοινωνικό του στίγμα. Στη μόδα ανήκουν, τάσεις όπως για παράδειγμα η γενικότερη εξωτερική εμφάνιση του νέου, η οργάνωση του ελεύθερου χρόνου, η γλώσσα, η χρήση ναρκωτικών ουσιών, η σχέση με το άλλο φύλο. Με άλλα λόγια η μόδα αποτελεί το πρόγραμμα του νέου. Το άτομο δεν είναι και τόσο ελεύθερο στις επιλογές του. Δομικά και περιστασιακά μεταβατικοί περιορισμοί στενεύουν τα περιθώρια επιλογών του (Γκοτοβός, 1996).

Στις σύγχρονες αναπτυγμένες κοινωνίες είναι διαδεδομένα κινήματα διαμαρτυρίας και πρότυπα συμπεριφοράς της «νεανικής κουλτούρας». Η κοινωνική θέση (status) των νέων έχει μεταβληθεί σημαντικά και η μεταβολή αυτή έχει επιπτώσεις στις στάσεις, την κοινωνική συμπεριφορά και το στυλ της ζωής τους. Ο καταλογισμός των κοινωνικών θέσεων του «νέου» και του «ενηλικού» καθορίζεται σε κάθε κοινωνία μόνο σε πολύ γενικές γραμμές από την βιολογική ηλικία, ενώ η συγκεκριμένη ένταξη των ατόμων σ'αυτές τις

θέσεις και οι διαδικασίες της μετάβασης από την πρώτη στη δεύτερη είναι θεσμοθετημένες σε συνάρτηση με την συγκεκριμένη κατανομή καθηκόντων και υπευθυνοτήτων η οποία διαφέρει από κοινωνία σε κοινωνία. Σε προηγούμενες κοινωνίες οι νέοι αναλάμβαναν νωρίς κοινωνικούς ρόλους και καθήκοντα, ώστε η φάση της «νεότητας» ανάμεσα στην παιδική ηλικία και στην πλήρη ανάληψη της θέσης του ενήλικου ήταν σύντομη (Κελττανίδης, 1997). Σήμερα οι νέοι ζουν σε διαφορετικές συνθήκες με αυτές των μεγαλύτερων γενιών, με αποτέλεσμα να έχουν άλλους στόχους και άλλες προσδοκίες. Η επιτυχία την οποία η κοινωνία επιβάλλει, αποτελεί συνάρτηση της οικονομικής επιφάνειας. Η αντίδραση τους έγκειται μέσα από την απόρριψη των πολιτικών και των κομμάτων, το στιγματισμό του εκπαιδευτικού συστήματος και γενικότερα των παραδοσιακών αξιών (Κωνσταντοπούλου και συν., 2000).

3.3 Σχέσεις Νέων – Ηλικιωμένων

Στην προσπάθεια μας να κατανοήσουμε τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ νέων και ηλικιωμένων ατόμων, θα πρέπει πρώτα να διαβάζουμε την κοινωνική πραγματικότητα και τις συνθήκες στις οποίες καλούνται να αναπτυχθούν οι σχέσεις αυτές. Η νεότητα είναι ένα στάδιο της ζωής του ατόμου, το οποίο βρίσκεται σε μια μεταβατική φάση. Βρίσκεται δηλαδή στη φάση της προετοιμασίας για την ανάληψη των ρόλων των ενηλίκων. Από την άλλη πλευρά, η τρίτη ηλικία αποτελεί τη φάση εκείνη της ζωής του ατόμου που έχει βιώσει αξίες και ρόλους, έχει δοκιμαστεί από αντιξοότητες και δυσκολίες ξεπερνώντας με σωστό ή λάθος τρόπο. Έχει αποκτήσει δηλαδή εμπειρία που δίνει τη δυνατότητα στο ηλικιωμένο άτομο να υποστηρίξει τις προσωπικές του αντιλήψεις. Συγκρίνοντας λοιπόν, τις δυο παραπάνω γενιές θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για έναν «ανταγωνισμό», μια αντίθεση μεταξύ τους. Ο ανταγωνισμός αυτός έχει ιδεολογικό, πνευματικό και κοινωνικό χαρακτήρα, με αποτέλεσμα να δημιουργείται χάσμα μεταξύ τους, αφού έχει να κάνει με συγκρούσεις κάποιων γενικών χαρακτηριστικών των δυο γενεών. Την πείρα των ηλικιωμένων με την απειρία των νέων, τη νηφαλιότητα με τη βιασύνη, το ρεαλισμό με τον ιδεαλισμό, το συντηρητισμό με την ανανέωση, την προσαρμογή με την επαναστατικότητα αντίστοιχα.

Στις σύγχρονες κοινωνίες η συμμετοχή της οικογένειας δεν αρκεί για την εμμάθεια των προκαθορισμένων ρόλων, εξαιτίας της ευρύτητας και της συνθετότητας των ρόλων που τις χαρακτηρίζουν. Οι πρωτογενείς φορείς κοινωνικοποίησης και κυρίως η οικογένεια μεταδίδουν μόνο μέρη των αναγκαίων ρόλων και ικανοτήτων που είναι απαραίτητα για την κοινωνία των ενηλίκων. Ως αποτέλεσμα έχουμε το χάσμα της νεολαίας με τις παραδοσιακές κοινωνικές ομάδες (οικογένεια, συγγένεια, κοινότητα). Η αποσύνδεση αυτή κάνει τη νεολαία να κοινωνικοποιείται και από άλλους φορείς εκτός οικογένειας, όπως το σχολείο και αργότερα η εργασία. Επιπλέον λόγω της διάχυτης κατάστασης οι επιδράσεις πάνω στους νέους πληθαίνουν. Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι: η έλλειψη ξεκάθαρων και σταθερών ρόλων, όπου κάνει τους νέους να ζουν σε μια κατάσταση αβεβαιότητας και έλλειψης ασφάλειας ή έλλειψης προτύπων συμπεριφοράς, καθώς και ελλιπούς προδιαγραφής κοινωνικών ρόλων.

Τα στοιχεία εκείνα που καθορίζουν και επιδρούν στον τρόπο με τον οποίο βιώνεται η εφηβεία και μετά η νεότητα, είναι οι τρόποι και οι θεσμοί που υιοθετούν οι κοινωνίες και καθορίζουν μεταξύ άλλων και τις σχέσεις ανάμεσα στις γενιές. Η εξέλιξη του ανθρώπου συγκρούεται, στην εφηβεία με τις δομές της κατεστημένης κοινωνίας και πιο συγκεκριμένα με τους θεσμούς της οικογένειας, της εκπαίδευσης και της εργασίας. Μέσα από τις συγκρούσεις που δημιουργούνται, τις αντιφάσεις που υπάρχουν και τις προσπάθειες αυτονόμησης που κινητοποιούνται από το άτομο στην εφηβεία, δημιουργείται η ιστορία της εκάστοτε νεανικής ηλικίας (Τσελίκα, 1991). Οι αξίες που επιτάσσει η σύγχρονη καταναλωτική κοινωνία ως βασικό στόχο στην νεότητα, περιστρέφονται γύρω από την εργασία και την εξέλιξη σε αυτή. Ακόμη και η οικογένεια με την εκπαίδευση, γίνονται παράμετροι για την επιτυχημένη και δημιουργική ενσωμάτωση του ατόμου στο παραγωγικό σύστημα. Η κοινωνική εξέλιξη του και η ευημερία του περνάει μέσα από την επιτυχία και την πρόοδο στον επαγγελματικό χώρο.

Η εργασία όμως, δεν αποτελεί κοινωνικό κριτήριο μόνο για τους νέους, αλλά επηρεάζει και την τρίτη ηλικία. Είναι το στάδιο στο οποίο το άτομο συνταξιοδοτείται και αποσύρεται σταδιακά από την παραγωγική διαδικασία. Η οριοθέτηση της τρίτης ηλικίας δε γίνεται μόνο με κριτήριο την ηλικία, αλλά συμβάλλουν και άλλοι κοινωνικοί, πολιτικοί και οικονομικοί παράγοντες. Η

επίδραση των νεοφιλελεύθερων πρακτικών, η αυξανόμενη ανεργία ιδιαίτερα των νέων, η μεταναστευτική εισροή και η αύξηση νέου εργατικού δυναμικού, δημιουργούν πιέσεις προς την κατεύθυνση της συνταξιοδότησης και της απομάκρυνσης των ατόμων της τρίτης ηλικίας. Οι κοινωνικές και κρατικές λοιπόν πρακτικές αναπαράγουν αντιφάσεις και δημιουργούν ανταγωνισμό ανάμεσα στις γενιές αφού διαμορφώνεται μια νέα κοινωνική αντίληψη, η οποία έχει ως βασική αξία, την αξία της εργασίας και της παραγωγής. Η νέα γενιά προσπαθεί να εισχωρήσει σ' αυτή και η τρίτη ηλικία είτε αγωνίζεται να προσαρμοστεί για να παραμείνει σε αυτή, είτε απομακρύνεται.

Οι γρήγορες εξελίξεις στην κοινωνία και κυρίως η μετάβαση από τη βιομηχανική στη μεταβιομηχανική εποχή, η ανάπτυξη της τεχνολογίας, η εξειδίκευση της εργασίας και ο ανταγωνισμός, προκάλεσαν ανακατάταξη στους θεσμούς και στην προσωπική ζωή του ατόμου. Στην Ελλάδα η αλλαγή στη μορφή της κοινωνικής οργάνωσης με κυρίαρχο στοιχείο την αλλαγή στην ενδοοικογενειακή ιεραρχία, αναπροσδιόρισε και το σύστημα αξιών όπου οι ηλικιωμένοι είχαν περίοπτη θέση και αμφισβήτησε σταδιακά την κοινωνική υπεροχή τους. Από την εμπειρική διερεύνηση του Μωυσίδη (2002), προέκυψε ότι ηλικιωμένοι σε αγροτικές περιοχές εμφανίζουν υψηλό βαθμό φυσικής, οικονομικής και ψυχολογικής εξάρτησης. Βρίσκονται στα όρια ή μέσα στη διαδικασία της περιθωριοποίησης.

Η κοινωνία κατά την Townsend (1986) δημιουργεί ένα πλαίσιο θεσμών και κανόνων μέσα στους οποίους, αναφύονται ή πράγματι κατασκευάζονται προβλήματα των ηλικιωμένων. Η κατάσταση εξάρτησης στην οποία πέφτουν ορισμένοι ηλικιωμένοι δεν αποτελεί αναπόφευκτο αποτέλεσμα της φυσικής διαδικασίας της γήρανσης, αλλά δομείται κοινωνικά ένα σύνολο μέτρων και θεσμών, τα οποία μπορούν είτε να προωθούν, είτε να παρεμποδίζουν ή να καθυστερούν την κοινωνική μεταβολή. Η αντίληψη της απόσυρσης, της μείωσης συμμετοχής και των ικανοτήτων, δημιουργούνται μέσα από τις τάσεις που επιβάλλουν οι πολιτικές της αγοράς για τους ηλικιωμένους. Βέβαια δεν μπορούμε να παραβλέψουμε πολλές φορές και την αύξηση της αποδοχής, της προσωπικής αξίας μέσα σε ένα φάσμα σχέσεων αποδοτικότητας και προσωπικής αναγνώρισης που υφίσταται πολλές φορές. Δημιουργείται μια διττή σχέση ανάμεσα στους ηλικιωμένους και τους νέους, όπου η κοινωνική

πολιτική καλείται να αναζητήσει τις ισορροπίες ανάμεσα σε αυτή τη σχέση (Στασινοπούλου, 1996).

Το φαινόμενο λοιπόν της διαλεκτικής αντίθεσης των γενεών, είναι ένα κυκλικό φαινόμενο που δεν έλειψε ποτέ από την ιστορία των κοινωνιών και επαναλαμβάνεται σχεδόν «νομοτελειακά», όσο μεταλλάσσονται και οι κοινωνίες. Εκδηλώνεται με αρνητικές ή και θετικές συνέπειες και εκφράζει σταθερά μια δυναμική αμφισβήτησης των κατεστημένων θέσεων. Υπάρχουν σταθερές αιτίες που το προκαλούν και τις αναζητούμε στον κοινωνικό περίγυρο, καθώς και στην ψυχοσυγκινησιακή και κοινωνική σφαίρα της ανθρώπινης προσωπικότητας.

Δεν παύει όμως να είναι ένα φαινόμενο με παροδικό και μεταβατικό χαρακτήρα. Η διαδικασία αυτή της σύγκρουσης των γενεών αποτελεί και την εξέλιξη της κοινωνικής και πολιτικής μεταβολής. Η σύγκρουση αυτή σε συνδυασμό με τα στοιχεία της κοινωνικής πραγματικότητας, είναι ικανή να προκαλέσει ανανεωτικά κίνητρα. Η οικογένεια και η εκπαίδευση καλούνται να παίξουν σημαντικό ρόλο, τόσο στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των νέων, όσο και στη παροχή των απαραίτητων γνώσεων για την κοινωνική τους σταδιοδρομία. Καθώς επίσης καλούνται να προφυλάξουν το έργο και την αξία των ηλικιωμένων και να το μεταδώσουν με το σωστό τρόπο στις επόμενες γενιές.

Το «σύνδρομο» του εγωκεντρικού συμφέροντος σήμερα κυριαρχεί στις διαπροσωπικές σχέσεις, την οικογένεια, τις κοινωνίες και τους πολιτισμούς και κάνει την ανθρώπινη επικοινωνία ακόμη πιο δύσκολη. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου οι εκδηλώσεις των νέων πρέπει να αντιμετωπίζονται με καθαρά ψυχολογικούς τρόπους και άλλες που πρέπει να αντιμετωπίζονται ως καθαρά κοινωνικές. Για παράδειγμα οι αρχικές αντιδράσεις του έφηβου προς τους μεγάλους, είναι ένα φαινόμενο καθαρά ψυχολογικό και έτσι δεν μπορεί να αντιμετωπιστούν οι αρχικές αντιδράσεις των εφήβων προς τους μεγάλους με ερμηνείες βασικά κοινωνιολογικές. Όταν συμβαίνει αυτό, τότε έχουμε φαινόμενα που συντηρούν ένα χάσμα ανάμεσα στις γενιές και εγκαταλείπονται οι προσπάθειες να αποκομίσει η μια γενιά από την άλλη τα θετικά στοιχεία.

3.4 Παράγοντες που επηρεάζουν την συνύπαρξη νέων – ηλικιωμένων στην ελληνική κοινωνία

Οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που αναπτύχθηκαν στην ελληνική κοινωνία συνέβαλαν στην διαδικασία μετασχηματισμού και προσαρμογής προτύπων, ρόλων και αξιών. Επέδρασαν καταλυτικά στην οργάνωση του δημόσιου και ιδιωτικού βίου του ατόμου και δημιούργησαν νέες συνθήκες ανάπτυξης και εξέλιξής του. Βασικό μετασχηματισμό στη ζωή του σύγχρονου ατόμου αποτελεί και η αλλαγή των σχέσεων του, τόσο σε κοινωνικό, όσο και σε διαπροσωπικό επίπεδο. Μελετώντας τις σχέσεις των νέων ατόμων με τους ηλικιωμένους, βλέπουμε και εδώ να σημειώνονται αλλαγές μεταξύ τους ως απόρροια των κοινωνικών εξελίξεων. Στις αλλαγές αυτές μπορούν να υπογραμμιστούν ορισμένοι παράγοντες που επέδρασαν και συμβάλουν στην αναπροσαρμογή και το σχηματισμό νέων δεδομένων στην ελληνική πραγματικότητα, επηρεάζοντας την συνύπαρξη τους.

Η αστικοποίηση και η εγκατάλειψη του αγροτικού χώρου κυρίως από τους νέους, τους απομάκρυνε από τους ηλικιωμένους αφού οι δεύτεροι παραμένουν σε μεγαλύτερο βαθμό στις αγροτικές περιοχές. Η επικοινωνία λοιπόν μεταξύ νέων και ηλικιωμένων εντοπίζεται σε μικρή συχνότητα, αφού έρχονται σε επαφή λίγο χρονικό διάστημα, κυρίως κατά την περίοδο των διακοπών ή των έκτακτων περιπτώσεων. Η οργάνωση του τρόπου ζωής αυτών των δύο γενεών, διαφέρει σε πολύ σημαντικό βαθμό και είναι άγνωστος ο τρόπος που αναπτύσσεται αντίστοιχα. Είναι δύσκολο έτσι να υπάρξει κατανόηση των αναγκών τους και των αξιών τους και να συνυπάρξουν ομαλά, αν αυτό χρειαστεί. Οι σχέσεις τους περιορίζονται στην απόλαυση των συναισθημάτων που γεννιούνται στην ολιγοήμερη συναναστροφή τους, καθώς τα αισθήματα της μοναξιάς, της έλλειψης και της νοσταλγίας κυρίως από τα ηλικιωμένα άτομα που ζουν σε αγροτικές περιοχές για τα αγαπημένα τους πρόσωπα είναι πολύ έντονα.

Η αλλαγή της δομής της οικογένειας που προήλθε και αυτή μέσα από τις κοινωνικές μεταβολές, δηλαδή από εκτεταμένη οικογένεια σε συζυγική, επέφερε και αυτή αλλαγή στις αξίες της. Τα ηλικιωμένα άτομα δεν μένουν πλέον με την οικογένεια και έτσι η επιρροή σε αυτή μειώθηκε. Οι ηλικιωμένοι τοποθετούνται πλέον έξω από τον κύκλο ζωής των νέων (Κατάκη, 1998).

Η συγκατοίκηση και η προσωπική αλληλεπίδραση των μελών μιας εκτεταμένης οικογένειας δημιουργούσαν στο παρελθόν ένα πνεύμα αλληλεγγύης που θεωρείται δείγμα του παραδοσιακού χαρακτήρα της οικογένειας. Σ' αυτό το πλαίσιο οι γονείς φρόντιζαν τα παιδιά στην παιδική ηλικία και σε ανταπόδοση τα παιδιά, τους φρόντιζαν στα γηρατειά. Αυτή η αλληλεξάρτηση των γενεών καλλιεργούσε και κάλυπτε ένα σύστημα αξιών στο οποίο ο σεβασμός για τους ηλικιωμένους αποτελούσε ηθικό καθήκον. Η φροντίδα των ηλικιωμένων από τους νεότερους ήταν υποχρέωση. Η οικογενειακή και συγγενική αλληλεγγύη στην εκτεταμένη οικογένεια ήταν καθήκον και υποχρέωση, αποτελούσε κοινωνική αξία. Βασικό δομικό στοιχείο της ήταν η αυστηρή ενδοοικογενειακή ιεραρχία στην οποία προϊστάτο ο πατέρας και συνήθως ο ηλικιωμένος πατέρας. Η κοινωνική αυτή υπεροχή των ηλικιωμένων αντικαταστάθηκε μέσα από την έντονη αμφισβήτηση. Τα μεγαλύτερα άτομα ήταν οι φορείς των γνώσεων, των εμπειριών και των ισχυόντων κωδίκων ηθικής. Με την προσπάθεια όμως της αμφισβήτησης του κοινωνικού κατεστημένου, τις απαιτήσεις της σύγχρονης παραγωγής, άλλαξε και η θέση των ηλικιωμένων μέσα από την αλλαγή της μορφής της οικογένειας (Μουσούρου, 1998).

Στην Ελλάδα αν και γενικότερα επικρατεί μια αντίληψη χαλάρωσης των οικογενειακών δεσμών, δεν επιβεβαιώνεται πλήρως, αφού υπάρχουσες μελέτες για τους ηλικιωμένους δείχνουν ότι σε ένα σημαντικό ποσοστό οι ηλικιωμένοι εξακολουθούν να «ζουν μαζί» με τα παιδιά τους ή να έχουν συχνή επικοινωνία και σχέσεις αλληλοϋποστήριξης. Ωστόσο οι εκτιμήσεις από προγράμματα που απευθύνονται σε ηλικιωμένους, όπως το πρόγραμμα «Βοήθεια στο σπίτι», είναι ότι ένα ποσοστό των ηλικιωμένων με ανάγκες φροντίδας ζουν μόνοι είτε συνεχώς είτε εποχιακά (Στασινοπούλου, 1996).

Όλες αυτές οι αλλαγές στην δομή υπηρεσιών, θεσμών και αξιών των μελών της κοινωνίας, είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση της επιρροής της οικογένειας στα μέλη της. Οι θεσμοί χαλάρωσαν και το νέο κοινωνικό σύστημα απαιτεί ανεξαρτησία του ατόμου από την πρωτογενή του ομάδα. Η ακύρωση των συλλογικών λειτουργιών της οικογένειας, η μείωση των μελών σε συνδυασμό με τις νέες γνώσεις, τις αυξανόμενες δυνατότητες εργασιακής κινητικότητας, «απελευθέρωσαν» τους νέους από το οικονομικό δέσιμο με την οικογένεια μέσω της εκμετάλλευσης της οικογενειακής κληρονομιάς, συνεπώς

και από την εξουσία των ηλικιωμένων που ασκούσαν έλεγχο προνομιακά μέσω αυτής. Παράλληλα, η υιοθέτηση αστικών προτύπων διαβίωσης και νέων προτύπων κατανάλωσης αποτελεί ένα ακόμη στοιχείο σύγκρουσης μεταξύ των γενεών, καθώς και η υιοθέτηση των νέων προτύπων, χρησιμοποιείται από τις νέες γενιές πολλές φορές ως πεδίο αμφισβήτησης της αυθεντίας των ηλικιωμένων με στόχο τη δημιουργία ανεξάρτητων νοικοκυριών (Μωυσίδης, 2002).

Αν και η εγκατάλειψη των ηλικιωμένων ατόμων είναι δείγμα νεωτερικής συμπεριφοράς των ατόμων, ωστόσο τα μέλη της ελληνικής οικογένειας κατά ένα ποσοστό, δεν υιοθετούν αυτή τη συμπεριφορά. Η δύναμη των δεσμών μεταξύ των γενεών, με κύριο συνδετικό κρίκο τους γονείς, υφίσταται ακόμη ως ένα βαθμό.

Πλέον παρατηρείται μείωση της προσήλωσης σε κανόνες που επέβαλαν κυρίως οι μεγαλύτερες γενιές στις νεότερες. Η ρευστότητα αυτή των αξιών που γίνεται ολοένα και πιο έντονη στην εποχή μας, αλλάζει και την πολιτισμική αντίληψη του ατόμου και γενικότερα των γενεών. Η αλλαγή των παραδοσιακών μορφών ψυχαγωγίας, διασκέδασης και αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου από γενιά σε γενιά, αποτελεί τροχοπέδη στις μεταξύ τους σχέσεις. Είτε μέσα από κάποιες παραδοσιακές λειτουργίες της ψυχαγωγίας, είτε από την ανάπτυξη της τεχνολογίας και τη γέννηση νέων μορφών αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου, καθίσταται εξαιρετικά δύσκολη η επικοινωνία και η συνύπαρξη μεταξύ των νέων και των ηλικιωμένων όσον αφορά την πολιτισμική τους έκφραση. Τα μέλη της οικογένειας δεν συμμετέχουν από κοινού σε κάποιες οικογενειακές ψυχαγωγικές δραστηριότητες, έχουν απελευθερωθεί από την υποχρέωση να διασκεδάζουν με άλλα μέλη της οικογένειας. Επίσης η αλματώδης ανάπτυξη της τεχνολογίας, με την εισχώρηση της τηλεόρασης, του Η/Υ καθώς και άλλων τεχνολογικών μέσων διασκέδασης ή ψυχαγωγίας, επεδρούν στις συλλογικές δυνατότητες ψυχαγωγίας και επικοινωνίας. Η χρήση των νέων μέσων από τους νέους καθιστά αδύνατη την επικοινωνία και την κοινή αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου με τους ηλικιωμένους, καθώς οι δεύτεροι είναι ανήμποροι να προσαρμοστούν στις τόσο γρήγορες τεχνολογικές εξελίξεις.

Η αλλαγή των αξιών καθώς και τα νέα τεχνολογικά επιτεύγματα επέφεραν αλλαγές και στην παροχή υπηρεσιών των προνοιακών

συστημάτων. Οι σύγχρονες απαιτήσεις κυρίως όσον αφορά την παραγωγική διαδικασία επέβαλαν αλλαγές. Οι ανάγκες και η φροντίδα των ηλικιωμένων ατόμων, πλέον δεν καλύπτονται από τις νεότερες γενιές αλλά αποτελεί κρατική μέριμνα. Τα διάφορα κοινωνικοπρονοιακά προγράμματα που αναπτύσσονται είναι απαραίτητα για την κάλυψη των αναγκών κυρίως των ηλικιωμένων ατόμων, αφού αντικαθιστούν την παροχή φροντίδας που άλλοτε προέρχονταν μέσα από την οικογένεια. Πέραν όμως από τις μεγαλύτερες γενιές και οι νεότερες χρησιμοποιούν την κρατική ή ιδιωτική παροχή υπηρεσιών για την κάλυψη αναγκών που άλλοτε ήταν δεδομένη μέσα από τα συγγενικά πρόσωπα, όπως για παράδειγμα η φύλαξη των παιδιών που σήμερα καλύπτεται από τους παιδικούς σταθμούς. Παρατηρείται λοιπόν η εισχώρηση άλλων συντελεστών στις μεταξύ σχέσεις των ατόμων και έτσι δυσχεραίνεται ολοένα και περισσότερο η δημιουργία ισχυρών δεσμών (Μουσούρου, 1998).

Ακόμη η τυποποίηση της ηλικίας σε συνδυασμό με την εξειδίκευση της εργασίας που προήλθαν μέσα από την τεχνολογική ανάπτυξη, οδηγούν τα ηλικιωμένα άτομα στον αποκλεισμό από την παραγωγική διαδικασία, καθώς είναι δύσκολο να ανταγωνιστούν τη νέα γενιά και να ανταποκριθούν στις νέες απαιτήσεις. Έχουμε έτσι την ελαχιστοποίηση της συνύπαρξης των δυο ηλικιών – νέων και ηλικιωμένων, όσον αφορά στη διαδικασία παραγωγής και κατ'επέκταση στην επικοινωνία τους σε όλα τα επίπεδα.

Παρατηρώντας και καταγράφοντας τις συνθήκες που βιώνουν τόσο οι ηλικιωμένοι, όσο και οι νέοι της σημερινής εποχής, ένα κύριο κοινό σημείο που θα μπορούσαμε να επισημάνουμε είναι η συνεχής προσπάθεια για προσαρμογή στις γρήγορες αλλαγές. Οι ηλικιωμένοι βρίσκονται απέναντι σε αλλαγές που επηρεάζουν τις αξίες τους, τις αντιλήψεις και τις πεποιθήσεις τους, την οργάνωση του τρόπου ζωής τους. Έχουν γεννηθεί νέες ανάγκες και καλούνται να ανταποκριθούν σε αυτές για να μην περιθωριοποιηθούν από τις νεότερες γενιές. Ενώ από την άλλη πλευρά οι νέοι βρίσκονται μπροστά σε μια κοινωνία πολυπολιτισμική, με αυξημένες, πάντα απαιτήσεις αλλά χωρίς ξεκάθαρους ρόλους, αξίες και κανόνες. Η κριτική θεώρηση από την άλλη πλευρά των νέων για τα ζητήματα και τις συνθήκες ζωής τους δεν

προλαβαίνει να αναπτυχθεί και αναγκάζονται έτσι να τις δεχτούν χωρίς περιθώρια αντίδρασης.

Από τα παραπάνω διακρίνεται, λοιπόν, η αδυναμία των δυο γενιών να βρεθούν και να επικοινωνήσουν μεταξύ τους, εκ των πραγμάτων, μιας και οι ανάγκες τους διαφέρουν. Σημαντικό ρόλο επικοινωνίας μεταξύ τους εξακολουθεί να αποτελεί η οικογένεια που εξακολουθεί να προσφέρει τις λειτουργίες της και μέσα από αυτές να καλλιεργεί και την σχέση των νέων με τους ηλικιωμένους. Η επικοινωνία αυτή μπορεί σε πρώτο στάδιο να είναι με τους ηλικιωμένους συγγενείς, αποτελεί όμως την βάση για την ευαισθητοποίηση των νέων, αργότερα και προς άλλους ηλικιωμένους πολίτες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

4.1 Ορισμός

Με τον όρο **εκπαίδευση** εννοούμε την απόκτηση ορισμένων δεξιοτήτων που βοηθούν το άτομο ν' ανταποκριθεί σ' ορισμένες ανάγκες. Δε συνεπάγεται αναγκαστικά και καλλιέργεια της νόησης, ή ανάπτυξη και ολοκλήρωση της προσωπικότητας. Οι λειτουργίες αυτές περιγράφονται με τον όρο **παιδεία**, όπου αναφέρεται στο σύνολο της προσωπικότητας, στην ολόπλευρη πνευματική και ηθική ολοκλήρωσή της, τη διαδικασία δηλαδή όπου το άτομο αποκτά ανθρώπινη υπόσταση. Οι έννοιες παιδεία και εκπαίδευση τείνουν να γίνουν ταυτόσημες στο βαθμό που η εκπαίδευση γίνεται παιδαγωγική εκπαίδευση.

Το άτομο ξεκινά την εκπαίδευσή του, από μικρή ηλικία, δηλαδή την προσχολική. Με τη θεσμοθέτηση του Παιδικού Σταθμού και του Νηπιαγωγείου, μπαίνουν οι βάσεις για τη διαπαιδαγώγηση της προσωπικότητάς του. Τα ιδρύματα Προσχολικής αγωγής και εκπαίδευσης, συντελούν σημαντικά στην απόκτηση εμπειριών, γνώσεων και εξασφαλίζουν δυνατότητες ανάπτυξης και κοινωνικοποίησης των ατόμων. Στη συνέχεια το άτομο βρίσκεται σε ένα μεγαλύτερο κοινωνικό σύνολο, το Σχολείο. Εδώ απαιτείται α) "νοητική" μάθηση πληροφοριών, τεχνικών δεξιοτήτων, και β) η εκμάθηση κοινωνικής συμπεριφοράς. Αναπτύσσονται δηλαδή, ρόλοι και λειτουργίες που αφορούν τόσο την τροφοδότηση του ατόμου για την απόκτηση τεχνικών, δεξιοτήτων και γνώσεων, όσο και τη δημιουργία κοινωνικής συνείδησης. Στη συνέχεια έχουμε το Γυμνάσιο όπου αυξάνεται η συχνότητα γνώσεων και μεγιστοποιούνται οι παραπάνω λειτουργίες. Μετέπειτα το Λύκειο όπου, το άτομο δέχεται τον επαγγελματικό του προσανατολισμό (Καζάζη, 1993).

Το Σχολείο λοιπόν σήμερα είναι ο κοινωνικός εκείνος θεσμός που επίσημα, μεταδίδει γνώσεις και ο μόνος που έχει το δικαίωμα να πιστοποιήσει την κατοχή τους. Επιστημοποιεί και νομιμοποιεί τις γνώσεις σε μια κοινωνία. Επίσης μεταδίδει επιλογή γνώσεων, ορισμένη παιδεία, (κουλτούρα), ορισμένη μορφή εθνικής γλώσσας, αρχές και αξίες της κοινωνίας. Διαμορφώνει τις

νεότερες γενιές ώστε να ενταχθούν στην κοινωνία, στο οικονομικό σύστημα οργάνωσης και καταμερισμό εργασίας και να συμμετέχουν στο πολιτικό σύστημα οργάνωσης της κοινωνίας. Κατά τον Μαρξ το σχολείο, δεν μεταδίδει μόνο γνώσεις, αλλά συγχρόνως αξίες και αρχές, κανόνες της ατομικής και της κοινωνικής ζωής. Ο θεσμός αυτός συμβάλλει στην διαιώνιση της κοινωνικής ισορροπίας, μεταβιβάζοντας στις νεότερες γενιές ένα σύνολο από κανόνες, αρχές, υλικές κατηγορίες, σύνολο αξιών (καλό, κακό, ηθικό, ανήθικο). Επίσης υπερασπίζεται την κοινωνική δομή και καλλιεργεί την αποδοχή της από τους νέους.

Επίσης κατά τον Μαρξ σκοπός της αγωγής είναι να διαμορφώσει το άτομο έτσι ώστε να ταιριάζει σε ένα κοινωνικό περιβάλλον ή σε ένα πολιτικό σύστημα. Η παιδεία έχει ως σκοπό να μεταδώσει και να εγείρει, να αναπτύξει στο άτομο έναν ορισμένο αριθμό προδιαθέσεων, φυσικών, διανοητικών και ηθικών, που απαιτούνται από το περιβάλλον που ζει. Έχει επίσης σκοπό να προετοιμάσει το άτομο να είναι ικανό να συμβάλλει στη συνεχή βελτίωση της κοινωνίας. Ο σκοπός αλλάζει όταν αλλάξουν οι συνθήκες παραγωγής και ανασυσχετιστούν σε νέα βάση οι δυνάμεις παραγωγής και κατά συνέπεια οι κοινωνικές σχέσεις. Οι σκοποί συσχετίζονται και με την ιδεολογία της κοινωνίας.

Η λειτουργία κάθε σχολικού συστήματος είναι στην πραγματικότητα ο βασικός συντελεστής της κοινωνικής διατήρησης. Το εκπαιδευτικό σύστημα χαράζει την παραδοσιακή κουλτούρα και πετυχαίνει την διατήρηση της παραδοσιακής δομής. Σήμερα την ανάπτυξη σε όλα τα επίπεδα την κερδίζουν όσες χώρες έχουν καλύτερα εκπαιδευμένο ανθρώπινο δυναμικό, όσες χώρες διαθέτουν πολίτες με κοινωνική αγωγή, σταθερές πολιτιστικές βάσεις και σίγουρες γνώσεις, πάνω στις οποίες μπορούν να οικοδομηθούν τόσο η παραγωγή όσο και η εφαρμογή νέων γνώσεων, μεθόδων και τεχνολογιών. Τα τελευταία χρόνια στην παιδεία επικράτησε η τάση για ποσοτικές αυξήσεις φοιτητών, χωρίς ανάλογη χρηματοδότηση, στελέχωση, προγραμματική αναβάθμιση και τελικά χωρίς την απαιτούμενη ποιοτική πρόοδο (Τσαούσης, 1990)

Η εξέλιξη του πολιτισμού μας τείνει προς μια "κοινωνία απόδοσης" η οποία έχει αυξημένες απαιτήσεις από τα μέλη της. Η οικονομική ανάπτυξη εξαρτάται από το επίπεδο μόρφωσης των μελών της. Η οικογένεια δίνει τα

τελευταία χρόνια ιδιαίτερη σημασία στην επίδοση. Ο βαθμός επιτυχίας οδηγεί τον εκπαιδευόμενο στην αποδοχή των κοινωνικών ρόλων, την οποία παράγει ή αναπαράγει η κοινωνία. Η οικονομία σχετίζεται με την εκπαίδευση στο ότι της παρέχει την υλική βάση, ενώ η εκπαίδευση "τροφοδοτεί" την οικονομία. Το εκπαιδευτικό σύστημα παρέχει στην οικονομία, έναν αριθμό εκπαιδευόμενου προσωπικού. Οι αλλαγές που προέρχονται στην εκπαίδευση, προκύπτουν και από τις αλλαγές στις μεθόδους παραγωγής στις προκύπτουσες απαιτήσεις και στα προσόντα, ώστε να αυξηθεί η παραγωγή. Αναπτύσσεται έτσι μια δυναμική σχέση.

Αυτή η δυναμική σχέση, παρατηρούμε να διαμορφώνει και τη στενή σχέση ανάμεσα στην εκπαίδευση και τη μελλοντική εργασία του ατόμου. Σκοπός της εκπαίδευσης πια αποτελεί η δημιουργία ατόμων, με «πιστοποιημένα» και «ειδικά» προσόντα, με σκοπό την απορρόφηση και ενσωμάτωση στο σύστημα παραγωγής. Ο εκσυγχρονισμός του εκπαιδευτικού συστήματος περιλαμβάνει την προσπάθεια για μεγαλύτερη σύνδεση του ατόμου, με το χώρο της παραγωγής, την αυξημένη "επιχειρησιακή" λειτουργία του, την αύξηση της αποτελεσματικότητας με κριτήριο την αγορά.

Η έντονη εξειδίκευση των επιστημών, είναι δυνατόν να οδηγήσουν στον κατακερματισμό της γνώσης, και ο ρόλος της εκπαίδευσης να έχει μόνο μια τεχνοκρατική αντίληψη. Τέτοιου είδους αντιλήψεις είναι πιθανόν να εντείνουν την υποβάθμιση των Κοινωνικών Επιστημών. Σαφώς και το εκπαιδευτικό σύστημα θα πρέπει να συμβαδίζει με τις εκάστοτε κοινωνικές συνθήκες και τις εκάστοτε τεχνολογικές μεταβολές. Ο ρόλος της εκπαίδευσης όμως δεν θα πρέπει να είναι μόνο η προετοιμασία του ατόμου για την παραγωγή. Αλλά θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει και το ρόλο της «διαμόρφωσης» πολιτών.

Στόχος της παιδείας και της εκπαίδευσης, που είναι ενταγμένη στην προοπτική συνολικής εξέλιξης, δεν πρέπει να είναι ούτε η υποταγή, ούτε η προσαρμογή της στην παραγωγή, αλλά η σύνδεση μαζί της. Με τον όρο εξέλιξη δεν θα πρέπει να εννοούμε μόνο τη βελτίωση κάποιων οικονομικών μεγεθών, αλλά μια διαδικασία που καλύπτει το σύνολο της κοινωνικής, πολιτικής, οικονομικής και πολιτιστικής ζωής του τόπου, διαδικασία στην οποία συμμετέχει ενεργά ο άνθρωπος (Μπουζάκη, 1986)

Οι αυξημένες ανάγκες της καπιταλιστικής παραγωγής σε εξειδικευμένο, δυναμικό, αλλά και η τάση την κατώτερων και μεσαίων στρωμάτων για κοινωνική άνοδο, δημιούργησαν τη λεγόμενη «εκπαιδευτική έκρηξη», με άμεσο επακόλουθο τη διεύρυνση την εκπαιδευτικών θεσμών και την αύξηση των δημοσίων εκπαιδευτικών παροχών (Ζαμπέτα, 1993). Η μαζικοποίηση της εκπαίδευσης, που παρατηρήθηκε μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, αποτελεί ένα φαινόμενο με ευρύτερες και μακροπρόθεσμες κοινωνικές συνθήκες. Οι επιπτώσεις του δεν περιορίστηκαν μόνο στις αλλαγές των δομών, λειτουργιών και του περιεχομένου της εκπαίδευσης αλλά επεκτείνονται και στο κοινωνικό και πολιτικό πεδίο.

- Η ανάπτυξη της επιστήμης και της τεχνολογίας διέυρυναν κατά πολύ τον αριθμό των τεχνολογικών, οικονομικών και κοινωνικών επαγγελμάτων και των θέσεων που απαιτούν υψηλότερο επίπεδο γνώσεων και προϋποθέτουν ανώτερες σπουδές.
- Η συνθετότητα της οργάνωσης των σύγχρονων ανεπτυγμένων κοινωνιών έκανε αναγκαία την άνοδο του επιπέδου των γενικών γνώσεων για να είναι σε θέση οι πολίτες να προσαρμοστούν κατά ενεργό τρόπο σε μια ταχύρυθμα μεταβαλλόμενη κοινωνία.

Η εκπαίδευση όμως σήμερα παράγει περισσότερους με «πιστοποιημένα» προσόντα, απ' όσους μπορεί να απορροφήσει η εργασία, έτσι δημιουργείται το φαινόμενο της ανεργίας, των νέων, της καθυστέρησής τους και της απόστασής τους από την παραγωγική διαδικασία, την ανάπτυξη μερικής απασχόλησης, όπως επίσης και στην καθυστέρησή τους στην ανάληψη κοινωνικών ρόλων. Οι νέοι καθυστερούν να αναλάβουν υπεύθυνους, κοινωνικούς ρόλους, και περιμένουν στην κατάσταση μιας «θεσμοθετημένης» παράτασης, σε μια σημαντική περίοδο της ζωής τους. Η καθυστέρηση αυτή οδηγεί στην έλλειψη ρεαλιστικού προσανατολισμού και διαφοροποιημένης θεώρησης της κοινωνίας.

4.2 Εκπαίδευση και Στερεότυπα

Όπως περιγράψαμε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, στερεότυπα χαρακτηρίζονται η ποιοτική γνώμη προς ένα πρόσωπο, ένα αντικείμενο. Τα στερεότυπα είναι γενικά οικονομικά και εύκολοι τρόποι κωδικοποίησης των γνώσεων και των εμπειριών των ατόμων για γεγονότα, θεσμούς, έθνη, ανθρώπους κ.τ.λ. Τα στερεότυπα που δημιουργεί η εκπαίδευση σήμερα γεννούνται μέσα από τις υπάρχουσες κοινωνικές συνθήκες στις οποίες αναπτύσσεται και το εκπαιδευτικό σύστημα.

Στις σύγχρονες ανεπτυγμένες κοινωνίες η κοινωνική θέση (status) των νέων έχει μεταβληθεί σημαντικά και η μεταβολή αυτή έχει ευρείες επιπτώσεις στις στάσεις, την κοινωνική συμπεριφορά και το στυλ της ζωής τους. Σε προηγούμενες κοινωνίες οι νέοι αναλάμβαναν νωρίς κοινωνικούς ρόλους και καθήκοντα, ώστε η φάση της νεότητας ανάμεσα στην παιδική ηλικία και στην πλήρη ανάληψη της θέσης του ενήλικου ήταν σύντομη.

Με τη διεύρυνση και σταδιακή μαζικοποίηση της εκπαίδευσης μετά το Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, ένα αυξανόμενο ποσοστό των νέων δεν εισέρχεται στο χώρο της παραγωγής αλλά παραμένει στα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Η καθυστέρηση αυτή της ανάληψης κοινωνικών ρόλων και η απόσταση από την εργασία, των νέων, δημιουργεί έναν κοινωνικό διαχωρισμό, των νέων από τους ενήλικες. Η συχνότητα επικοινωνίας μεταξύ τους μειώνεται σε μεγάλο βαθμό. Επίσης η επέκταση αυτή της φοίτησης στα εκπαιδευτικά ιδρύματα, έχει ως αποτέλεσμα να διευρυνθεί η ποικιλία συμπεριφοράς του νέου, στο στυλ ζωής του, να συμπεριληφθούν νέες νόρμες, νέα καταναλωτικά πρότυπα, και κοινωνικό-πολιτικές συνθήκες. Οι νέοι πια της "αντίδρασης" αποκλείονται από την ανάληψη υπεύθυνων καθηκόντων και ρόλων. Η ευημερία τους που είναι συνεχώς αυξανόμενη, παρέχεται όχι από δική τους εργασία, αλλά από την οικογένεια.

Η οικογένεια λοιπόν σήμερα αναλαμβάνει την υποστήριξη των νέων κατά την φοίτησή τους, σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης (Πρωτοβάθμια έως και Τριτοβάθμια). Καλλιεργείται μέσα από αυτή δηλαδή το στερεότυπο, όπου το άτομο, για να θεωρηθεί επιτυχημένο και ικανό, πρέπει να φοιτά με επιτυχία στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση και στη συνέχεια πρέπει να εισαχθεί στην Τριτοβάθμια. Έτσι προκειμένου, να εξασφαλίσει την

κοινωνική του καταξίωση και την άνοδό του, αφιερώνεται εξ ολοκλήρου, στην παροχή όλων των εφοδίων που είναι απαραίτητα στο σημερινό νέο, για τον παραπάνω σκοπό που περιγράψαμε. Οικοδομεί έτσι το νέο άτομο με στοιχεία που θα τον οδηγήσουν στην απόκτηση ενός Πτυχίου με αυξημένο κοινωνικό κύρος.

Η εκπαίδευση συνεχίζει και συμπληρώνει παράλληλα με την οικογένεια τη δημιουργία των στερεότυπων που αναφέρονται τόσο στην κοινωνική θέση των νέων ατόμων, η οποία συσχετίζεται και απορρέει από την εκπαίδευση, όσο και από την επιλογή του επαγγέλματος και στο κοινωνικό κύρος που καλλιεργεί γύρω από αυτά. Η εκπαίδευση στη δεύτερη βαθμίδα της επηρεάζει σε αρκετά σημαντικό βαθμό τα άτομα στην επιθυμία και επιλογή του επαγγέλματος. Δημιουργεί θετικά στερεότυπα γύρω από κάποια επαγγέλματα και αρνητικά γύρω από κάποια άλλα. Επηρεάζει έτσι τον νέο και προετοιμάζεται γι' αυτά ανάλογα.

Όλα βέβαια τα επαγγέλματα που προωθούνται μέσα από την εκπαίδευση, προϋποθέτουν και την φοίτηση στην Τρίτη βαθμίδα της. Αφορούν κυρίως την απασχόληση που θα τους δίνει κοινωνικό κύρος και αυξημένες οικονομικές απολαβές. Έτσι παρατηρείται έντονο ενδιαφέρον για την επιλογή σχολών στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση και στη συνέχεια επαγγελμάτων, οικονομικού αντικειμένου και λιγότερο άλλων αντικειμένων.

Πιστεύουμε ότι, αυτή η τάση, των σύγχρονων κοινωνιών για ενασχόληση με επαγγέλματα οικονομικού ενδιαφέροντος και αντικειμένου, επηρεάζει και τη Σχολή Κοινωνικής Εργασίας, η οποία έχει ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα. Τα άτομα που εισέρχονται στη σχολή αυτή, χωρίς να αποτελεί η ίδια πρώτη επιλογή, είναι δυνατόν να παρουσιάζουν έλλειψη ενδιαφέροντος για κάποια αντικείμενα άσκησης του επαγγέλματος του κοινωνικού λειτουργού

Οι επιδράσεις λοιπόν από τους γονείς σε συνδυασμό με την εκπαίδευση, η οποία παρουσιάζεται ως πλευρά της οικονομικής ανάπτυξης και τη μεγάλη διαθεσιμότητα πληροφοριών του κοινωνικού περιγύρου, επηρεάζουν τα νεαρά άτομα στο σχηματισμό στάσεων και στερεοτύπων θετικών ή αρνητικών απέναντι σε άλλα άτομα και κοινωνικές ομάδες.

4.3 Η Κοινωνική Εργασία

Η επιστήμη της Κοινωνικής εργασίας, είναι μια επιστήμη που βασίζεται σε θεμελιώδεις αξίες, όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις αρχές κοινωνικής δικαιοσύνης, την ισότητα, την δημοκρατία, και την κοινωνική αλλαγή. Αυτές οι αξίες αποτελούν τον πυρήνα ύπαρξής της και εφαρμόζονται στην προσπάθειά της να αντιμετωπίσει τις ανθρώπινες υποθέσεις και τα κοινωνικά προβλήματα, να προάγει τη βελτίωση της γενικής κοινωνικής πολιτικής.

Η άσκηση της Κοινωνικής Εργασίας αντανακλά το ενδιαφέρον της Κοινωνίας για τον άνθρωπο και τις ανθρώπινες αξίες, καθώς και τη μέριμνα για την επιβίωση των ατόμων, των ομάδων και των κοινοτήτων στο κοινωνικό τους περιβάλλον. Η Κοινωνική Εργασία προσεγγίζει και ασχολείται με πολλά σύνθετα και αλληλένδετα προβλήματα. Το εύρος της είναι μεγάλο και πολύπλοκο. Είναι δηλαδή μια Κοινωνική Επιστήμη όπου το θεωρητικό της υπόβαθρο βρίσκεται στις επιστήμες του ανθρώπου, στη φιλοσοφία, την ιατρική, την ψυχολογία, την κοινωνιολογία, την κοινωνική ανθρωπολογία, την κοινωνική πολιτική, δίκαιο και οικονομία. Παράλληλα με τις θεωρητικές γνώσεις που αντλεί από τα πεδία των κοινωνικών επιστημών του ανθρώπου, στηρίζεται και στα συμπεράσματα και αποτελέσματα της κοινωνικής έρευνας που η ίδια διενεργεί και στις διεργασίες που λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο των εφαρμογών της στους ποικίλους τομείς άσκησής της (Καλλινικάκη, 1998).

Η Κοινωνική Εργασία ξεκίνησε από την ανάγκη αντιμετώπισης προβλημάτων επιβίωσης ατόμων και ομάδων και εξελίχθηκε αντίστοιχα με τα κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά γεγονότα της παγκόσμιας κοινότητας και της χώρας μας. Αντικείμενό της, είναι ο άνθρωπος και το κοινωνικό του περιβάλλον. Η αλληλεπίδραση που υπάρχει μεταξύ τους και η προσπάθεια για την εύρυθμη λειτουργία του γεννάται από αυτή την αλληλεπίδραση. Στόχος της δηλαδή είναι η ομαλή ανάπτυξη όλων των πλευρών της προσωπικότητας του ατόμου, η αξιοποίηση και ο εμπλουτισμός των προσωπικών εφοδίων, η καλλιέργειά του για προσαρμογή στις διαρκώς μεταβαλλόμενες κοινωνικές συνθήκες, η αξιοποίηση των παρεχόμενων ευκαιριών για εκπαίδευση, αξιοπρεπή διαβίωση, απασχόληση ή ψυχαγωγία, η καλλιέργεια των δεξιοτήτων του για επιτυχή επίλυση των διαφορών, των

συγκρούσεων και των κοινωνικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει σε σχέση με το περιβάλλον του (Καλλινικάκη, 1998).

Παράλληλα η Κοινωνική Εργασία αποσκοπεί στην κοινωνική αλλαγή, την πρόληψη, τη θεραπεία, την αποκατάσταση των Κοινωνικών Προβλημάτων, στο σχεδιασμό Κοινωνικής Πολιτικής και στη διοίκηση κοινωνικών υπηρεσιών που συνιστούν τις αναγκαίες συνθήκες για την επιβίωση και την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού. Στη βελτίωση των κοινωνικών συνθηκών και της ποιότητας ζωής του ατόμου, των ομάδων και των κοινοτήτων με απώτερο στόχο την κοινωνική ανάπτυξη όλου του πληθυσμού. Στη δίκαιη κατανομή εισοδημάτων και υπηρεσιών καθώς και στην εξάλειψη των κοινωνικών διακρίσεων (εξ αιτίας της φυλής, της γλώσσας, της θρησκείας, του φύλου, της ηλικίας, της κοινωνικής θέσης, της κοινωνικής προσφοράς κ.ά.).

4.3.1 Βασικές αρχές στην άσκηση της Κοινωνικής Εργασίας

- Σεβασμός της αξιοπρέπειας και της προσωπικότητας του κάθε ατόμου όπου συνιστά και τη βάση των ανθρωπίνων σχέσεων.
- Κάθε άτομο αποτελεί μοναδική και ανεπανάληπτη βιολογική, ψυχοσυναισθηματική και κοινωνική ολότητα.
- Το κάθε άτομο είναι ικανό για οριοθέτηση στόχων, βελτίωση, μεγιστοποίηση και αλλαγή αυτών.
- Παροχή ευκαιριών στο άτομο για την άσκηση και ανάπτυξη ικανοτήτων του.
- Ο εξυπηρετούμενος αναγνωρίζεται ως πολίτης με πλήρη δικαιώματα και ευθύνες.
- Τα ευάλωτα άτομα (παιδιά, ηλικιωμένα, Α.Μ.Ε.Α.) έχουν ανάγκη προστασίας στις περιπτώσεις και στο βαθμό που απειλούνται από σωματική, ψυχική και κοινωνική βλάβη.
- Προϋπόθεση για την παρέμβαση στα προβλήματα και στη ζωή ενός ατόμου είναι η συναίνεση και η συγκατάθεσή του.
- Βάση για την κατανόηση του άλλου, είναι η γνώση για τον ίδιο του τον εαυτό, τις στάσεις, τους ρόλους, και τις προκαταλήψεις του.

- Η κατανόηση της κατάστασης του ατόμου, απαιτεί την κατανόηση της κατάστασης στην οποία βρίσκεται το ίδιο, καθώς και της σημασίας γι' αυτό.
- Η συνεχής αξιολόγηση των παρεχόμενων υπηρεσιών (Καλλινικάκη Θ., 1998).

4.3.2 Οι προσωπικές αξίες του Κοινωνικού Λειτουργού

Οι προσωπικές αξίες του Κοινωνικού Λειτουργού παίζουν σημαντικό ρόλο, καθώς επηρεάζουν τις απόψεις του για τους εξυπηρετούμενους στα πλαίσια και τη στρατηγική παρέμβασής του, το βαθμό επιτυχίας ή αποτυχίας των αποτελεσμάτων των παρεμβάσεών του και τον σεβασμό στις αξίες του επαγγέλματος (Καλλινικάκη, 1998).

Ο βαθμός αυτογνωσίας του Κοινωνικού Λειτουργού καθορίζει την τελική ποιότητα της επαγγελματικής προσφοράς του καθώς τον προστατεύει από τη συναισθηματική εμπλοκή της κατάστασης που χειρίζεται και του επιτρέπει την αντικειμενική εξέταση και αξιολόγησή της. Οι προσωπικές αντιλήψεις και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του Κοινωνικού Λειτουργού είναι δυνατόν να επηρεάσουν την ισορροπία και την ποιότητα της επαγγελματικής σχέσης με τον εξυπηρετούμενο. Επίσης προσωπικά βιώματα, γνώσεις και επαγγελματικές εμπειρίες επηρεάζουν την άσκηση της Κοινωνικής Εργασίας. Ο Κοινωνικός Λειτουργός οφείλει να κατανοεί την συμβολή του εαυτού του στις σχέσεις που διαμορφώνονται. Η κατάκτηση αυτή της αυτογνωσίας προϋποθέτει επιθυμία και κίνητρο για εμπλοκή σε διεργασίες αυτεπίγνωσης. Οι διεργασίες αυτές αρχίζουν κατά τη διάρκεια των σπουδών.

Οι δημογραφικές αλλαγές, οι αλλαγές στη δομή της οικογένειας, η αύξηση της Κοινωνικής Βίας και η κοινωνική αστάθεια έχουν διαμορφώσει μια νέα κοινωνική πραγματικότητα που απαιτεί προσαρμογές και διαφορετικές προσεγγίσεις.

Η Κοινωνική Εργασία ασκείται σε όλους τους φορείς προνοιακής και αναπτυξιακής κοινωνικής πολιτικής. Αυτό επιτυγχάνεται και μέσα από την εκπαίδευση που παρέχεται στους σπουδαστές της, καθώς το νέο πρόγραμμα σπουδών που εφαρμόζεται στις Σχολές της Κοινωνικής Εργασίας έχει ως

στόχο την απόκτηση από πλευράς σπουδαστών, γενικών και ειδικών θεωρητικών γνώσεων, και την κατανόηση και ερμηνεία των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών χαρακτηριστικών του ατόμου και της συμπεριφοράς του.

Το πρόγραμμα σπουδών του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Τ.Ε.Ι. Κρήτης αποσκοπεί στο να αποκτήσει ο σπουδαστής/τρια τις απαραίτητες γνώσεις ώστε να είναι ικανός/ικανή αυτοδύναμα ή συνεργαζόμενος/η με άλλους ειδικούς να συμβάλλει στην πρόληψη και θεραπεία των κοινωνικών προβλημάτων σε επίπεδο ατόμου-ομάδας-κοινότητας.

Αναλυτικότερα:

- Να δρα υποστηρικτικά-συμβουλευτικά σε άτομα, οικογένειες, ομάδες.
- Να ερευνά και να αξιολογεί κοινωνικές συνθήκες και κοινωνικά προβλήματα.
- Να σχεδιάζει και να υλοποιεί δράσεις προληπτικού και θεραπευτικού χαρακτήρα.
- Να συμβάλλει στην ανάπτυξη και αξιολόγηση προγραμμάτων για την κάλυψη των κοινωνικών αναγκών.

Η ενασχόληση των σπουδαστών κοινωνικής εργασίας με την τρίτη ηλικία, περιγράφεται στα προγράμματα Κοινωνικής Προστασίας για τους ηλικιωμένους, στις γνώσεις που παρέχονται για την Κοινωνική Πολιτική, την Κοινωνική Πρόνοια και τις οργανώσεις της. Επίσης παρέχονται γνώσεις για τα Κέντρα Ανοιχτής Περίθαλψης Ηλικιωμένων (Κ.Α.Π.Η.). Τα ιδρύματα Κλειστής Περίθαλψης (γηροκομεία, θεραπευτήρια χρόνιων παθήσεων κ.ά.), καθώς και τα Προγράμματα Κοινοτικής Φροντίδας για τους ηλικιωμένους (Προγράμματα Βοήθειας στο Σπίτι).

Στο Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας του Τ.Ε.Ι. Κρήτης, διδάσκονται 6 (έξι) μαθήματα στα οποία γίνεται αναφορά στην Τρίτη Ηλικία. Τα μαθήματα αυτά είναι:

- ⇒ Πολιτική Κοινωνικής Πρόνοιας: Προγράμματα – Υπηρεσίες, που διδάσκεται στο Γ' Εξάμηνο.
- ⇒ Διαστάσεις Κοινωνικού Αποκλεισμού, που διδάσκεται στο Ε' Εξάμηνο.

- ⇒ Κοινωνική Εργασία για την Πρόληψη και Φροντίδα Υγείας, που διδάσκεται στο ΣΤ΄ Εξάμηνο στην Κλινική Κατεύθυνση (Πρόληψη και Φροντίδα για την Οικογένεια).
- ⇒ Ενδοοικογενειακή Βία, που διδάσκεται στο Ζ΄ Εξάμηνο στην Κλινική Κατεύθυνση.
- ⇒ Διαχείριση Προγραμμάτων Εξωοικογενειακής Φροντίδας, που διδάσκεται στο Ζ΄ Εξάμηνο στην Κλινική Κατεύθυνση και είναι προαιρετικό μάθημα.
- ⇒ Τρίτη Ηλικία – Παρεμβάσεις Κοινωνικής Εργασία, που διδάσκεται στο Ζ΄ Εξάμηνο στην Κλινική Κατεύθυνση και είναι προαιρετικό μάθημα.

4.4 Θεωρίες που διαμορφώνουν τις στάσεις των Κοινωνικών Λειτουργών απέναντι στους ηλικιωμένους

Η εκπαίδευση στην Κοινωνική Εργασία έχει ως στόχο την μετάδοση γνώσεων και πρακτικών στους μελλοντικούς Κοινωνικούς Λειτουργούς. Ωστόσο, οι εκπαιδευόμενοι Κοινωνικοί Λειτουργοί, είναι πιθανόν, να μην καταφέρουν να ξεπεράσουν προκαταλήψεις και στερεότυπα που αφορούν ορισμένα ευπαθή άτομα, όπως οι ηλικιωμένοι. Συγκεκριμένα, η έρευνα που προαναφέρθηκε στο δεύτερο κεφάλαιο και αφορά το Hong Kong, διαπιστώνει τα παρακάτω:

Το θεωρητικό πλαίσιο που πρέπει να διακατέχει τους γεροντολόγους κοινωνικούς λειτουργούς, διαμορφώνει αντίστοιχα και τις στάσεις τους απέναντι στους ηλικιωμένους. Κατ' αρχάς η θεωρία της κοινωνικής μάθησης στηρίζεται στην εκμάθηση των αντίστοιχων πληροφοριών. Η εκμάθηση προκύπτει μέσα από την παρατήρηση της συμπεριφοράς. Όταν οι πληροφορίες για τους ηλικιωμένους είναι θετικές, τότε και οι στάσεις θα είναι θετικές. Η θεωρία του κοινωνικού ρόλου επηρεάζεται από την συμπεριφορά, τις τοποθετήσεις των ατόμων που κατέχουν μια υπεύθυνη θέση. Η θεωρία του αποδιοπομπαίου τράγου, υποστηρίζει ότι η ψυχολογική κατάσταση του Εγώ (αυτοσεβασμός) καθορίζει αντίστοιχα και την συμπεριφορά. Υποστηρίζει ότι ο χαμηλός αυτοσεβασμός αποδίδει αρνητικές εικόνες. Επίσης, έννοιες όπως

απογοήτευση και επιθετικότητα αποδίδονται στην θεωρία του αποδιοπομπαίου τράγου.

Οι θεωρίες της κοινωνικής μάθησης, του κοινωνικού ρόλου και του αποδιοπομπαίου τράγου έχουν κάποια μειονεκτήματα. Η αποτελεσματικότητα των δύο πρώτων εξαρτάται από την ουσία της μάθησης και του ρόλου, ενώ του αποδιοπομπαίου τράγου στηρίζεται στον τρόπο προβολής και υπεράσπισης του Εγώ. Αν η μάθηση και ο ρόλος αποτύχουν να επικοινωνήσουν και ο τρόπος προβολής είναι ασήμαντος, αυτές οι θεωρίες δεν θα δώσουν τις έγκυρες προβλέψεις (Cheung C.K., Chan C.M., Lee J.J., 1999).

Σύμφωνα με την κοινωνική θεωρία του ρόλου, ο κοινωνικός λειτουργός και ειδικά ο γερωντολόγος κοινωνικός λειτουργός πρέπει να ευαισθητοποιεί τους γύρω του υπέρ των ηλικιωμένων. Σύμφωνα με την θεωρία της κοινωνικής μάθησης, η εκπαίδευση στην Κοινωνική Εργασία, η κατάρτιση και οι υπηρεσίες πρέπει να ενισχύουν τη θετική στάση απέναντι στους ηλικιωμένους και να δημιουργούν περισσότερο ευνοϊκές συνθήκες για την επαφή τους με ηλικιωμένα άτομα. Η εκπαίδευση στην κοινωνική εργασία και η κατάρτιση, πρέπει να μεταδίδουν επαρκή γνώση για τους ηλικιωμένους, ώστε η στάση των σπουδαστών να είναι πιο θετική. Η σημασία της ανθρώπινης στάσης απέναντι στις διάφορες ομάδες εξυπηρετούμενων, είναι σημαντική και πρέπει να υπογραμμίζεται. Κατά την διάρκεια των σπουδών τους, οι σπουδαστές της κοινωνικής εργασίας πρέπει να έχουν τις ευκαιρίες ώστε να έρχονται σε επαφή με τους ηλικιωμένους. Η επαφή με ένα άτομο ή μια ομάδα είναι πιθανόν να ενθαρρύνει την ευνοϊκή θέση απέναντι σε αυτό το πρόσωπο ή την ομάδα. Η επαφή με ένα πρόσωπο, προσφέρει την εκμάθηση των ιδιοτήτων αυτού του προσώπου. Ο ρόλος, λοιπόν, του κοινωνικού λειτουργού έγκειται στην μετάδοση θετικών πληροφοριών για τους ηλικιωμένους και ενίσχυση των ευκαιριών για την επαφή τους με άλλα άτομα.

Η εκπαίδευση αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην διαμόρφωση της προσωπικότητας του κάθε ατόμου. Μεταδίδει αξίες, αντιλήψεις και κυρίως παρέχει εφόδια για την καλύτερη εξέλιξη και οργάνωση της ζωής του ατόμου. Όσον αφορά την εκπαίδευση στην Κοινωνική Εργασία, είναι απαραίτητη πλέον η μετάδοση γνώσεων, που αφορούν τα σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα αλλά και η εκμάθηση πρακτικών και μεθόδων εφαρμογής τους, που να ακολουθούν τον σύγχρονο τρόπο ζωής και τις σύγχρονες ανάγκες του ατόμου. Το πρόγραμμα σπουδών που εφαρμόζεται στην Κοινωνική Εργασία της σχολής μας είναι σαφές ότι επιδιώκει να επιτύχει ένα βαθμό ευαισθητοποίησης των σπουδαστών ως προς την Τρίτη ηλικία.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Σκοπός Μελέτης

Βασικό σκοπό της παρούσας μελέτης αποτέλεσε η διερεύνηση των αντιλήψεων των σπουδαστών Κοινωνικής Εργασίας για τη διαδικασία της γήρανσης και τους ηλικιωμένους, αλλά και των παραγόντων που συμβάλλουν στη διαμόρφωση θετικών ή αρνητικών στάσεων για τους ηλικιωμένους. Στόχος μας επίσης ήταν η καταγραφή των προθέσεων των σπουδαστών για τη μελλοντική τους ενασχόληση με τους ηλικιωμένους.

Ερευνητικά Ερωτήματα

Με τη μελέτη πεδίου προσπαθήσαμε να επαληθεύσουμε ή να ανατρέψουμε τα παρακάτω επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα:

- Η εκπαίδευση στην Κοινωνική Εργασία δημιουργεί τις συνθήκες για θετικότερες στάσεις προς τους ηλικιωμένους.
- Τα άτομα που φοιτούν σε μεγαλύτερα εξάμηνα έχουν θετικότερες στάσεις προς τους ηλικιωμένους, αλλά και προτίθενται περισσότερο να ασχοληθούν επαγγελματικά στο μέλλον με αυτή την ομάδα.
- Ορισμένοι κοινωνικό-δημογραφικοί παράγοντες, όπως το φύλο, διαφοροποιούν τις στάσεις των νέων προς τους ηλικιωμένους και στα γηρατειά
- Μεγαλύτερη συχνότητα επαφής με ηλικιωμένους, όπως η συνύπαρξη με ηλικιωμένους στο οικογενειακό περιβάλλον ή η συχνή επαφή μαζί τους στον τόπο που μεγάλωσαν, ενισχύει τις θετικές στάσεις.
- Όσο μεγαλύτερος είναι ο φόβος των γηρατειών γενικά, τόσο περισσότερο αρνητική είναι και η στάση των ατόμων του δείγματος προς τους ηλικιωμένους.

Επιλογή του δείγματος

Ο πληθυσμός της μελέτης προήλθε από τους σπουδαστές του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας που φοιτούν στο Τ.Ε.Ι. Ηρακλείου. Το σύνολο των ατόμων του δείγματος είναι 150 άτομα και προέρχονται από όλα τα εξάμηνα σπουδών, η επιλογή των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν τυχαία και συμπληρώθηκε με προσωπική συνέντευξη στο χώρο του ΤΕΙ. Έγινε προσπάθεια να μην υπάρχουν πολλές «απώλειες» στους άνδρες, εξαιτίας της άνιση κατανομής των δυο φύλων στο Τμήμα μας.

Τεχνικές Συλλογής Στοιχείων

Η συλλογή των στοιχείων πραγματοποιήθηκε με τη χρήση ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο περιελάμβανε κλειστές, αλλά και ανοιχτές ερωτήσεις. Κλειστές ερωτήσεις χρησιμοποιήθηκαν λόγω του ότι αυτός ο τύπος ερωτήσεων προσφέρεται καλύτερα για μια στατιστική ανάλυση και είναι εύκολο να απαντηθούν από τους ερωτώμενους. Ανοιχτές ερωτήσεις χρησιμοποιήθηκαν γιατί σε ορισμένες περιπτώσεις ήταν ενδιαφέρον να αφήσουμε τον ερωτώμενο να εκφραστεί όπως θέλει και με αυτό τον τρόπο μπορούν να συγκεντρωθούν πληροφορίες ικανοποιητικές για το θέμα. Επίσης οι ανοιχτές ερωτήσεις ενδείκνυνται σε περιπτώσεις όπου πρέπει να συγκεντρωθούν πληροφορίες σε ευαίσθητα θέματα.

Χρησιμοποιήθηκαν δύο μορφές καταγραφής των απαντήσεων,: 1) Η δυαδική επιλογή, στην οποία ο ερωτώμενος καλείται να επιλέξει μεταξύ δύο αντίθετων ως προς την έννοια προτάσεων και 2) Η πολλαπλή επιλογή, στην οποία ο ερωτώμενος καλείται να τοποθετηθεί σε κάθε πρόταση χρησιμοποιώντας μια σωρεία απαντήσεων σε κλειστού τύπου ερωτήσεις.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από τρία μέρη. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει ερωτήσεις που αφορούσαν στα βασικά κοινωνικό - δημογραφικά στοιχεία του ερωτώμενου. Στο δεύτερο μέρος χρησιμοποιήθηκε κυρίως η κλίμακα των Lasher & Faulkender (1993), κλίμακα καταγραφής των στάσεων στους ηλικιωμένους και του φόβου των γηρατειών. Στο ερωτηματολόγιο χρησιμοποιήθηκαν, για την καταγραφή των στάσεων απέναντι στους ηλικιωμένους και του φόβου των γηρατειών, ερωτήσεις που προέρχονταν από την έρευνα που δημοσιεύτηκε στο International Journal of Aging and Human Development και είχε ως τίτλο " Attitudes toward aging: a

comparative analysis of young adults from the United States and Germany ”. Οι ερωτήσεις χωρίστηκαν σε τέσσερις υποκλίμακες οι οποίες είναι: 1) Φόβος για τα γηρατειά, 2) Ψυχολογικές ανησυχίες σχετικά με τη γήρανση, 3) Ανησυχία για την φυσική κατάσταση και 4) Φόβος απωλειών συσχετισμένων με τη γήρανση. Το τρίτο μέρος περιλαμβάνει ερωτήσεις που αφορούσαν στην Κοινωνική Εργασία και στην πιθανή μελλοντική επαγγελματική ενασχόλησή τους με το συγκεκριμένο αντικείμενο.

Στατιστική Ανάλυση

Η καταχώριση των δεδομένων και η στατιστική ανάλυση πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του στατιστικού προγράμματος SPSS 12.

Κατά την ανάλυση των στοιχείων χρησιμοποιήθηκαν Α) Περιγραφικές στατιστικές διαδικασίες, δηλαδή απλές κατανομές συχνοτήτων των απαντήσεων ως προς μια μεταβλητή, Β) Συσχετίσεις μεταξύ δυο ή περισσότερων μεταβλητών, είτε ποιοτικών χρησιμοποιώντας τον έλεγχο χ^2 , είτε ποσοτικών χρησιμοποιώντας την συσχέτιση Pearson Γ) Στατιστικές διαδικασίες σύγκρισης ομάδων δηλαδή ανάλυση διακύμανσης (ANOVA) όταν οι ομάδες ήταν περισσότερες από δυο.

1. Κοινωνικό – Δημογραφικά Στοιχεία

Στην έρευνα μας που πραγματοποιήθηκε στο Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας του Τ.Ε.Ι. Κρήτης συμμετείχαν 150 άτομα. Από αυτά οι 134 ήταν γυναίκες (89,3%) και οι 16 άνδρες (10,7%). Αυτή η διαφορά υπάρχει λόγω του ότι στο Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας οι άνδρες σπουδαστές είναι πολύ λίγοι (Πίνακας 1 – Γράφημα 1).

Συμμετείχαν σπουδαστές από όλα τα εξάμηνα. Από το Α' Εξάμηνο οι ερωτηθέντες ήταν 29, από το Β' 28, από το Γ' 18, από το Δ' 11, από το Ε' 15, από το ΣΤ' 9, από το Ζ' 6 και από τα Πτυχία 34 ερωτηθέντες (πίνακας 2).

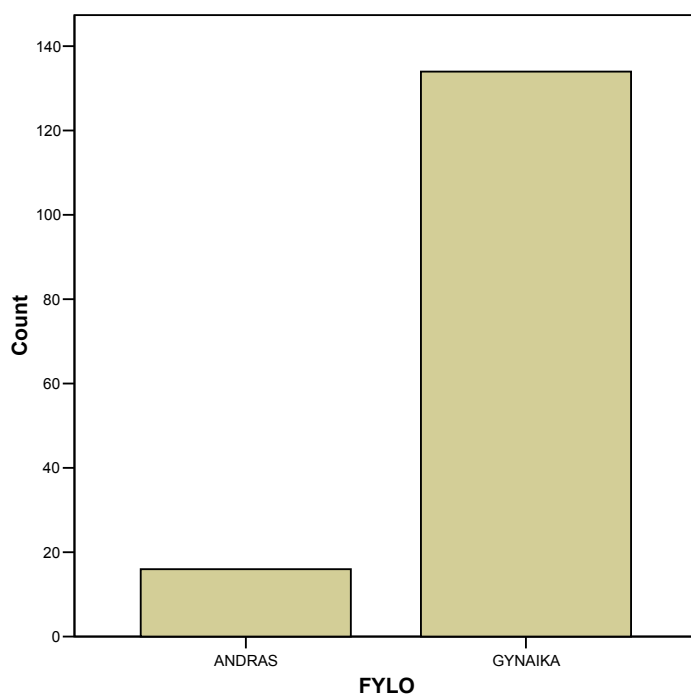
Το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων των ερωτηθέντων χωρίστηκε σε Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο και Α.Ε.Ι / Τ.Ε.Ι. Από το Δημοτικό αποφοίτησαν 89 γονείς. Από το Γυμνάσιο 67 γονείς . Από το Λύκειο 83 και από Α.Ε.Ι./ Τ.Ε.Ι. αποφοίτησαν 61 γονείς (πίνακες 3 και 4).

Η πλειοψηφία των σπουδαστών Κοινωνικής Εργασίας που συμμετείχαν στην έρευνα μας διαμένουν μόνιμα σε Μεγάλα Αστικά Κέντρα (49 σπουδαστές – Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Ηράκλειο, Πάτρα). Σε Μεσαία Αστικά Κέντρα διαμένουν 31 σπουδαστές (π.χ. Πειραιάς, Σέρρες, Κόρινθος, Ρόδος, Τρίκαλα κ.α.). Σε Μικρά Αστικά Κέντρα 36 (π.χ. Ρέθυμνο, Χανιά, Πρέβεζα, Τρίπολη, Καλαμάτα κ.α) . Σε Αγροτικές Περιοχές 13 (π.χ. Άνω Βιάννο, Φάρσαλα, Θραψανό κ.α) και σε Πόλεις του Εξωτερικού 17 (Κύπρος, Κωνσταντινούπολη, Γερμανία) (πίνακας 5).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 ΦΥΛΟ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΜΑΣ

	N	%
ΑΝΔΡΕΣ	16	10,7
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	134	89,3
ΣΥΝΟΛΟ	150	100

ΓΡΑΦΗΜΑ 1 ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 ΕΞΑΜΗΝΑ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΩΝ

	N	%
Α' ΕΞΑΜΗΝΟ	29	19,3
Β' ΕΞΑΜΗΝΟ	28	18,7
Γ' ΕΞΑΜΗΝΟ	18	12
Δ' ΕΞΑΜΗΝΟ	11	7,3
Ε' ΕΞΑΜΗΝΟ	15	10
ΣΤ' ΕΞΑΜΗΝΟ	9	6
Ζ' ΕΞΑΜΗΝΟ	6	4
ΠΤΥΧΙΑ	34	22,7
ΣΥΝΟΛΟ	150	100

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΠΑΤΕΡΑ

	N	%
ΔΗΜΟΤΙΚΟ	48	32
ΓΥΜΝΑΣΙΟ	34	22,7
ΛΥΚΕΙΟ	35	23,3
Α.Ε.Ι. / Τ.Ε.Ι.	33	22
ΣΥΝΟΛΟ	150	100

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ

	N	%
ΔΗΜΟΤΙΚΟ	41	27,3
ΓΥΜΝΑΣΙΟ	33	22
ΛΥΚΕΙΟ	48	32
Α.Ε.Ι. / Τ.Ε.Ι.	28	18,7
ΣΥΝΟΛΟ	150	100

ΠΙΝΑΚΑΣ 5 ΤΟΠΟΣ ΜΟΝΙΜΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ

	N	%
ΜΕΓΑΛΑ ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ	49	33,6
ΜΕΣΑΙΑ ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ	31	21,2
ΜΙΚΡΑ ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ	36	24,7
ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	13	8,9
ΠΟΛΕΙΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ	17	11,6
ΣΥΝΟΛΟ	146	100

2. Σχέσεις με ηλικιωμένα άτομα στην οικογένεια

Στην ερώτηση εάν ζουν οι γονείς των γονιών σας οι 121 απάντησαν ότι ζουν, δηλαδή το 80,7% (πίνακας 6). Από αυτούς οι 104 δηλαδή το 84,6% απάντησαν ότι τα ηλικιωμένα άτομα δεν διαμένουν στο ίδιο σπίτι (πίνακας 7).

Επίσης το 47,6% (59 σπουδαστές) απάντησε ότι τα ηλικιωμένα άτομα φροντίζουν τα άλλα μέλη της οικογένειας (πίνακας 8), ότι συμβάλλουν στις αποφάσεις της οικογένειας μας είπε το 23,4% (πίνακας 9) και ότι στηρίζουν οικονομικά την οικογένεια, οι ηλικιωμένοι μας απάντησαν 38 σπουδαστές (30,6% - πίνακας 10).

Οι ερωτηθέντες επισκέπτονται τους ηλικιωμένους συγγενείς τους μια φορά το μήνα σε ποσοστό 25%(37 σπουδαστές – πίνακας 11), ενώ αντίθετα οι γονείς τους επισκέπτονται τους ηλικιωμένους συγγενείς τους σχεδόν καθημερινά σε ποσοστό 47,4% (63 ερωτηθέντες – πίνακας 12).

Οι ηλικιωμένοι δεν συμμετέχουν σχεδόν καθόλου στις οικογενειακές συγκεντρώσεις μας απάντησαν 46 σπουδαστές (31,1% - πίνακας 13), ενώ οι ίδιοι συμμετέχουν στις οικογενειακές συγκεντρώσεις σχεδόν καθημερινά (47 σπουδαστές, 31,3% - πίνακας 14).

Οι νέοι πιστεύουν ότι οι ηλικιωμένοι υπολογίζουν την γνώμη τους ελάχιστα, όπως μας απάντησαν 61 ερωτηθέντες (40,7% - πίνακας 15) και ότι πιστεύουν αρκετά στις ικανότητες των νέων οι ηλικιωμένοι, μας απάντησαν 76 σπουδαστές (50,7% - πίνακας 16).

ΠΙΝΑΚΑΣ 6 ΖΟΥΝ ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΤΩΝ ΓΟΝΙΩΝ ΣΑΣ

	N	%
ΝΑΙ	121	80,7
ΟΧΙ	29	19,3
ΣΥΝΟΛΟ	150	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 7 ΔΙΑΜΟΝΗ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΣΠΙΤΙ

	N	%
ΝΑΙ	19	15,4
ΟΧΙ	104	84,6
ΣΥΝΟΛΟ	123	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 8 ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ

	N	%
ΝΑΙ	59	47,6
ΟΧΙ	65	52,4
ΣΥΝΟΛΟ	124	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 9 ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΣΤΙΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

	N	%
ΝΑΙ	29	23,4
ΟΧΙ	95	76,6
ΣΥΝΟΛΟ	124	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 10 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΤΗΡΙΞΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ

	N	%
ΝΑΙ	38	30,6
ΟΧΙ	86	69,4
ΣΥΝΟΛΟ	124	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 11 ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΕΠΙΣΚΕΨΕΩΝ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΣΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΤΟΥΣ

	N	%
ΠΟΤΕ / ΣΠΑΝΙΑ	13	8,8
1 ΦΟΡΑ / 6ΜΗΝΟ	26	17,6
1 ΦΟΡΑ / ΜΗΝΑ	37	25,0
1 ΦΟΡΑ / ΕΒΔΟΜΑΔΑ	36	24,3
ΣΧΕΔΟΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ	36	24,3
ΣΥΝΟΛΟ	148	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 12 ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΕΠΙΣΚΕΨΕΩΝ ΤΩΝ ΓΟΝΙΩΝ ΣΑΣ ΣΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ ΤΟΥΣ

	N	%
ΠΟΤΕ / ΣΠΑΝΙΑ	6	4,5
1 ΦΟΡΑ / 6ΜΗΝΟ	11	8,3
1 ΦΟΡΑ / ΜΗΝΑ	15	11,3
1 ΦΟΡΑ / ΕΒΔΟΜΑΔΑ	38	28,6
ΣΧΕΔΟΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ	63	47,4
ΣΥΝΟΛΟ	133	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 13 ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΣΤΙΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΙΣ

	N	%
ΠΟΤΕ / ΣΠΑΝΙΑ	46	31,1
1 ΦΟΡΑ / 6ΜΗΝΟ	23	15,5
1 ΦΟΡΑ / ΜΗΝΑ	25	16,9
1 ΦΟΡΑ / ΕΒΔΟΜΑΔΑ	27	18,2
ΣΧΕΔΟΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ	27	18,2
ΣΥΝΟΛΟ	148	100,0

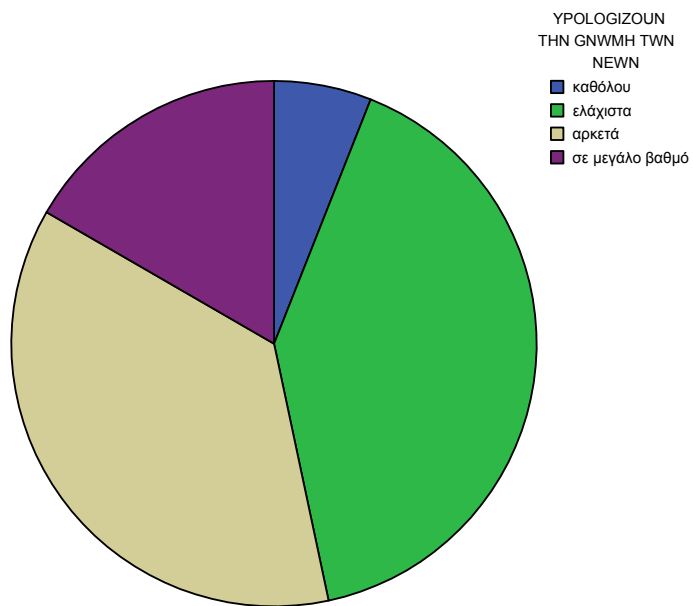
ΠΙΝΑΚΑΣ 14 ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΣΕ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΙΣ

	N	%
ΠΟΤΕ / ΣΠΑΝΙΑ	16	10,7
1 ΦΟΡΑ / 6ΜΗΝΟ	26	17,3
1 ΦΟΡΑ / ΜΗΝΑ	29	19,3
1 ΦΟΡΑ / ΕΒΔΟΜΑΔΑ	32	21,3
ΣΧΕΔΟΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ	47	31,3
ΣΥΝΟΛΟ	150	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 15 ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΓΝΩΜΗΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ

	N	%
ΚΑΘΟΛΟΥ	9	6,0
ΕΛΑΧΙΣΤΑ	61	40,7
ΑΡΚΕΤΑ	55	36,7
ΣΕ ΜΕΓΑΛΟ ΒΑΘΜΟ	25	16,7
ΣΥΝΟΛΟ	150	100,0

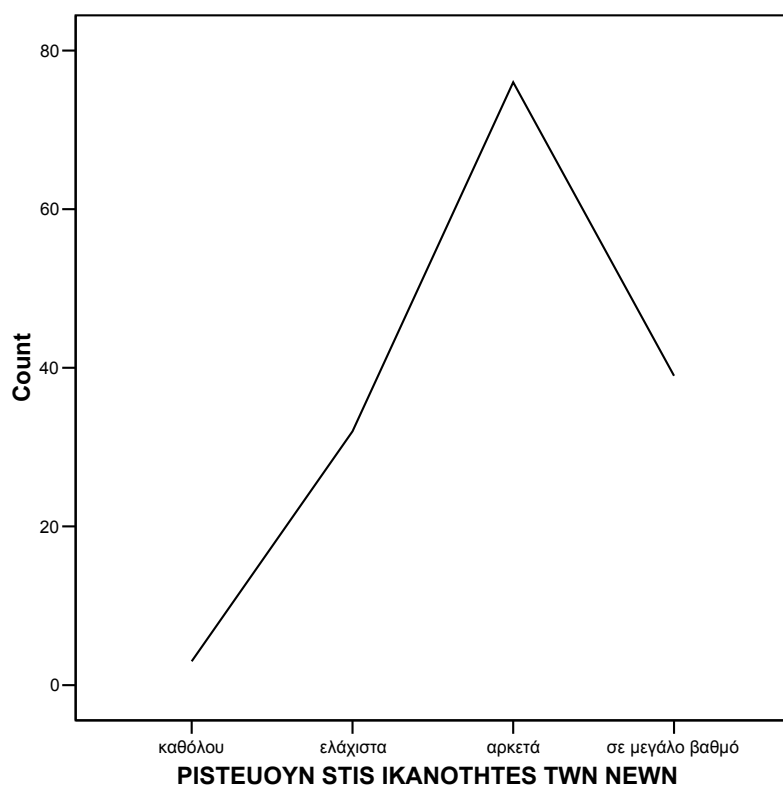
ΓΡΑΦΗΜΑ 2 ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΓΝΩΜΗΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 16 ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΣΤΙΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

	N	%
ΚΑΘΟΛΟΥ	3	2,0
ΕΛΑΧΙΣΤΑ	32	21,3
ΑΡΚΕΤΑ	76	50,7
ΣΕ ΜΕΓΑΛΟ ΒΑΘΜΟ	39	26,0
ΣΥΝΟΛΟ	150	100,0

ΓΡΑΦΗΜΑ 3 ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΣΤΙΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

3. Κλίμακα καταγραφής των στάσεων απέναντι στους ηλικιωμένους και τον φόβο των γηρατειών

Οι σπουδαστές που συμμετείχαν στην έρευνα μας, συμφωνούν απόλυτα με το ότι δεν έχουν πει ποτέ ψέματα για την ηλικία τους προκειμένου να φανούν νεώτεροι (M.T. = ,45 δηλαδή το 73,3%). Τους ενοχλεί όμως να βλέπουν την εμφάνιση τους να αλλάζει όσο περνούν τα χρόνια (M.T. = 2,65 δηλαδή το 49,3%) και με το ότι κάποια μέρα θα κοιταχτούν στον καθρέπτη και θα έχουν αποκτήσει γκρίζα μαλλιά (47,3 M.T. = 1,67). Δεν τους ανησυχεί όμως θα δείχνουν μεγαλύτεροι από την πραγματική τους ηλικία (48% M.T. = 1,30).

Οι ερωτηθέντες νέοι διαφωνούν με το ότι δεν θα υπάρχει κανένα νόημα στην ζωή τους όταν θα είναι ηλικιωμένοι σε ποσοστό 48,7% (M.T. = ,66). Αλλά δεν τους αρέσει καθόλου, τώρα που είναι νέοι να κάνουν πράγματα για τους ηλικιωμένους σε ποσοστό 64% (M.T. = 2,06).

Πιστεύουν ότι θα έχουν την διάθεση να ασχολούνται με τον εαυτό τους, σε ποσοστό 62% (M.T. = ,93), όπως και ότι δεν θα τους είναι δύσκολο να βρουν ευχαρίστηση όταν θα είναι σε μεγαλύτερη ηλικία (56,7% M.T. = 1,24).

Στους ερωτηθέντες αρέσει να κάνουν παρέα με ηλικιωμένους (69,3% M.T. = ,99) , να επισκέπτονται μεγαλύτερους συγγενείς τους (68% M.T. = ,97) και να απολαμβάνουν την συζήτηση μαζί τους (62,7% M.T. = ,95). Γι' αυτό και αισθάνονται άνετα να κάνουν παρέα με ηλικιωμένους (62,7% M.T. = ,97).

Δεν ανησυχούν με το ότι όλοι οι φίλοι τους μπορεί να έχουν πεθάνει (60% M.T. = 1,36) αλλά ότι μπορεί να χρειάζεται κάποιος άλλος να παίρνει αποφάσεις που τους αφορούν (41,3% M.T. = 1,54). Τους απασχολεί ότι όταν θα είναι ηλικιωμένοι κάποιο θα τους αγνοούν (42,7% M.T. = 1,53) αλλά πιστεύουν ότι θα αισθάνονται καλά με τον εαυτό τους (61,3% M.T. = 1,23) αλλά και με την ζωή (62% M.T. = 1,25).

Δεν τους ενοχλεί να φαντάζονται τον εαυτό τους πως θα είναι όταν θα είναι ηλικιωμένοι (38,7 M.T. = 1,57), όμως ανησυχούν για την υγεία τους περισσότερο όσο μεγαλώνουν (42% M.T. = 1,63) και φοβούνται ότι δεν θα έχουν να κάνουν πολλά πράγματα όταν μεγαλώσουν (48% M.T. = 1,59).

ΠΙΝΑΚΑΣ 17 ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΣΤΑΣΕΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ
ΚΑΙ ΤΟ ΦΟΒΟ ΤΩΝ ΓΗΡΑΤΕΙΩΝ

	Minimum	Maximum	Μέση Τιμή	%
1. Παρέα με ηλικιωμένους	0	2	,99	69,3
2. Ότι όλοι οι φίλοι θα έχουν πεθάνει	0	3	1,36	60
3. Να επισκέπτομαι μεγαλύτερους συγγενείς	0	3	,97	68
4. Όχι ψέματα για ηλικία μου	0	3	,45	73,3
5. Δύσκολο να βρω ευχαρίστηση όταν Η.	0	3	1,24	56,7
6. Όσο μεγαλώνω τόσο ανησυχώ για υγεία	0	3	1,63	42
7. Θα έχω πολλά να κάνω όταν Η.	0	3	1,59	48
8. Κάποιος άλλος θα αποφασίζει για μένα	0	3	1,54	41,3
9. Δεν με ενοχλεί να με φαντάζομαι ηλικιωμ.	0	3	1,57	38,7
10. Απολαμβάνω τη συζήτηση με ηλικιωμ.	0	3	,95	62,7
11. Θα αισθάνομαι καλά για τη ζωή όταν ηλικ.	0	3	1,25	62
12. Δεν φοβάμαι τη μέρα που θα αποκτήσω γκριζα μαλλιά	0	3	1,67	47,3
13. Αισθάνομαι άνετα με την παρέα ηλικιωμένων	0	3	,97	62,7
14. Με απασχολεί ότι θα με αγνοούν όταν ηλικιωμ.	0	3	1,53	42,7
15. Δεν φοβάμαι να δείχνω μεγαλύτερος από την ηλικία μου	0	3	1,30	48
16. Θα έχω τη διάθεση να ασχολούμαι με τον εαυτό μου	0	3	,93	62
17. Δεν θα υπάρχει νόημα στη ζωή μου	0	3	,66	48,7
18. Θα αισθάνομαι καλά με τον εαυτό μου	0	3	1,23	61,3
19. Μου αρέσει να κάνω πράγματα για τους ηλικιωμένους	0	3	2,06	64
20. Με ενοχλεί που αλλάζει η εμφάνισή μου με τα χρόνια	1	4	2,65	49,3

4. Συσχέτιση Διαφόρων Μεταβλητών με την Κλίμακα των Στάσεων
Απέναντι στους Ηλικιωμένους και τον Φόβο των Γηρατειών

ΠΙΝΑΚΑΣ 18 ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ

	N	Μέση	Σταθερή	F	P

			Τιμή	Απόκλιση		
Φόβος απέναντι στα γηρατειά (1,3,10,13,19)	Ανδρας	16	6,50	2,658	,778	,379
	Γυναίκα	134	5,87	2,691		
	Σύνολο	150	5,94	2,685		
Ψυχολογικές Ανησυχίες (5,7,11,16,18)	Ανδρας	16	6,25	1,770	,000	,982
	Γυναίκα	134	6,24	1,912		
	Σύνολο	150	6,24	1,892		
Ανησυχία εξωτερικής εμφάνισης (4,9,12,15,20)	Ανδρας	16	6,31	1,957	7,653	,006
	Γυναίκα	134	7,78	2,016		
	Σύνολο	150	7,63	2,055		
Φόβος για απώλεια (2,6,8,14,17)	Ανδρας	16	6,56	2,190	,094	,760
	Γυναίκα	134	6,74	2,173		
	Σύνολο	150	6,72	2,168		

Το φύλο επηρεάζει την ανησυχία για την εξωτερική εμφάνιση λιγότερο στους άνδρες από τις γυναίκες. Συγκεκριμένα, οι γυναίκες του δείγματος ανησυχούν περισσότερο (Μ.Τ. = 7,78) για την εξωτερική τους εμφάνιση όταν γεράσουν από ότι οι άνδρες (Μ.Τ. = 6,31). Το φύλο είναι στατιστικά σημαντικό με την ανησυχία για την εξωτερική εμφάνιση (P = 0,006).

ΠΙΝΑΚΑΣ 19 ΣΥΜΒΟΛΗ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΣΤΙΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΑ ΓΗΡΑΤΕΙΑ

		N	Μέση Τιμή	Σταθερή Απόκλιση	F	P
Φόβος απέναντι στα γηρατειά (1,3,10,13,19)	ΝΑΙ	29	4,97	2,383	3,282	,073
	ΟΧΙ	95	5,99	2,742		
	Σύνολο	124	5,75	2,689		
Ψυχολογικές Ανησυχίες (5,7,11,16,18)	ΝΑΙ	29	6,55	1,863	1,640	,203
	ΟΧΙ	95	6,07	1,727		
	Σύνολο	124	6,19	1,764		
Ανησυχία εξωτερικής εμφάνισης (4,9,12,15,20)	ΝΑΙ	29	6,97	2,584	4,295	,040
	ΟΧΙ	95	7,88	1,918		
	Σύνολο	124	7,67	2,117		
Φόβος για απώλεια (2,6,8,14,17)	ΝΑΙ	29	7,52	2,444	4,504	,036
	ΟΧΙ	95	6,53	2,123		
	Σύνολο	124	6,76	2,232		

Η ανησυχία για την εξωτερική εμφάνιση στα γηρατειά επηρεάζει λιγότερο τους νέους, όταν οι ηλικιωμένοι συμβάλλουν στις αποφάσεις (Μ.Τ. = 6,97), από όταν δεν συμβάλλουν (Μ.Τ. = 7,88). Η συμβολή των ηλικιωμένων στις αποφάσεις της οικογένειας είναι στατιστικά σημαντικό με την ανησυχία για την εξωτερική εμφάνιση (P = 0, 040).

Η συμβολή των ηλικιωμένων στις αποφάσεις της οικογένειας επηρεάζει τον «φόβο για απώλεια» (Μ.Τ. = 7,52). Όταν οι ηλικιωμένοι δεν συμβάλλουν στις αποφάσεις, ο φόβος για την απώλεια είναι σε μικρότερο βαθμό (Μ.Τ. = 6,53). Η συμβολή των ηλικιωμένων στις αποφάσεις της οικογένειας είναι στατιστικά σημαντικό με τον φόβο της απώλειας (P = 0,036).

ΠΙΝΑΚΑΣ 20 ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΣΤΙΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΑ ΓΗΡΑΤΕΙΑ

	N	Μέση Τιμή	Σταθερή Απόκλιση	F	P	
Φόβος απέναντι στα γηρατειά (1,3,10,13,19)	Ποτέ /Σπάνια	46	6,43	2,880	2,749	,031
	1 φορά / 6μηνο	23	7,09	2,234		
	1 φορά / μήνα	25	5,64	2,956		
	1 φορά / εβδομάδα	27	5,00	2,449		
	Σχεδόν καθημερινά	27	5,37	2,356		
	Σύνολο	148	5,95	2,697		
Ψυχολογικές Ανησυχίες (5,7,11,16,18)	Ποτέ /Σπάνια	46	6,24	1,779	,121	,975
	1 φορά / 6μηνο	23	6,22	2,194		
	1 φορά / μήνα	25	6,36	1,890		
	1 φορά / εβδομάδα	27	6,11	1,847		
	Σχεδόν καθημερινά	27	6,04	1,556		
	Σύνολο	148	6,20	1,821		
Ανησυχία εξωτερικής εμφάνισης (4,9,12,15,20)	Ποτέ /Σπάνια	46	8,13	2,051	1,439	,224
	1 φορά / 6μηνο	23	6,96	1,965		
	1 φορά / μήνα	25	7,48	1,759		
	1 φορά / εβδομάδα	27	7,74	2,280		
	Σχεδόν καθημερινά	27	7,44	2,025		
	Σύνολο	148	7,64	2,044		
Φόβος για απώλεια (2,6,8,14,17)	Ποτέ /Σπάνια	46	6,43	2,400	,725	,576
	1 φορά / 6μηνο	23	6,70	2,183		
	1 φορά / μήνα	25	6,76	2,127		
	1 φορά / εβδομάδα	27	6,52	1,341		
	Σχεδόν καθημερινά	27	7,30	2,493		
	Σύνολο	148	6,70	2,174		

Η συμμετοχή των ηλικιωμένων στις οικογενειακές συγκεντρώσεις 1 φορά το 6μηνο επηρεάζει τον φόβο απέναντι στα γηρατειά σε μεγαλύτερο βαθμό (Μ.Τ. = 7,09), από όταν οι ηλικιωμένοι συμμετέχουν 1 φορά την εβδομάδα (Μ.Τ. = 5,00). Ο φόβος απέναντι στα γηρατειά είναι στατιστικά σημαντικό με την συχνότητα συμμετοχής των ηλικιωμένων στις οικογενειακές συγκεντρώσεις (P = 0,031)

ΠΙΝΑΚΑΣ 21 ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΣΤΙΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ

	N	Μέση Τιμή	Σταθερή Απόκλιση	F	P

Φόβος απέναντι στα γηρατεία (1,3,10,13,19)	Ποτέ /Σπάνια	16	7,56	2,529	4,119	,003
	1 φορά / 6μηνο	26	6,88	2,535		
	1 φορά / μήνα	29	6,14	2,445		
	1 φορά / εβδομάδα	32	5,47	2,759		
	Σχεδόν καθημερινά	47	5,06	2,574		
	Σύνολο	150	5,94	2,685		
Ψυχολογικές Ανησυχίες (5,7,11,16,18)	Ποτέ /Σπάνια	16	5,63	1,586	1,608	,175
	1 φορά / 6μηνο	26	7,00	2,000		
	1 φορά / μήνα	29	6,28	1,688		
	1 φορά / εβδομάδα	32	6,13	1,641		
	Σχεδόν καθημερινά	47	6,09	2,135		
	Σύνολο	150	6,24	1,892		
Ανησυχία εξωτερικής εμφάνισης (4,9,12,15,20)	Ποτέ /Σπάνια	16	7,75	1,880	,146	,964
	1 φορά / 6μηνο	26	7,65	2,297		
	1 φορά / μήνα	29	7,38	1,545		
	1 φορά / εβδομάδα	32	7,75	2,185		
	Σχεδόν καθημερινά	47	7,64	2,221		
	Σύνολο	150	7,63	2,055		
Φόβος για απώλεια (2,6,8,14,17)	Ποτέ /Σπάνια	16	5,88	2,247	1,853	,122
	1 φορά / 6μηνο	26	7,62	2,061		
	1 φορά / μήνα	29	6,48	2,046		
	1 φορά / εβδομάδα	32	6,66	1,977		
	Σχεδόν καθημερινά	47	6,70	2,312		
	Σύνολο	150	6,72	2,168		

Όσο λιγότερο συμμετέχουν οι νέοι στις οικογενειακές συγκεντρώσεις (Μ.Τ. = 7,56) τόσο μεγαλύτερος είναι ο φόβος όταν συμμετέχουν σχεδόν καθημερινά (Μ.Τ. = 5,06). Ο φόβος απέναντι στα γηρατεία είναι στατιστικά σημαντικό με την συχνότητα συμμετοχής των νέων στις οικογενειακές συγκεντρώσεις (P = 0,003).

ΠΙΝΑΚΑΣ 22 ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ ΤΗΣ ΓΝΩΜΗΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ

	N	Μέση Τιμή	Σταθερή Απόκλιση	F	P

Φόβος απέναντι στα γηρατειά (1,3,10,13,19)	Καθόλου	9	7,22	2,682	4,970	,003
	Ελάχιστα	61	6,72	2,615		
	Αρκετά	55	5,35	2,619		
	Σε μεγάλο βαθμό	25	4,88	2,386		
	Σύνολο	150	5,94	2,685		
Ψυχολογικές Ανησυχίες (5,7,11,16,18)	Καθόλου	9	6,22	2,587	2,095	,103
	Ελάχιστα	61	6,59	1,986		
	Αρκετά	55	6,20	1,638		
	Σε μεγάλο βαθμό	25	5,48	1,782		
	Σύνολο	150	6,24	1,892		
Ανησυχία εξωτερικής εμφάνισης (4,9,12,15,20)	Καθόλου	9	8,22	2,949	,354	,786
	Ελάχιστα	61	7,49	1,757		
	Αρκετά	55	7,69	1,894		
	Σε μεγάλο βαθμό	25	7,60	2,708		
	Σύνολο	150	7,63	2,055		
Φόβος για απώλεια (2,6,8,14,17)	Καθόλου	9	8,22	4,024	2,084	,105
	Ελάχιστα	61	6,66	1,778		
	Αρκετά	55	6,80	2,206		
	Σε μεγάλο βαθμό	25	6,16	1,930		
	Σύνολο	150	6,72	2,168		

Όσο περισσότερο οι ηλικιωμένοι υπολογίζουν την γνώμη των νέων (Μ.Τ. = 4,88) τόσο μικρότερος είναι ο φόβος των ερωτηθέντων για τα γηρατειά. Ο βαθμός στον οποίο οι ηλικιωμένοι υπολογίζουν την γνώμη των νέων επηρεάζει στατιστικά σημαντικά τον φόβο απέναντι στα γηρατειά (P = 0,003).

ΠΙΝΑΚΑΣ 23 ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΙΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ

	N	Μέση Τιμή	Σταθερή	F	P

				Απόκλιση		
Φόβος απέναντι στα γηρατειά (1,3,10,13,19)	Καθόλου	3	5,67	1,528	4,925	,003
	Ελάχιστα	32	7,41	2,138		
	Αρκετά	76	5,76	2,663		
	Σε μεγάλο βαθμό	39	5,10	2,798		
	Σύνολο	150	5,94	2,685		
Ψυχολογικές Ανησυχίες (5,7,11,16,18)	Καθόλου	3	6,67	3,215	7,136	,000
	Ελάχιστα	32	7,34	2,252		
	Αρκετά	76	6,20	1,506		
	Σε μεγάλο βαθμό	39	5,38	1,756		
	Σύνολο	150	6,24	1,892		
Ανησυχία εξωτερικής εμφάνισης (4,9,12,15,20)	Καθόλου	3	7,00	4,359	,192	,902
	Ελάχιστα	32	7,81	1,839		
	Αρκετά	76	7,61	1,987		
	Σε μεγάλο βαθμό	39	7,56	2,222		
	Σύνολο	150	7,63	2,055		
Φόβος για απώλεια (2,6,8,14,17)	Καθόλου	3	5,67	2,309	1,983	,119
	Ελάχιστα	32	7,34	2,560		
	Αρκετά	76	6,78	2,076		
	Σε μεγάλο βαθμό	39	6,18	1,890		
	Σύνολο	150	6,72	2,168		

Οι νέοι δείχνουν περισσότερο φόβο για τους ηλικιωμένους και τα γηρατειά, όταν οι ηλικιωμένοι πιστεύουν στις ικανότητες τους ελάχιστα (M.T. = 7,41), από όταν πιστεύουν σε μεγάλο βαθμό (M.T. = 5,10). Ο φόβος απέναντι στα γηρατειά είναι στατιστικά σημαντικό με το πόσο οι ηλικιωμένοι πιστεύουν στις ικανότητες των νέων (P = 0,003).

Όταν οι ηλικιωμένοι πιστεύουν στις ικανότητες των νέων ελάχιστα (M.T. = 7,34) έχουν ψυχολογικές ανησυχίες σε μεγαλύτερο βαθμό, από όταν πιστεύουν σε μεγάλο βαθμό (M.T. = 5,38). Οι ψυχολογικές ανησυχίες είναι στατιστικά σημαντικές με το πόσο πιστεύουν οι ηλικιωμένοι στις ικανότητες των νέων (P = 0,000).

Κατά την πραγματοποίηση της έρευνας μας συσχετίσαμε και άλλες μεταβλητές με την κλίμακα καταγραφής των στάσεων απέναντι στους

ηλικιωμένους και τον φόβο των γηρατειών, στις οποίες όμως δεν διαπιστώθηκε στατιστική σημαντικότητα. Οι συσχετίσεις αυτές είναι:

- Επίπεδο Εκπαίδευσης πατέρα και κλίμακα καταγραφής των στάσεων.
- Επίπεδο Εκπαίδευσης μητέρας και κλίμακα καταγραφής των στάσεων.
- Ζουν οι γονείς των γονιών σας και κλίμακα καταγραφής των στάσεων.
- Διαμένουν στο ίδιο σπίτι και κλίμακα καταγραφής των στάσεων.
- Φροντίζουν τα άλλα μέλη της οικογένειας και κλίμακα καταγραφής των στάσεων.
- Στηρίζουν οικονομικά την οικογένεια και κλίμακα καταγραφής των στάσεων.
- Επισκέπτεστε τους ηλικιωμένους συγγενείς σας και κλίμακα καταγραφής των στάσεων.
- Οι γονείς σας επισκέπτονται τους γονείς τους και κλίμακα καταγραφής των στάσεων.

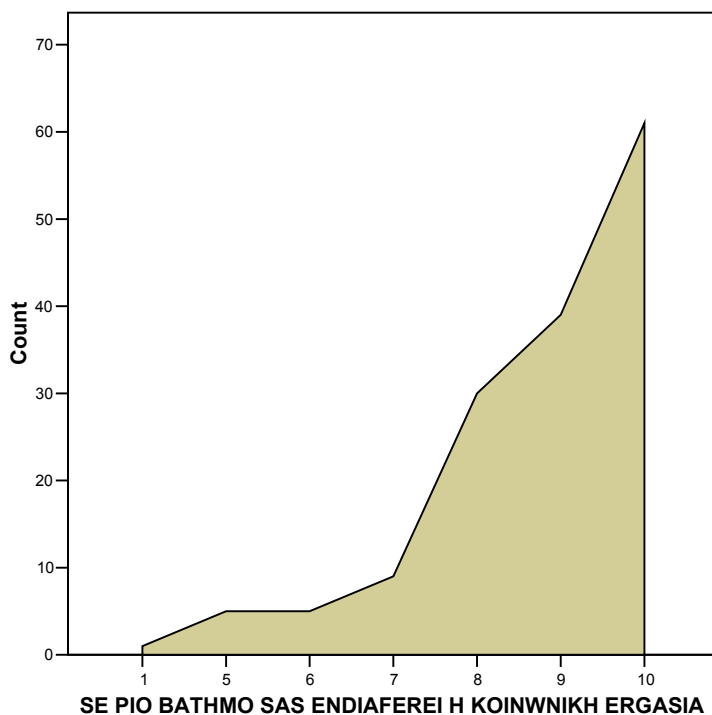
5. Βαθμός Ενδιαφέροντος των Σπουδαστών για την Κοινωνική Εργασία

Στην έρευνα μας οι σπουδαστές ρωτήθηκαν για το πόσο τους ενδιαφέρει το αντικείμενο της Κοινωνικής Εργασίας. Στον πίνακα 24 βλέπουμε ότι τους ενδιαφέρει σε μεγάλο βαθμό με Μέση Τιμή 8,80.

ΠΙΝΑΚΑΣ 24 ΒΑΘΜΟΣ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

	N	Μικρότερη Τιμή	Μεγαλύτερη Τιμή	Μέση Τιμή
Βαθμός Ενδιαφέροντος	150	1	10	8,80

ΓΡΑΦΗΜΑ 4 ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

6. Πρόθεση ενασχόλησης ως επαγγελματίας Κοινωνικός Λειτουργός με τους ηλικιωμένους

Από τους 150 ερωτηθέντες της έρευνάς μας, οι 93 δηλαδή το 62% απάντησαν ότι θα ήθελαν να ασχοληθούν με τους ηλικιωμένους.

Στην ερώτηση για το αν μελλοντικά σαν Κοινωνικοί Λειτουργοί θα ήθελαν να ασχοληθούν με τους ηλικιωμένους, παρουσιάστηκαν τα ακόλουθα αποτελέσματα:

Οι σπουδαστές που βρίσκονται στο Τρίτο και Τέταρτο εξάμηνο (62,1%) και οι σπουδαστές που βρίσκονται στο Έβδομο εξάμηνο και στα Πτυχία (70,0%) θα ήθελαν να ασχοληθούν ως επαγγελματίες Κοινωνικοί Λειτουργοί με τους ηλικιωμένους. Οι σπουδαστές του Πέμπτου και του Έκτου εξαμήνου εμφανίζουν το χαμηλότερο ποσοστό για ενασχόληση με τους ηλικιωμένους (54,2%).

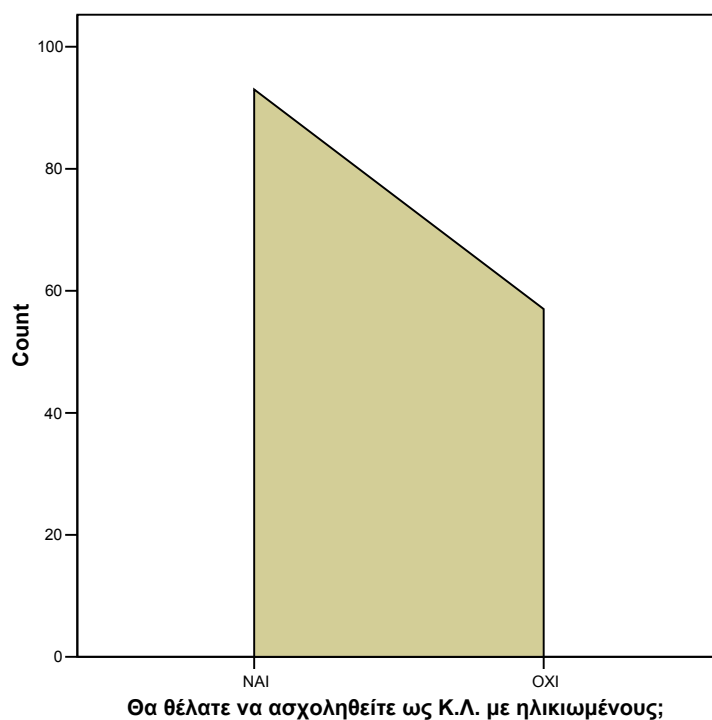
Οι σπουδαστές του Πέμπτου και του Έκτου εξαμήνου (45,8%) καθώς και οι σπουδαστές του Πρώτου και Δεύτερου εξαμήνου (40,4%) δεν θα ήθελαν να ασχοληθούν ως επαγγελματίες Κοινωνικοί Λειτουργοί με τους ηλικιωμένους. Οι σπουδαστές του Έβδομου εξαμήνου και των πτυχίων εμφανίζουν χαμηλότερο ποσοστό για την μη ενασχόληση τους με τους ηλικιωμένους (30,0%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 25 ΠΡΟΘΕΣΗ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ ΑΝΑ ΕΞΑΜΗΝΟ

	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΣΥΝΟΛΟ	P
A + B	34 / 59,6%	23 / 40,4%	57	,605
Γ + Δ	18 / 62,1%	11 / 37,9%	29	
Ε + ΣΤ	13 / 54,2%	11 / 45,8%	24	
Z + ΠΤΥΧΙΑ	28 / 70,0%	12 / 30,0%	40	
ΣΥΝΟΛΟ	93 / 62,0%	57 / 30,0%	150	

Το εξάμηνο σπουδών δεν σχετίζεται με την πρόθεση ενασχόλησης ως επαγγελματίες Κοινωνικοί Λειτουργοί με τους ηλικιωμένους (P = ,605).

ΓΡΑΦΗΜΑ 5 ΠΡΟΘΕΣΗ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ ΑΝΑ ΕΞΑΜΗΝΟ

6.1 Λόγοι Μελλοντικής Ενασχόλησης με τους Ηλικιωμένους

ΠΙΝΑΚΑΣ 26 ΛΟΓΟΙ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΩΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΑΣ Κ.Λ. ΜΕ ΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ

	N	%
Αποιδρυματοποίηση	2	1,3
Κοινωνικοποίηση / Περιθωριοποίηση	22	14,7
Απόκτηση Εμπειριών	20	13,3
Συναισθηματικοί Λόγοι	23	15,3
Προκατάληψη	6	4,0
Ψυχοκοινωνική Υποστήριξη	35	23,3
Χωρίς Λόγο	8	5,3
Σύνολο	116	

Σύμφωνα με τα όσα παρατηρούμε ο λόγος που θα ήθελαν μελλοντικά να ασχοληθούν ως επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί με τους ηλικιωμένους θα ήταν για να προσφέρουν ψυχοκοινωνική υποστήριξη σε αυτή την ομάδα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 27 ΛΟΓΟΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ ΑΝΑ ΕΞΑΜΗΝΟ

	A	B	Γ	Δ	Ε	ΣΤ	Z	ΠΤΥΧΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
Αποιδρυματοποίηση	2	-	-	-	-	-	-	-	2
Κοινωνικοποίηση – περιθωριοποίηση	3	4	3	-	-	3	1	8	22
Απόκτηση Εμπειριών	2	2	3	1	2	-	-	10	20
Συναισθηματικοί Λόγοι	5	4	5	-	2	2	1	4	23
Προκατάληψη	-	1	2	1	-	1	-	1	6
Ψυχοκοινωνική Υποστήριξη	8	5	3	1	5	4	3	6	35
Χωρίς Λόγο	2	2	2	-	1	-	-	1	8
Σύνολο	22	18	18	3	10	10	5	30	116

Σύμφωνα με τα όσα προέκυψαν από την έρευνα μας για λόγους συναισθηματικούς και για ψυχοκοινωνική υποστήριξη των ηλικιωμένων, θα ήθελαν να ασχοληθούν σπουδαστές που βρίσκονται στο Α΄ Εξάμηνο φοίτησης. Επίσης σπουδαστές του Γ΄ Εξαμήνου εκφράζουν θετική πρόθεση για μελλοντική ενασχόληση για συναισθηματικούς λόγους και παράλληλα για λόγους προκατάληψης καθώς και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης. Τέλος, το ενδιαφέρον για κοινωνικοποίηση των ηλικιωμένων ατόμων και της αξιοποίησης των εμπειριών τους, εκφράζεται κυρίως από σπουδαστές που βρίσκονται στο πτυχίο.

6.2 Λόγοι Μη Επαγγελματικής Ενασχόλησης με τους Ηλικιωμένους

ΠΙΝΑΚΑΣ 28 ΛΟΓΟΙ ΜΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ

	N	%
Ευαισθητοποίηση προς άλλο τομέα	19	12,7
Εκτίμηση ύπαρξης μεγαλύτερης ανάγκης σε συγκεκριμένες ομάδες	20	13,3
Ψυχολογικοί / Προσωπικοί Λόγοι	12	8,0
Έλλειψη Επικοινωνίας	1	0,7
Χωρίς Λόγο	8	5,3

Σύμφωνα με τα όσα παρατηρούμε ο λόγος που δεν θα ήθελαν να ασχοληθούν μελλοντικά ως επαγγελματίες Κοινωνικοί Λειτουργοί με τους ηλικιωμένους, είναι λόγω εκτίμησης για άσκηση Κοινωνικής Εργασίας σε συγκεκριμένες ομάδες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 29 ΛΟΓΟΣ ΜΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΑΝΑ ΕΞΑΜΗΝΟ

	A	B	Γ	Δ	E	ΣΤ	Z	ΠΤΥΧΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
Ευαισθητοποίηση προς άλλο τομέα	4	2	1	2	1	1	1	7	19
Εκτίμηση ύπαρξης μεγαλύτερης ανάγκης σε συγκεκριμένες ομάδες	5	6	1	3	1	2	1	1	20
Ψυχολογικοί – Προσωπικοί Λόγοι	1	1	-	3	3	1	1	2	12
Έλλειψη Επικοινωνίας	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Χωρίς Λόγο	1	3	1	2	1	-	-	-	8
Σύνολο	11	12	3	10	7	4	3	10	60

Εξαιτίας ψυχολογικών και προσωπικών λόγων, σπουδαστές του Δ' και του Ε' Εξαμήνου δεν θα ήθελαν να ασχοληθούν με τους ηλικιωμένους. Η εκτίμηση ύπαρξης μεγαλύτερης ανάγκης σε συγκεκριμένες ομάδες και ευαισθητοποίησης προς άλλο τομές φαίνεται να επηρεάζει τους σπουδαστές Α' και Β' Εξαμήνου, καθώς και αυτούς που βρίσκονται στο πτυχίο, να εκδηλώνουν δυσκολία στην πρόθεση τους να ασχοληθούν μελλοντικά με τους ηλικιωμένους.

7. Μελλοντική Επαγγελματική Ενασχόληση με άλλη κοινωνική ομάδα

ΠΙΝΑΚΑΣ 30 ΜΕ ΠΟΙΑ ΑΛΛΗ ΟΜΑΔΑ ΘΑ ΘΕΛΑΤΕ ΝΑ ΑΣΧΟΛΗΘΕΙΤΕ

	N	%
Οικογένεια – Παιδική Ηλικία	111	74,0
Μετανάστες	14	9,3
Άτομα με Αναπηρία	53	35,3
Άτομα με παραβατική συμπεριφορά	51	34,0
Άτομα εξαρτημένα από ουσίες	75	50,0
Ασθενείς με οργανική νόσο	24	16,0
Ασθενείς με ψυχική νόσο	51	34,0
Άλλο	6	4,0

Παρατηρούμε ότι οι ερωτηθέντες σπουδαστές Κοινωνικής Εργασίας θα ήθελαν να ασχοληθούν ως επαγγελματίες με την Οικογένεια και την Παιδική Ηλικία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 31 ΕΞΑΜΗΝΟ ΚΑΙ ΟΜΑΔΑ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

	A	B	Γ	Δ	Ε	ΣΤ	Z	ΠΤΥΧΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
Οικογένεια – Παιδική Ηλικία	21	22	14	8	13	7	4	22	111
Μετανάστες	2	3	4	-	1	-	-	4	14
Άτομα με Αναπηρία	10	14	7	7	4	1	1	9	53
Άτομα με παραβατική συμπεριφορά	8	12	10	4	2	4	1	10	51
Άτομα εξαρτημένα από ουσίες	18	14	11	8	3	2	5	14	75
Ασθενείς με οργανική νόσο	4	5	6	2	-	2	-	5	24
Ασθενείς με ψυχική νόσο	11	10	7	4	5	2	2	10	51
Άλλο	2	-	1	-	1	1		1	6

Η οικογένεια – η παιδική ηλικία, τα άτομα που εξαρτώνται από ουσίες και οι ασθενείς με ψυχική νόσο, ενδιαφέρουν ως τομείς άσκησης της Κοινωνικής Εργασίας των σπουδαστών που βρίσκονται στο Α' και Β' Εξάμηνο καθώς και στα Πτυχία. Τα άτομα με αναπηρία αποτελούν ενδιαφέρον πλαίσιο για τους σπουδαστές του Β' Εξαμήνου και τα άτομα με παραβατική συμπεριφορά των σπουδαστών Β' και Γ' Εξαμήνου και αυτών που βρίσκονται στα Πτυχία.

Τα πλαίσια που παρουσιάζουν λιγότερο ενδιαφέρον για μελλοντική ενασχόληση είναι οι Μετανάστες και οι ασθενείς με οργανική νόσο.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Όπως αναφέραμε, στο θεωρητικό μέρος της εργασίας μας η αύξηση των ηλικιωμένων στην Ελλάδα είναι δεδομένη σύμφωνα και με την τελευταία απογραφή της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας. Συγκεκριμένα το ποσοστό των ατόμων της Τρίτης ηλικίας αποτελεί το 16,4% του συνολικού πληθυσμού. Ο αριθμός αυτός βέβαια επηρεάζεται από την αντίστοιχη μείωση των γεννήσεων σε συνδυασμό με τη βελτίωση και πρόοδο των επιστημών υγείας. Οι αλλαγές στην οργάνωση και λειτουργία της οικογένειας περιορίζουν την αύξηση του αριθμού των γεννήσεων. Ενώ παράλληλα, η πρόοδος των επιστημών υγείας, τεχνολογίας, ιατρικών μηχανημάτων και η βελτίωση των κοινωνικοπρονοιακών υπηρεσιών, αύξησαν το μέσο όρο ζωής των ηλικιωμένων. Και στην έρευνά μας επιβεβαιώνεται ο σχετικά μεγάλος αριθμός των ηλικιωμένων, αφού το 80,7% των ερωτηθέντων σπουδαστών δήλωσαν ότι ζουν οι γονείς των γονιών τους.

Στην έρευνά μας επίσης βλέπουμε ότι οι ηλικιωμένοι δεν ζουν στο ίδιο σπίτι με την οικογένεια των ερωτηθέντων σπουδαστών (πίνακας 7), δεν στηρίζουν οικονομικά την οικογένεια και άρα δεν συμβάλλουν και στις αποφάσεις της οικογένειας, αφού η διαχείριση των οικονομικών επηρεάζει τη διαμόρφωση των ρόλων μέσα σε αυτή. Το μοντέλο δηλαδή που επικρατεί σήμερα κατά μεγάλο ποσοστό στην ελληνική οικογένεια, είναι το μοντέλο της συζυγικής οικογένειας. Η επικοινωνία των ηλικιωμένων με τους νέους είναι σχετικά περιορισμένη σε αντίθεση με τους γονείς των ερωτηθέντων οι οποίοι διατηρούν ίσως περισσότερο κάποιες παραδοσιακές δομές της ελληνικής οικογένειας φροντίζοντας να τους επισκέπτονται όσο πιο συχνά μπορούν ή ακόμη και να τους αναθέτουν ρόλους, όπως η φροντίδα των άλλων μελών της οικογένειας.

Όσον αφορά στην επικοινωνία των ηλικιωμένων ατόμων με τα νεαρά άτομα, παρατηρούμε ότι γίνεται όλο και περισσότερο δύσκολη και το χάσμα ανάμεσα σε αυτές τις δύο γενιές μεγαλώνει. Η αλλαγή των σχέσεων σε κοινωνικό και διαπροσωπικό επίπεδο, αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό του σύγχρονου τρόπου ζωής του ατόμου. Οι σημερινές κοινωνικοοικονομικές

συνθήκες οδηγούν στην αναπροσαρμογή των παλαιών προτύπων, ρόλων και αξιών.

Η επικοινωνία, λοιπόν, μεταξύ νέων και ηλικιωμένων, η οργάνωση του τρόπου ζωής τους, καθώς και οι σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα τους, έχουν ελαχιστοποιηθεί, αλλά και διαμορφώνονται υπό διαφορετικές συνθήκες. Η νέα γενιά είναι δέκτης πολλαπλών μηνυμάτων. Οι ταχείς ρυθμοί οργάνωσης του τρόπου ζωής και οι συνεχείς εναλλαγές του δεν δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες ώστε οι νέοι να βρουν κανάλια επικοινωνίας με την τρίτη ηλικία, αφού και οι μν και οι δε έχουν διαφορετικούς προσανατολισμούς, συνήθειες και ενδιαφέροντα. Η μη προσαρμογή των ηλικιωμένων στις απαιτήσεις των καιρών τους ενέχει τον κίνδυνο της περιθωριοποίησής τους και της δημιουργίας προκαταλήψεων και στερεότυπων απέναντι τους, αλλά και η μη προσπάθεια των νέων να τους προσεγγίσουν συμβάλλει σε αυτή την περιθωριοποίηση..

Διερευνώντας τις στάσεις και αντιλήψεις των σπουδαστών της Σχολής μας, παρατηρήσαμε ότι η οικογένεια παίζει καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη ή όχι συνδετικών κρίκων μεταξύ αυτών των δύο γενεών. Αυτό φαίνεται και στους πίνακες 13 και 14 όπου περιγράφονται οι στάσεις των νέων προς τους ηλικιωμένους σε σχέση με την συμμετοχή τους στις οικογενειακές συγκεντρώσεις. Διαπιστώσαμε δηλαδή ότι όσο μεγαλύτερη είναι η επαφή των ηλικιωμένων με τους νέους, π.χ. μέσα από τις συνεντεύξεις των μελών της οικογένειας, τόσο μικρότερος είναι ο φόβος των νέων απέναντι στα γηρατειά. Η συχνότητα επαφής επηρεάζει άμεσα τις στάσεις των ερωτηθέντων για τα άτομα της τρίτης ηλικίας.

Σημαντικό παράγοντα επίσης, όσον αφορά το φόβο των νέων απέναντι στα γηρατειά αποτελεί και η στάση των ίδιων των ηλικιωμένων απέναντι τους, αν και κατά πόσο υπολογίζουν τις ικανότητες και τις απόψεις τους. Η έρευνα μας έδειξε ότι το 40,7% των ερωτηθέντων αισθάνεται ότι οι ηλικιωμένοι τους υπολογίζουν ελάχιστα. Αυτό μειώνει αυτόματα και την εκτίμηση που πιθανόν να έδειχναν απέναντι στα ηλικιωμένα άτομα ενώ παράλληλα αυξάνει το αίσθημα του φόβου γι'αυτά.

Αν και το έναυσμα για την επιλογή του θέματος της πτυχιακής μας εργασίας αποτέλεσε η διαπίστωση της άρνησης των σπουδαστών της Κοινωνικής Εργασίας για μελλοντική ενασχόληση με τα άτομα τρίτης ηλικίας,

η έρευνα μας δείχνει ότι οι σπουδαστές στην πλειοψηφία τους (62%) θα ήθελαν να ασχοληθούν ως επαγγελματίες Κοινωνικοί Λειτουργοί με τους ηλικιωμένους. Επίσης διαπιστώσαμε ότι οι σπουδαστές της Σχολής βρίσκουν αρκετά ενδιαφέρον το αντικείμενο της Κοινωνικής Εργασίας και το εκφράζουν με ένα σχετικά μεγάλο ποσοστό (πίνακας 24). Τα παραπάνω στοιχεία είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικά γνωρίζοντας την σημασία της κοινωνικής και παράλληλα της ανθρωπιστικής ευαισθησίας με την οποία πρέπει να διακατέχονται οι επαγγελματίες Κοινωνικοί Λειτουργοί και αποτελεί βασικό στόχο της εκπαίδευσης της Κοινωνικής Εργασίας.

Αν και διαπιστώνεται ότι η συχνότητα επαφής των ερωτηθέντων σπουδαστών με τα ηλικιωμένα άτομα είναι περιορισμένη, φαίνεται ότι στην Ελλάδα εξακολουθούν ακόμη να υφίστανται κάποιες παραδοσιακές δομές παρά τη γενικότερη αναπροσαρμογή ρόλων και αξιών. Βλέπουμε λοιπόν, να μη χάνεται το ενδιαφέρον για την Τρίτη ηλικία, μιας και ο σημαντικότερος λόγος που αναφέρθηκε για την ενασχόληση των σπουδαστών, είναι η επιθυμία για παροχή ψυχοκοινωνικής υποστήριξης προς αυτά τα άτομα. Το αίσθημα αυτό της προσφοράς στους ηλικιωμένους δείχνει να καλλιεργείται μέσα από την οικογένεια αρχικά, αφού διαπιστώνουμε να εκδηλώνουν περισσότερο θετική πρόθεση ενασχόλησης, οι σπουδαστές των πρώτων εξαμήνων φοίτησης της Σχολής, όταν δηλαδή οι οικογενειακές επιρροές είναι ακόμη πιο έντονες σε σχέση με τα επόμενα χρόνια.

Γενικά φαίνεται ότι το αντικείμενο της Κοινωνικής Εργασίας μπορεί να αποτελεί σημαντικό παράγοντα και να έχει επηρεάσει θετικά τους ερωτώμενους ευαισθητοποιώντας τους περισσότερο για την ενασχόληση τους με την Τρίτη ηλικία, καθώς παρατηρούμε ότι και οι σπουδαστές των τελευταίων εξαμήνων της σχολής, απαντούν θετικά. Οι βασικοί λόγοι ενασχόλησης με την Τρίτη ηλικία των ερωτηθέντων σπουδαστών στο σύνολο τους, είναι η απόκτηση εμπειριών από αυτή την ηλικιακή ομάδα, η βοήθεια για την κοινωνικοποίησή τους και την μη περιθωριοποίηση, λόγοι βασικοί που υπογραμμίζονται και κατά την διάρκεια της θεωρητικής αλλά και της πρακτικής άσκησης τους στην Κοινωνική Εργασία.

Από την έρευνα μας διαπιστώνουμε επίσης ότι και το ποσοστό των ερωτηθέντων σπουδαστών που δεν θα ήθελαν να ασχοληθούν με τους ηλικιωμένους δεν είναι αμελητέο (38%). Αυτοί που τοποθετήθηκαν αρνητικά,

προέβαλαν ως κύριο λόγο, το ενδιαφέρον τους, για άλλο πλαίσιο άσκησης της Κοινωνικής Εργασίας. Η έλλειψη του ενδιαφέροντος αυτού θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως μια μορφή στερεοτύπου που δημιουργεί η κοινωνία και καλλιεργεί η εκπαίδευση και αφορούν τα επαγγέλματα με αυξανόμενο οικονομικό και επαγγελματικό κύρος, που πιθανόν στη συγκεκριμένη περίπτωση η ενασχόληση με την Τρίτη Ηλικία, να φαίνεται αδύνατο να τους καλύψει αυτό το ενδιαφέρον.

Οι άλλοι τομείς ενασχόλησης, όπως προκύπτει από την έρευνα μας, που θα ήθελαν να ασχοληθούν ως επαγγελματίες Κοινωνικοί Λειτουργοί είναι η οικογένεια και η παιδική ηλικία ή τα άτομα εξαρτημένα από ουσίες. Τα στοιχεία αυτά περιγράφουν τις τάσεις της σύγχρονης εποχής και τις ανάγκες της, που είτε πραγματικά υφίστανται ως ένα μεγάλο βαθμό και διακρίνονται πολύ έντονα, είτε καλλιεργούνται για την παροχή στήριξης και ανάπτυξης προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής, που έχουν ως στόχο την υποστήριξη των ατόμων που θα ενταχθούν άμεσα στην παραγωγική διαδικασία. Παράλληλα και άλλες ομάδες δεν αποτελούν στόχο μελλοντικής ενασχόλησης όπως φαίνεται από τις απαντήσεις. Για παράδειγμα ένα πολύ χαμηλό ποσοστό δήλωσε ότι θα ήθελε να ασχοληθεί στο μέλλον με τους μετανάστες. Καταγράφονται ελάχιστες θετικές απαντήσεις, κυρίως στα τελευταία εξάμηνα της Σχολής. Αυτό μας προβληματίζει αφού η μετανάστευση αποτελεί ένα κοινωνικό ζήτημα της σύγχρονης εποχής και η Κοινωνική Εργασία αναπτύσσει μεθόδους και πλαίσια άσκησης πάνω σε αυτό τον τομέα που έχουν ως στόχο την στήριξη των ατόμων αυτών για την ομαλή προσαρμογή τους στο νέο περιβάλλον και τη δημιουργία αξιοπρεπούς επιπέδου ζωής τους.

Τέλος, θα θέλαμε να αναφερθούμε στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο Hong Kong όπου μελέτησε, όπως και εμείς στάσεις και αντιλήψεις που αφορούν τα άτομα της τρίτης ηλικίας. Οι παρατηρήσεις μας στην σύγκριση των δύο ερευνών είναι:

- ✓ Η περιθωριοποίηση των ηλικιωμένων είναι σύγχρονο φαινόμενο των κοινωνιών.
- ✓ Η εκπαίδευση στην Κοινωνική Εργασία δεν αποβάλλει σε μεγάλο βαθμό τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα για τους ηλικιωμένους.
- ✓ Στην έρευνα μας παρατηρήθηκε ότι η συχνότητα επαφής επηρεάζει θετικά τους εκπαιδευόμενους κοινωνικούς λειτουργούς στην

μελλοντική τους ενασχόληση με τους ηλικιωμένους. Στην έρευνα του Hong Kong, η επαφή με τους ηλικιωμένους είναι δυνατόν να αποτελέσει αρνητικό παράγοντα ενασχόλησης τους με αυτή την ηλικιακή ομάδα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Για την μελέτη πεδίου θέσαμε ορισμένα ερωτήματα και προσπαθήσαμε μέσα από την συλλογή και την επεξεργασία των στοιχείων της έρευνας να εντοπίσουμε σε ποιο βαθμό αυτά επαληθεύονται ή ανατρέπονται.

- Όσον αφορά την υπόθεση ότι ορισμένοι κοινωνικοδημογραφικοί παράγοντες διαφοροποιούν τις στάσεις των νέων προς τους ηλικιωμένους, φαίνεται να μην επαληθεύεται αφού από την καταγραφή των κοινωνικό-δημογραφικών στοιχείων των ερωτηθέντων σπουδαστών συμπεραίνουμε ότι την εικόνα προς τους ηλικιωμένους δεν επηρεάζουν ούτε το φύλο, ούτε η ηλικία κ.α..
- Η δεύτερη υπόθεση μας ήταν ότι όσο μεγαλύτερη είναι η συχνότητα επαφής των νέων με τους ηλικιωμένους τόσο ενισχύονται οι θετικές στάσεις. Τα αποτελέσματα της έρευνας επαληθεύουν την παραπάνω υπόθεση. Όσοι ερωτώμενοι σπουδαστές είχαν συχνότερη επαφή με τους ηλικιωμένους, υιοθετούσαν και πιο θετικές στάσεις απέναντι σε αυτούς.
- Με την έρευνα επαληθεύτηκε επίσης η υπόθεση ότι ο φόβος των γηρατειών ενισχύει και την αρνητική στάση προς τους ηλικιωμένους. Οι σπουδαστές – που μέσα από τις απαντήσεις τους- δείχνουν ότι φοβούνται γενικά τα γηρατειά, εκφράζουν και λιγότερο θετικές στάσεις προς τους ηλικιωμένους.
- Τέλος, υποθέσαμε ότι τα άτομα που φοιτούν στα μεγαλύτερα εξάμηνα της Σχολής θα είχαν θετικότερες στάσεις προς τους ηλικιωμένους και άρα μεγαλύτερη πρόθεση επαγγελματικής ενασχόλησης με αυτή την ηλικιακή ομάδα, αλλά αυτή η υπόθεση δεν επαληθεύτηκε. Αντίθετα, θετικότερες στάσεις και μεγαλύτερη πρόθεση ενασχόλησης με την Τρίτη ηλικία εκδηλώνουν τα άτομα που φοιτούν στα πρώτα εξάμηνα της σχολής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αμηνρά Α., Γεωργιάδου Ε., Τεπέρογλου Α. (1980), *Ο Θεσμός της Ανοικτής Προστασίας των Ηλικιωμένων στην Ελλάδα*, Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
2. Αμηνρά Α, Γεωργιάδη Ε, Τεπέρογλου Α (1986), *Ο θεσμός της ανοιχτής προστασίας των ηλικιωμένων στην Ελλάδα (έρευνα για τα Κ.Α.Π.Η.)*, Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
3. Αρτζυλ Μ. (1981), *Ψυχολογία της Συμπεριφοράς*, Αθήνα: Ουμάρι.
4. Βοσνιάδου Στ. (2000), *Εισαγωγή στην Ψυχολογία*, Αθήνα: Gutenberg.
5. Γέωργας Δ. (1986), *Κοινωνική Ψυχολογία – Τόμος Α΄*, Αθήνα.
6. Γκιζέλη Γ., Καυταντζόγλου Ρ., Τεπέρογλου Α., Φίλια Β. (1984), *Παράδοση και νεωτερικότητα στις πολιτιστικές δραστηριότητες της ελληνικής οικογένειας*, Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
7. Γκοτοβός Ε.Α. (1996), *Νεολαία και κοινωνική μεταβολή. Αξίες, εμπειρίες και μεταβολές*, Αθήνα: Gutenberg.
8. Δόντος Α. (1981), *Η Τρίτη Ηλικία και οι δυνατότητες της*, Αθήνα: Γρηγόριος Παρισιανός.
9. Δουλκέρη Τ. (1989), *Ελληνική Νεολαία – Πρακτικά Ε΄ Πανελληνίου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρίας Κοινωνικών Επιστημών*, Αθήνα: Παπαζήση.
10. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία (2006), *Απογραφή Πληθυσμού 2001*, Αθήνα.
11. ΕΚΚΕ (1996), *Διαστάσεις κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα*, Αθήνα.
12. Εκλογή (1978), *Η οικογένεια σαν πρωταρχικός φορέας πρόνοιας των ηλικιωμένων – Τόμος Γ΄*.
13. Ελεύθερο Πολιτικό Εργαστήριο (1985), *Σύγχρονα Θέματα Παιδείας*, Αθήνα: Φοίβος.
14. Ελληνική Γεροντολογική και Γηριατρική Εταιρία, (2004), *Οδηγός φροντίδας ηλικιωμένων γονιών*, Αθήνα: Mendor.
15. Ελληνική Εθνική Επιτροπή για την Παγκόσμια Συνέλευση Γήρατος (1982), *Οι Ηλικιωμένοι στην Ελλάδα*, Αθήνα.

16. Έμκε – Πουλοπούλου Η.(1999), *Έλληνες ηλικιωμένοι πολίτες:Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον*, Αθήνα: Έλλην.
17. Ζαμπέτα Ε.(1993), *Κοινωνικό Κράτος και Κοινωνική Πολιτική*, Αθήνα: Θεμέλιο.
18. Ζωγράφος Α. (1992), *Ο διπλός ρόλος της Κοινωνικής Εργασίας στο πλαίσιο των Κοινωνικών Οργανώσεων*, Πάτρα.
19. Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα (1998), *Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός*, Αθήνα.
20. Καζάζη (1995), *Ανθρώπινες Σχέσεις και Επικοινωνία*, Αθήνα: Έλλην.
21. Καζάζη (1993), *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης*, Αθήνα: Έλλην.
22. Καζαλόττι Ε., Κιούσης Γ. (2005), *Ζητούν Ψυχολογική Υποστήριξη, Ελευθεροτυπία*.
23. Καλλινικάκη Θ. (1998), *Κοινωνική Εργασία : Εισαγωγή στην θεωρία και την πρακτική της Κοινωνικής Εργασίας*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
24. Καράγιωργας Σ. (1990), *Διαστάσεις της φτώχειας στην Ελλάδα*, Αθήνα: ΕΚΚΕ.
25. Καστενμπάουμ Ρ.(1982), *Τρίτη Ηλικία – Τα χρόνια της ολοκλήρωσης*, Αθήνα: Ψυχογιός.
26. Κατάκη Χ. (1998), *Οι τρεις ταυτότητες της ελληνικής οικογένειας*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
27. Κελπανίδης Μ. (1997), *Κράτος Πρόνοιας και Εκπαίδευση*, Κυριακίδη.
28. Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής, (2002), *Κοινωνικός Αποκλεισμός*, Αθήνα:Gutenberg.
29. Κωνσταντοπούλου Χρ., Μαράτου - Αλιμπραντή Λ., Γερμανός Δ., Οικονόμου Θ., Τεπέρογλου Α. (2000), *Εμείς και οι Άλλοι*, Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Κοινωνικών Ερευνών.
30. Μαραγκουδάκη Ε. (2005), *Εκπαίδευση και διάκριση των φύλων*, Αθήνα: Οδυσσέας.
31. Μιμής Δ. (1993), *Κοινωνική Ψυχολογία*, Αθήνα: Δάμα.
32. Μουσούρου Λ. (1998), *Η κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας*, Αθήνα: Gutenberg.

33. Μπαλούρδος Δ., Τεπέρογλου Α., Φακιάλας Ν. (1996), *Διαστάσεις Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα – Β΄ Τόμος*, Αθήνα: ΕΚΚΕ.
34. Μπαλούρδος Δ., Τεπέρογλου Α., Φακιάλας Ν., (1996) *Ηλικιωμένα Άτομα σε Συνθήκες Κοινωνικής Απομόνωσης*, Αθήνα: ΕΚΚΕ.
35. Μπουζάκη Σ.(1986), *Νεοελληνική Εκπαίδευση*, Αθήνα: Gutenberg
36. Μπωβουάρ Σ. (1980), *Τα γηρατειά*, Αθήνα: Γλάρος.
37. Μυλωνάς Θ. (1998), *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης*, Αθήνα: Gutenberg.
38. Μωυσίδης Α. (2002), *Κοινωνικός Αποκλεισμός. Η Ελληνική Εμπειρία*, Αθήνα: Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής.
39. Μωυσίδης Α. (2002), *Κοινωνικός Μετασχηματισμός του Κοινωνικού Αποκλεισμού*, Αθήνα: Gutenberg.
40. Παπαγιάννης Φ., Αθανασούλης Σ., Αντωνάκη Α., Μπαρούτσου Χ. (1984), *Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα*, έκδοση της Ειδικής Υπηρεσίας των Τ.Ε.Ι.
41. Παπαδόπουλος Ν.Γ., Ζάχος Η. (1985), *Ψυχολογία – Γ΄ Τόμος*, Αθήνα: Κέντρο Ψυχολογικών Μελετών.
42. Πιέρρος Τ.Φίλιππος, Νίνα Α. Μιχαλοπούλου (1992), *Η Κοινωνική Πολιτική της Ε.Ο.Κ.*, Αθήνα: Παπαζήση.
43. Πρακτικά Ε΄ Πανελληνίου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρίας Κοινωνικών Επιστημών (1989), *Ελληνική Νεολαία*, Αθήνα: Παπαζήση.
44. Ρήγα Α. Β. (1996), *Κοινωνική Ταυτότητα και Συνείδηση*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
45. Σακελλαρόπουλος Θ. (1999), *Η μεταρρύθμιση του Κοινωνικού Κράτους*, Αθήνα: Κριτική.
46. Σταθόπουλος Π. (1999), *Κοινωνική Πρόνοια : Μια γενική θεώρηση*, Αθήνα: Έλλην.
47. Στασινοπούλου Ό. (1996), *Ζητήματα Σύγχρονης Κοινωνικής Πολιτικής*, Αθήνα: Gutenberg.
48. Τάσης Ν.Χ. (1997), *Κοινωνιολογία, Κοινωνική Οργάνωση και Πολιτισμικές Διεργασίες – Β΄ Τόμος*, Αθήνα: Οδυσσέας.
49. Τεπέρογλου Α.(1998),*Η Περιθωριοποίηση των Ηλικιωμένων Ατόμων: Παρόν και Μέλλον*, Αθήνα: ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα

50. Τζαβάρα Κ. (2002), *Ηλικιωμένοι που όμορφα παλιώνουνε*, Ελευθεροτυπία
51. Τσαούσης Δ.Γ. (1990), *Η Ευρωπαϊκή Πρόκληση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση*, Αθήνα: Gutenberg.
52. Τσαούσης Δ.Γ. (1997), *Η Κοινωνία μας*, Αθήνα: Gutenberg.
53. Τσελίκα Η. (1991), *Νεολαία και Κοινωνική Δυναμική*, Αθήνα: Οδυσσέας
54. Τσουραμάνης Χρ. (2003), *Σύγχρονα Κοινωνικά Προβλήματα*, Αθήνα: Παπαζήση.
55. Φραγκουδάκη Α. (1985), *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης*, Αθήνα: Παπαζήση.
56. Χουρδάκη Μ. (1992), *Οικογενειακή Ψυχολογία – Β΄ Τόμος*, Αθήνα: Γρηγόρη.
57. Χτούρης Σ. (1992), *Σύνθετες διαδικασίες του Κοινωνικού Αποκλεισμού και ο ρόλος της Οικογένειας στην Κοινωνική Προστασία*, Αθήνα: PRAXIS.
58. Χτούρης Σ. (1993), *Θεσμοί και ρυθμίσεις της Κοινωνικής Πολιτικής : Άνεργοι, Ηλικιωμένοι, Άτομα με Ειδικές Ανάγκες. Αστική μεγέθυνση και κράτος πρόνοιας*, Αθήνα: Κέντρο Κοινωνικής και Οικονομικής Έρευνας - PRAXIS.
59. Giddens A. (1986), *Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία*, Αθήνα: Οδυσσέας.
60. Javeau C. (2000), *Η Έρευνα με Ερωτηματολόγιο*, Αθήνα: Τυποθήτω – Γιώργος Δαρδάνος.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Butler. R.N. (1969), "Ageism: Another form of bigotry", *The Gerontologist*, 9, 243-246.
2. Cheung Chau – Kiu, Chan Cheung – Ming, Lee Jik – Joeu (1999), "Beliefs about elderly people among social workers and the general public in Hong Kong", *Journal of Cross Cultural Gerontology*; 14: 131 - 152.
3. Clarke LH. (2003), "*Overcoming ambivalence: the challenges of exploring socially charged issues*", *Qual Health Res.*; 13(5):718 – 35.
4. Lasher, KP. Faulkender, PJ. (1993), "*Measurement of aging anxiety: development of the anxiety about aging scale*", *International Journal of Aging and Human Development*; 37(4):247-59.
5. Lookinland S., Anson K. (1995), "Perpetuation of ageist attitudes among present and future health care personnel: implications for elder care", *Journal of Advanced Nursing*; 21: 47 – 56.
6. Lovell M. (2006), " Caring for the elderly: Changing perceptions and attitudes", *Journal of Vascular nursing*; 24: 22 - 26
7. McConatha JT., Schnell F., Volwein K., Riley L., Leach E. (2003), "*Attitudes toward aging: a comparative analysis of young adults from the United States and Germany*", *International Journal of Aging Human Development* ;57(3):203–15.
8. Oberg P., Tornstam L. (2003), "*Attitudes toward embodied old age among Swedes*", *International Journal of Aging Human Development*; 56(2):133-53.
9. Palmore, E. (1990), *Ageism: Negative and positive*", New York, Springer.
10. Slevin OD. (1991), "*Ageist attitudes among young adults: implications for a caring profession*", *Journal of Advanced Nursing*; 16(10):1197–205.
11. Slotterback, CS., Saarnio, DA. (1996), "*Attitudes toward older adults reported by young adults: Variation based on attitudinal task and attribute categories*", *Psychology and Aging*; 11(4) 563–571.
12. Slotterback, CS., Saarnio, DA. (1996), "*Projections of aging: impact of generational differences and the aging process on perceptions of adults*", *Psychology and Aging*; 11(3):552 – 9.

13. Soderhamm O., Lindencrona C., Gustarsson S.M. (2001), “ Attitudes toward older people among nursing students and registered nurses in Sweden”, *Nurse Education Today*; 21: 225 – 229.
14. Wiener M. J., Stevenson G. D. (1999), “*Long term care for the elderly in the district of Columbia, Issues and Prospects*”, The Urban Institute.
15. Whitley E. B. Jr., Kite E. M., Stockdale D. G., Johnson T. B. (2002), “*Attitudes toward younger and older adults*”, *Journal of Social Issues*.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΤΕΙ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΣΕΥΠ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

« Οι στάσεις και οι αντιλήψεις των σπουδαστών του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Τ.Ε.Ι. Ηρακλείου απέναντι στα άτομα της Τρίτης Ηλικίας»

Σπουδάστριες: Ανδρακάκη Ειρήνη
Σόφη Αλεξάνδρα

Υπεύθυνη Καθηγήτρια: Κουκούλη Σοφία

Ηράκλειο 2006

10β. Φροντίζουν τα άλλα μέλη της οικογένειας (π.χ. τα παιδιά).

ΝΑΙ **ΟΧΙ**

10γ. Συμβάλλουν στις σημαντικές αποφάσεις της οικογένειας.

ΝΑΙ **ΟΧΙ**

**10δ. Στηρίζουν οικονομικά (π.χ. με τη σύνταξη τους) τα ηλικιωμένα άτομα
την οικογένειάς σας.**

ΝΑΙ **ΟΧΙ**

11. Επισκέπτεστε τους ηλικιωμένους συγγενείς σας.

Ποτέ / Σπάνια

Μια φορά το εξάμηνο

Μια φορά το μήνα

Μια φορά την εβδομάδα

Σχεδόν Καθημερινά

12. Οι γονείς σας επισκέπτονται τους γονείς τους.

Ποτέ / Σπάνια

Μια φορά το εξάμηνο

Μια φορά το μήνα

Μια φορά την εβδομάδα

Σχεδόν Καθημερινά

13. Στις οικογενειακές συγκεντρώσεις παρίστανται οι ηλικιωμένοι συγγενείς σας.

Ποτέ / Σπάνια

Μια φορά το εξάμηνο

Μια φορά το μήνα

Μια φορά την εβδομάδα

Σχεδόν Καθημερινά

14. Συμμετέχετε σε οικογενειακές συγκεντρώσεις.

Ποτέ / Σπάνια

Μια φορά το εξάμηνο

Μια φορά το μήνα

Μια φορά την εβδομάδα

Σχεδόν Καθημερινά

15. Πιστεύετε ότι οι ηλικιωμένοι υπολογίζουν τη γνώμη των νέων;

Καθόλου

Ελάχιστα

Αρκετά

Σε μεγάλο βαθμό

16. Κατά την γνώμη σας, οι ηλικιωμένοι πιστεύουν στις ικανότητες των νέων;

Καθόλου

Ελάχιστα

Αρκετά

Σε μεγάλο βαθμό

Παρακαλώ σημειώστε σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τις παρακάτω προτάσεις σημειώνοντας (X) στο αντίστοιχο κουτί :

		Συμφωνώ Απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ Απόλυτα
17.	Απολαμβάνω την παρέα με ηλικιωμένα άτομα				
18.	Φοβάμαι ότι όταν θα είμαι ηλικιωμένος/η όλοι μου οι φίλοι θα έχουν πεθάνει.				
19.	Μου αρέσει να επισκέπτομαι τους «μεγαλύτερους» σε ηλικία συγγενείς μου.				
20.	Δεν έχω πει ποτέ ψέματα για την ηλικία μου προκειμένου να φαίνομαι νεώτερος/η.				
21.	Φοβάμαι ότι θα είναι πολύ δύσκολο για μένα να βρω ικανοποίηση / ευχαρίστηση όταν θα είμαι ηλικιωμένος/η.				
22.	Όσο μεγαλώνω, τόσο περισσότερο ανησυχώ για την υγεία μου.				
23.	Θα έχω πολλά πράγματα να κάνω όταν θα είμαι ηλικιωμένος/η .				
24.	Με προβληματίζει η σκέψη ότι κάποιος άλλος θα αποφασίζει για μένα όταν θα είμαι ηλικιωμένος/η.				
25.	Δεν με ενοχλεί καθόλου να φαντάζομαι τον εαυτό μου ηλικιωμένο/η.				
26.	Απολαμβάνω να συζητώ με ηλικιωμένους.				
27.	Πιστεύω ότι θα αισθάνομαι καλά για τη ζωή όταν θα είμαι ηλικιωμένος/η.				
28.	Δεν έχω ποτέ φοβηθεί την ημέρα που θα κοιταχτώ στον καθρέφτη και θα βλέπω γκρίζα μαλλιά.				
29.	Αισθάνομαι πολύ άνετα όταν βρίσκομαι με ηλικιωμένα άτομα.				
30.	Με ανησυχεί η σκέψη ότι οι άνθρωποι θα με αγνοούν όταν θα είμαι ηλικιωμένος/η.				
31.	Δεν με φοβίζει να δείχνω μεγαλύτερος/η από την ηλικία μου.				
32.	Πιστεύω ότι θα έχω ακόμα την διάθεση να ασχολούμαι με τον εαυτό μου όταν θα είμαι ηλικιωμένος/η				
33.	Φοβάμαι ότι δεν θα υπάρχει κανένα νόημα στη ζωή μου όταν θα είμαι ηλικιωμένος.				
34.	Πιστεύω ότι θα αισθάνομαι καλά με τον εαυτό μου όταν θα είμαι ηλικιωμένος/η.				
35.	Μου αρέσει να κάνω πράγματα για τους ηλικιωμένους.				
36.	Όταν κοιτάζω στον καθρέφτη, με ενοχλεί να βλέπω πως έχει αλλάξει η εμφάνιση μου με τα χρόνια.				

37. Σε μια κλίμακα από το 1 έως το 10 (όπου 1=καθόλου, 10=πάρα πολύ) σημειώστε σε πιο βαθμό σας ενδιαφέρει το αντικείμενο της Κοινωνικής Εργασίας;

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

38. Θα θέλατε να ασχοληθείτε ως επαγγελματίες Κοινωνικοί Λειτουργοί με τους ηλικιωμένους;

ΝΑΙ |_____|

ΟΧΙ |_____|

38^α. Εάν ναι, για ποιο λόγο;

.....
.....
.....
.....
.....

38^β. Εάν όχι, για ποιο λόγο;

.....
.....
.....
.....
.....

39. Με ποια άλλη κοινωνική ομάδα θα θέλατε να ασχοληθείτε;

Οικογένεια – Παιδική Ηλικία	_____
Μετανάστες	_____
Άτομα με Αναπηρία	_____
Άτομα με Παραβατική Συμπεριφορά	_____
Άτομα εξαρτημένα από ουσίες	_____
Ασθενείς με οργανική νόσο	_____
Ασθενείς με ψυχική νόσο	_____
Άλλο	_____

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ!

ΠΙΝΑΚΕΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΕΡΑ

	N	%
Επιστήμονες / ελεύθεροι επαγγελματίες (και τεχνικοί αυτών βοηθοί)	37	24,7
Διευθύνοντες και ανώτερα διοικητικά στελέχη	5	3,3
Υπάλληλοι γραφείου	1	0,7
Έμποροι και πωλητές	6	4,0
Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών	32	21,3
Απασχολούμενοι στη γεωργία κλπ	21	14,0
Τεχνίτες και εργάτες (εκτός γεωργίας) και χειριστές μεταφορικών μέσων	36	24,0
Ένοπλες δυνάμεις	4	2,7
Συνταξιούχοι	7	4,7
Θάνατος	1	0,7

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΜΗΤΕΡΑΣ

	N	%
Επιστήμονες / ελεύθεροι επαγγελματίες (και τεχνικοί αυτών βοηθοί)	13	8,8
Διευθύνοντες και ανώτερα διοικητικά στελέχη	3	2,0
Υπάλληλοι γραφείου	4	2,7
Έμποροι και πωλητές	6	4,1
Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών	44	29,7
Απασχολούμενοι στη γεωργία κλπ	1	0,7
Τεχνίτες και εργάτες (εκτός γεωργίας) και χειριστές μεταφορικών μέσων	5	3,4
Ένοπλες δυνάμεις	2	1,4
Συνταξιούχοι	70	47,3
Θάνατος	-	

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΠΑΤΕΡΑ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΑ ΓΗΡΑΤΕΙΑ

		N	Μέση Τιμή	Σταθερή Απόκλιση	F	P
Φόβος απέναντι στα γηρατειά (1,3,10,13,19)	Δημοτικό	48	5,67	2,587	1,210	,308
	Γυμνάσιο	34	6,50	2,711		
	Λύκειο	35	5,46	2,650		
	ΑΕΙ/ΤΕΙ	33	6,27	2,809		
	Σύνολο	150	5,94	2,685		
Ψυχολογικές Ανησυχίες (5,7,11,16,18)	Δημοτικό	48	6,04	2,042	,605	,613
	Γυμνάσιο	34	6,59	2,061		
	Λύκειο	35	6,29	1,742		
	ΑΕΙ/ΤΕΙ	33	6,12	1,654		
	Σύνολο	150	6,24	1,892		
Ανησυχία εξωτερικής εμφάνισης (4,9,12,15,20)	Δημοτικό	48	7,52	2,083	,800	,496
	Γυμνάσιο	34	8,09	1,929		
	Λύκειο	35	7,57	2,019		
	ΑΕΙ/ΤΕΙ	33	7,36	2,191		
	Σύνολο	150	7,63	2,055		
Φόβος για απώλεια (2,6,8,14,17)	Δημοτικό	48	6,60	2,403	,110	,954
	Γυμνάσιο	34	6,79	2,226		
	Λύκειο	35	6,86	2,144		
	ΑΕΙ/ΤΕΙ	33	6,67	1,831		
	Σύνολο	150	6,72	2,168		

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΑ ΓΗΡΑΤΕΙΑ

		N	Μέση Τιμή	Σταθερή Απόκλιση	F	P
Φόβος απέναντι στα γηρατειά (1,3,10,13,19)	Δημοτικό	41	6,07	2,742	,101	,959
	Γυμνάσιο	33	5,97	2,352		
	Λύκειο	48	5,77	2,853		
	ΑΕΙ/ΤΕΙ	28	6,00	2,802		
	Σύνολο	150	5,94	2,685		
Ψυχολογικές Ανησυχίες (5,7,11,16,18)	Δημοτικό	41	6,46	2,075	,295	,829
	Γυμνάσιο	33	6,09	1,756		
	Λύκειο	48	6,15	1,978		
	ΑΕΙ/ΤΕΙ	28	6,25	1,669		
	Σύνολο	150	6,24	1,892		
Ανησυχία εξωτερικής εμφάνισης (4,9,12,15,20)	Δημοτικό	41	7,68	1,890	,897	,445
	Γυμνάσιο	33	8,09	2,213		
	Λύκειο	48	7,38	1,996		
	ΑΕΙ/ΤΕΙ	28	7,43	2,201		
	Σύνολο	150	7,63	2,055		
Φόβος για απώλεια (2,6,8,14,17)	Δημοτικό	41	6,63	2,083	,268	,848
	Γυμνάσιο	33	6,97	2,580		
	Λύκειο	48	6,56	2,163		
	ΑΕΙ/ΤΕΙ	28	6,82	1,827		
	Σύνολο	150	6,72	2,168		

ΠΙΝΑΚΑΣ 5 ΖΟΥΝ ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΤΩΝ ΓΟΝΙΩΝ ΣΑΣ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΑ ΓΗΡΑΤΕΙΑ

		N	Μέση Τιμή	Σταθερή Απόκλιση	F	P
Φόβος απέναντι στα γηρατειά (1,3,10,13,19)	NAI	121	5,79	2,717	1,877	,173
	OXI	29	6,55	2,501		
	Σύνολο	150	5,94	2,685		
Ψυχολογικές Ανησυχίες (5,7,11,16,18)	NAI	121	6,14	1,818	1,740	,189
	OXI	29	6,66	2,159		
	Σύνολο	150	6,24	1,892		
Ανησυχία εξωτερικής εμφάνισης (4,9,12,15,20)	NAI	121	7,63	2,098	,000	,986
	OXI	29	7,62	1,898		
	Σύνολο	150	7,63	2,055		
Φόβος για απώλεια (2,6,8,14,17)	NAI	121	6,70	2,315	,041	,841
	OXI	29	6,79	1,424		
	Σύνολο	150	6,72	2,168		

ΠΙΝΑΚΑΣ 6 ΔΙΑΜΟΝΗ ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΣΠΙΤΙ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΑ ΓΗΡΑΤΕΙΑ

		N	Μέση Τιμή	Σταθερή Απόκλιση	F	P
Φόβος απέναντι στα γηρατειά (1,3,10,13,19)	NAI	19	5,84	2,814	,009	,926
	OXI	104	5,78	2,695		
	Σύνολο	123	5,79	2,702		
Ψυχολογικές Ανησυχίες (5,7,11,16,18)	NAI	19	6,37	2,033	,409	,524
	OXI	104	6,08	1,788		
	Σύνολο	123	6,12	1,822		
Ανησυχία εξωτερικής εμφάνισης (4,9,12,15,20)	NAI	19	8,11	2,033	1,032	,312
	OXI	104	7,59	1,788		
	Σύνολο	123	7,67	1,822		
Φόβος για απώλεια (2,6,8,14,17)	NAI	19	7,21	2,208	,985	,323
	OXI	104	6,64	2,302		
	Σύνολο	123	6,73	2,287		

ΠΙΝΑΚΑΣ 7 ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΑ ΓΗΡΑΤΕΙΑ

		N	Μέση Τιμή	Σταθερή Απόκλιση	F	P
Φόβος απέναντι στα γηρατειά (1,3,10,13,19)	NAI	59	5,46	2,602	1,334	,250
	OXI	69	6,02	2,758		
	Σύνολο	124	5,75	2,689		
Ψυχολογικές Ανησυχίες (5,7,11,16,18)	NAI	59	6,08	1,755	,365	,547
	OXI	69	6,28	1,781		
	Σύνολο	124	6,19	1,764		
Ανησυχία εξωτερικής εμφάνισης (4,9,12,15,20)	NAI	59	7,39	2,221	1,977	,162
	OXI	69	7,92	2,002		
	Σύνολο	124	7,67	2,117		

Φόβος για απώλεια (2,6,8,14,17)	ΝΑΙ	59	7,03	2,165	1,729	,191
	ΟΧΙ	69	6,51	2,278		
	Σύνολο	124	6,76	2,232		

ΠΙΝΑΚΑΣ 8 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΤΗΡΙΞΗ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΑ ΓΗΡΑΤΕΙΑ

		N	Μέση Τιμή	Σταθερή Απόκλιση	F	P
Φόβος απέναντι στα γηρατειά (1,3,10,13,19)	ΝΑΙ	38	5,68	2,338	,033	,857
	ΟΧΙ	86	5,78	2,843		
	Σύνολο	124	5,75	2,689		
Ψυχολογικές Ανησυχίες (5,7,11,16,18)	ΝΑΙ	38	6,26	1,899	,105	,746
	ΟΧΙ	86	6,15	1,712		
	Σύνολο	124	6,19	1,764		
Ανησυχία εξωτερικής εμφάνισης (4,9,12,15,20)	ΝΑΙ	38	7,66	2,134	,002	,968
	ΟΧΙ	86	7,67	2,122		
	Σύνολο	124	7,67	2,117		
Φόβος για απώλεια (2,6,8,14,17)	ΝΑΙ	38	7,26	2,356	2,848	,094
	ΟΧΙ	86	6,53	2,151		
	Σύνολο	124	6,76	2,232		

ΠΙΝΑΚΑΣ 9 ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΕΠΙΣΚΕΨΕΩΝ ΣΑΣ ΣΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΣΑΣ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΑ ΓΗΡΑΤΕΙΑ

		N	Μέση Τιμή	Σταθερή Απόκλιση	F	P
Φόβος απέναντι στα γηρατειά (1,3,10,13,19)	Ποτέ /Σπάνια	13	6,15	2,764	2,297	,062
	1 φορά / 6μηνο	26	7,19	2,638		
	1 φορά / μήνα	37	5,95	2,527		
	1 φορά / εβδομάδα	36	5,19	2,550		
	Σχεδόν καθημερινά	36	5,67	2,798		
	Σύνολο	148	5,93	2,687		
Ψυχολογικές Ανησυχίες (5,7,11,16,18)	Ποτέ /Σπάνια	13	5,77	2,948	,486	,746
	1 φορά / 6μηνο	26	6,27	1,823		
	1 φορά / μήνα	37	6,54	1,693		
	1 φορά / εβδομάδα	36	6,25	1,628		
	Σχεδόν καθημερινά	36	6,08	2,005		
	Σύνολο	148	6,24	1,901		
Ανησυχία εξωτερικής εμφάνισης (4,9,12,15,20)	Ποτέ /Σπάνια	13	7,46	2,066	1,182	,321
	1 φορά / 6μηνο	26	8,31	1,761		
	1 φορά / μήνα	37	7,43	2,352		
	1 φορά / εβδομάδα	36	7,69	2,026		
	Σχεδόν καθημερινά	36	7,22	1,899		
	Σύνολο	148	7,60	2,050		
Φόβος για απώλεια (2,6,8,14,17)	Ποτέ /Σπάνια	13	5,38	2,567	2,091	,085
	1 φορά / 6μηνο	26	6,46	1,881		
	1 φορά / μήνα	37	7,30	2,515		
	1 φορά / εβδομάδα	36	6,61	1,809		
	Σχεδόν καθημερινά	36	6,86	2,045		
	Σύνολο	148	6,71	2,174		

ΠΙΝΑΚΑΣ 10 ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΕΠΙΣΚΕΨΕΩΝ ΤΩΝ ΓΟΝΙΩΝ ΣΑΣ ΣΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ
ΤΟΥΣ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΑ ΓΗΡΑΤΕΙΑ

	N	Μέση Τιμή	Σταθερή Απόκλιση	F	P	
Φόβος απέναντι στα γηρατειά (1,3,10,13,19)	Ποτέ /Σπάνια 1 φορά / 6μηνο 1 φορά / μήνα 1 φορά / εβδομάδα Σχεδόν καθημερινά Σύνολο	6 11 15 38 63 133	6,17 5,82 6,73 5,84 5,65 5,86	2,041 3,125 1,534 2,646 2,846 2,651	,519	,722
Ψυχολογικές Ανησυχίες (5,7,11,16,18)	Ποτέ /Σπάνια 1 φορά / 6μηνο 1 φορά / μήνα 1 φορά / εβδομάδα Σχεδόν καθημερινά Σύνολο	6 11 15 38 63 133	4,67 6,18 6,40 6,53 6,10 6,20	1,751 2,401 2,261 1,330 1,775 1,794	1,535	,196
Ανησυχία εξωτερικής εμφάνισης (4,9,12,15,20)	Ποτέ /Σπάνια 1 φορά / 6μηνο 1 φορά / μήνα 1 φορά / εβδομάδα Σχεδόν καθημερινά Σύνολο	6 11 15 38 63 133	7,50 8,00 7,93 7,92 7,38 7,65	2,429 2,280 1,580 2,005 2,151 2,064	,582	,676
Φόβος για απώλεια (2,6,8,14,17)	Ποτέ /Σπάνια 1 φορά / 6μηνο 1 φορά / μήνα 1 φορά / εβδομάδα Σχεδόν καθημερινά Σύνολο	6 11 15 38 63 133	5,17 6,82 6,80 6,68 6,83 6,71	2,858 2,523 3,121 2,001 2,060 2,249	,756	,556

Προβλεπόμενος Πληθυσμός των ατόμων Τρίτης Ηλικίας έως το 2050 (Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος, 2006)

Ηλικία	2010			2020			2030		
	Άρρενες	Θήλεις	Σύνολο	Άρρενες	Θήλεις	Σύνολο	Άρρενες	Θήλεις	Σύνολο
65 - 69	245.200	287.973	533.173	308.763	342.709	651.472	351.830	390.664	742.494
70 - 74	247.051	311.228	558.279	260.669	312.828	573.497	301.204	356.344	657.548
75 - 79	214.722	280.699	495.421	180.222	240.226	420.448	231.749	290.915	522.664
80 - 84	134.151	181.401	315.552	145.266	209.784	355.050	158.860	218.329	377.189
85 - 89	54.916	75.514	130.430	87.473	123.103	210.576	78.007	112.880	190.887
90+	22.145	27.830	49.975	41.677	55.466	97.143	55.225	80.271	135.496

Ηλικία	2040			2050		
	Άρρενες	Θήλεις	Σύνολο	Άρρενες	Θήλεις	Σύνολο
65 - 69	413.553	432.046	845.599	405.484	404.568	810.052
70 - 74	359.868	408.581	768.449	388.277	412.009	800.286
75 - 79	269.687	336.657	606.344	323.999	377.920	701.919
80 - 84	191.014	258.031	449.045	237.067	305.477	542.544
85 - 89	106.912	147.568	254.480	132.610	182.468	315.078
90+	64.647	94.199	158.846	90.186	130.933	221.119